

**ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ**

**<< Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ ΤΗΣ
ΕΛΛΑΔΟΣ ΑΠΟ ΤΟ 1990 ΜΕΧΡΙ ΤΟ 2010 >>**

**Πτυχιακή Εργασία της
ΤΖΕΛΗ ΑΝΔΡΙΑΝΗΣ**

Επιβλέπων Καθηγητής: ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ

ΠΑΤΡΑ, 22 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2013

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το ζήτημα του δημόσιου χρέους στην παγκόσμια οικονομία δεν είναι πρόσφατο. Ήδη από την δεκαετία του 1930 αποτέλεσε αντικείμενο μιας από τις σημαντικότερες διενέξεις της θεωρίας της δημόσιας οικονομικής και της οικονομικής θεωρίας γενικότερα. Μέχρι, όμως, τη δεκαετία του 1970 η έκταση του δημόσιου χρέους σε παγκόσμια κλίμακα ήταν περιορισμένη και τα προβλήματα που δημιουργούσε δεν θεωρούνταν ιδιαίτερης σημασίας. Τη δεκαετία του 1980 η κατάσταση άλλαξε ριζικά και το δημόσιο χρέος διευρύνθηκε τόσο πολύ, ώστε αποτέλεσε σοβαρό πρόβλημα σε πολλές χώρες, τόσο αναπτυσσόμενες όσο και αναπτυγμένες.

Το θέμα της παρούσας εργασίας είναι η ανάλυση της πορείας του δημοσίου χρέους της Ελλάδας κατά την χρονική περίοδο μεταξύ του 1990 και του 2010. Το δημόσιο χρέος είναι ένα μέγεθος της οικονομίας που δημιουργεί δυσμενείς επιπτώσεις στην δεύτερη με αποτέλεσμα να την επηρεάζει καθολικά. Η θεματολογία της εργασίας κινείται μεταξύ των αιτίων που προκαλούν το χρέος, τα λάθη που έχουν γίνει και μας οδηγούν στο χρέος, καθώς και στους τρόπους με τους οποίους μπορεί να αντιμετωπιστεί είτε άμεσα είτε έμμεσα.

Ζούμε σε μια εποχή που η οικονομική κρίση σε συνάρτηση με το δημόσιο χρέος στερούν τις ευκαιρίες για δημιουργία νέων προϋποθέσεων ανάπτυξης του κράτους. Μέσα από εκπόνηση αυτής της εργασίας απέκτησα πολύ χρήσιμες γνώσεις που με βοηθούν να έχω άποψη και να διεισδύσω βαθύτερα σε θέματα οικονομίας και δημοσίου χρέους που απασχολούν πολύ τα τελευταία χρόνια και ιδιαίτερα στην περίοδο που διανύουμε. Ελπίζω μέσα από την προσπάθεια που έκανα να βοηθήσω στην συνέχεια της επιστημονικής έρευνας και ας μην ξεχνάμε πως το δημόσιο χρέος έχει την δυνατότητα να καθορίσει την ποιότητα ζωής ενός ολόκληρου έθνους σε μια δεδομένη χρονική περίοδο άρα είναι χρήσιμο να ξέρουμε κάτι παραπάνω γι' αυτό.

TZEΛΗ ΑΝΔΡΙΑΝΗ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το δημόσιο χρέος στην Ελλάδα από το 1990 μέχρι το 2010 ακολουθεί αυξητική πορεία. Με τη μεγαλύτερες αρνητικές τιμές του να σημειώνονται το 1990 και το 2009, το δημόσιο έλλειμμα του προϋπολογισμού έχει μεγάλα скаμπανεβάσματα μέσα στην εικοσαετία. Το 2000 αρχίζει να συρρικνώνεται το έλλειμμα του προϋπολογισμού αλλά ελάχιστα και μόνο για λίγο καθώς το 2009 αρχίζει η δραματική και απότομη άνοδος του καθώς η προσπάθεια μείωσης του δημοσίου χρέους οδήγησε την χώρα σε βαθιά ύφεση αφού η εκπλήρωση των δανειακών της υποχρεώσεων την οδηγεί σε ένα ντόμινο ανεργίας, επιβολής νέων σκληρών φορολογικών μέτρων και περειαίρω επιβράδυνσης της ανάπτυξης της οικονομίας. Το δημόσιο χρέος απ' την άλλη διατηρείται σε υψηλά επίπεδα σχεδόν όλη αυτή την περίοδο με την εκτόξευσή του το 2010 στην μεγαλύτερη τιμή όλης της περιόδου η οποία έφερε δυσμενείς επιπτώσεις στη ελληνική οικονομία και σ' αυτό συντέλεσε και η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση.

Στην Ελλάδα έχουν σημειωθεί πολλά λαθη που την οδηγούν σε αδιέξοδο σε σχέση με το πρόβλημα χρέους της. Η φοροδιαφυγή, η διαφθορά του δημοσίου και των πολιτικών, η γραφειοκρατία, το μεγάλο μέγεθος του δημοσίου τομέα σε συνδυασμό με την χαμηλή παραγωγικότητά του, η ανισοκατανομή του εισοδήματος και η μείωση της εθνικής αποταμίευσης οδήγησαν την χώρα σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης σε συνδυασμό με την διεθνή οικονομική κρίση και την κρίση δανεισμού.

Οι λύσεις είναι προφανείς αλλά η νοοτροπία του Έλληνα ίσως δεν βοηθά ώστε να τις δει καθαρά. Η αύξηση της ανταγωνιστικότητας της χώρας μέσω της αύξησης της παραγωγικότητας του εργατικού της δυναμικού φαίνεται πως είναι το φάρμακο για την ανάπτυξη που θα συντελέσει στην λύση των περισσότερων προβλημάτων που δεν αφήνουν την χώρα να απαλλαγεί από το δημόσιο χρέος. Πρέπει λοιπόν να δώσει βάση στην ανάπτυξη όλων των κλάδων στους οποίους έχει το συγκριτικό πλεονέκτημα. Επίσης πρέπει να γίνουν επενδύσεις έτσι ώστε να προχωρήσει η ανάπτυξη και να μειωθεί ο δανεισμός του δημοσίου που κατατρώει το εθνικό εισόδημα το μεγαλύτερο μέρος του οποίου πηγαίνει στην αποπληρωμή του χρέους και όχι σε παραγωγικές επενδύσεις αυξάνοντας έτσι την φορολογία αφού δεν υπάρχει μεγάλο περιθώριο επιλογών για την αύξηση των εσρών του δημοσίου καθώς πολλές ΔΕΚΟ είναι πλέον προβληματικές και δεν δίνουν κέρδος παρά χρειάζονται οι ίδιες χρηματοδότηση από το κράτος και εκεί είναι το σημείο που θα πρέπει να γίνουν ιδιωτικοποιήσεις.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	1
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	2
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	
ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ.....	8
1.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ.....	8
1.1.1. Το ποσοστό του δημοσίου χρέους.....	8
1.1.2. Η ευρύτητα της έννοιας “δημόσιο χρέος”.....	9
1.1.3. Καθαρό και ακαθάριστο δημόσιο χρέος.....	10
1.1.4. Εσωτερικό και εξωτερικό χρέος.....	10
1.1.5. Βραχυπρόθεσμο, μεσομακροπρόθεσμο και πάγιο δημόσιο χρέος.....	12
1.2 ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΔΑΝΕΙΣΜΟΣ.....	14
1.2.1. Ανεκτό ποσοστό δημοσίου δανεισμού.....	14
1.2.2. Δημόσιος δανεισμός και οικονομική δραστηριότητα.....	14
1.2.3. Κυκλικός δανεισμός του δημοσίου.....	15
1.2.4. Δομικός δανεισμός του δημοσίου.....	16
1.3 Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1990-2010.....	16
1.3.1 Η εξέλιξη του δημοσίου χρέους.....	16
1.3.2 Οι επιπτώσεις του δημοσίου χρέους στην οικονομία.....	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	
ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ.....	38
2.1 ΤΑ ΒΑΣΙΚΟΤΕΡΑ ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΛΑΘΗ ΑΠΟ ΤΟ 1990 ΜΕΧΡΙ ΤΟ 2010.....	40
2.2 ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ.....	59
2.2.1 Δημόσια οικονομικά.....	61
2.2.1.1 Φοροδιαφυγή.....	61
2.2.1.2 Δημόσιος Τομέας.....	63
2.2.1.3 Διαφθορά.....	68

2.2.2 Ανταγωνιστικότητα.....	70
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	79
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	82
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	87

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύμφωνα με τη μυθολογία, η Κασσάνδρα ήταν θυγατέρα του Πρίαμου και της Εκάβης. Η πανέμορφη Κασσάνδρα θεωρείτο εμπνευσμένη προφήτισσα, δηλαδή μάντισσα, ισάξια της Πυθίας και της Σίβυλλας. Προφήτεψε επερχόμενα δεινά, χωρίς όμως να γίνεται πιστευτή. Ωστόσο, η Κασσάνδρα προέβλεψε συγκλονιστικά συμβάντα και γι' αυτό η ιστορία την κατέταξε στις σημαντικότερες μάντισσες της αρχαιότητας. Η Κασσάνδρα προφήτεψε το γεγονός του Τρωικού Πολέμου, το τραγικό τέλος του Έκτορα, την άλωση της Τροίας εξαιτίας του δούρειου ίππου, το φόνο του Αγαμέμνονος από την Κλυταιμνήστρα, κ.λπ. Αν και οι περισσότεροι χρησμοί της επαληθεύτηκαν από την έκβαση των γεγονότων, εντούτοις, όταν η Κασσάνδρα έλεγε τις μαντείες της, κανένας δεν την πίστευε.

Μετά το 1980 όταν τα δημοσιονομικά οικονομικά της χώρας άρχισαν να παίρνουν την κατιούσα, ορισμένοι οικονομικοί αναλυτές είχαν χαρακτηριστεί Κασσάνδρες. Οι προβλέψεις των Κασσανδρών περί σταδιακής επιδείνωσης των δημόσιων οικονομικών δεν ήταν αρεστές στο κομματικό σύστημα εξουσίας. Όταν, κατά την περίοδο 1994-2002, οι τότε κυβερνώντες διατυμπάνιζαν ότι η Ελλάδα επέλυσε το δημοσιονομικό της πρόβλημα και γι' αυτό πέτυχε επάξια την είσοδό της στην Οικονομική Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ), υπήρχαν τότε μερικές "Κασσάνδρες", που υποστήριζαν ότι τα δημοσιονομικά στοιχεία για τις κρατικές δαπάνες, το δημόσιο χρέος και τα διαχειριστικά ελλείμματα ήταν κάλπικα και η δήθεν δημοσιονομική προσαρμογή υπήρξε ένα μεγάλο ψέμα.

Ο εκτροχιασμός των δημόσιων οικονομικών της Ελλάδας άρχισε να εκδηλώνεται μετά τη δεκαετία του 1980 και ιδίως μετά τη δεκαετία του 1990. Ωστόσο, με την έκρηξη της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, η επιδείνωση των δημόσιων οικονομικών της χώρας έλαβε τη μορφή χιονοστιβάδας, λόγω του τεράστιου κρατικού χρέους, της πτωτικής τάσης των εγχώριων αποταμιευτικών πόρων, της αισθητής μείωσης των φορολογικών εσόδων και των σοβαρών χρηματοοικονομικών προβλημάτων του εγχώριου τραπεζικού συστήματος. Το υπέρμετρο δημόσιο χρέος προκαλεί έντονους κλυδωνισμούς στη λειτουργία του τραπεζοπιστωτικού συστήματος. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδας, την περίοδο 2004-2009 το εξωτερικό χρέος της Ελλάδας από 185,2 εκτιμάται ότι αυξήθηκε σε 420 δις ευρώ.

Το δημόσιο χρέος είναι σαν το λάστιχο. Όσο πιο πολύ το τραβάς τόσο πιο πολύ τεντώνει. Και κάποια στιγμή, δεν αντέχει, σπάει. Οι κυβερνήσεις έκαναν και κάτι άλλο. Κρατούσαν «διπλά

βιβλία», αναθεωρώντας εκ των υστέρων μία και δύο φορές το έλλειμμα και κατ' επέκταση το συνολικό χρέος. Για την εξέλιξη, όμως, αυτή όλοι είναι υπεύθυνοι. Και αυτό γιατί η Ελλάδα δεν προχώρησε σ' έναν αυτοπεριορισμό, αλλά ακολούθησε μια οπορτουμιστική συμπεριφορά προσφεύγοντας σε δημόσιες δαπάνες κατά πολύ υψηλότερες των δυνατοτήτων της οικονομίας με αποτέλεσμα τη δημιουργία υψηλών δημοσιονομικών ελλειμμάτων και τον εκτροχιασμό του δημόσιου χρέους. Ακολούθησε δημοσιονομικές πολιτικές που όλοι οι κανόνες προέβλεπαν ότι μπορεί να οδηγήσουν σε χρηματοοικονομική κατάρρευση, ιδιαίτερα στις περιόδους ύφεσης και καθοδικής πορείας του οικονομικού κύκλου. Αντιθέτως, μείνανε στο δικό τους μοντέλο των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και της επ' άπειρον αύξησης του δημόσιου χρέους.

Το δημόσιο χρέος αποτελεί ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας. Η εξέλιξή του, όπως και του ελλείμματος, προσδιορίζει σε σημαντικό βαθμό την πορεία των δημοσιονομικών αλλά και άλλων μακροοικονομικών μεταβλητών. Αυτό είναι προφανές, δεδομένου ότι μια αύξηση του χρέους σε σχέση με το ΑΕΠ μπορεί να προκαλέσει αύξηση της φορολογίας που με τη σειρά της θα προκαλέσει στρεβλώσεις και θα δημιουργήσει αντικίνητρα στην οικονομία. Η υπερσυσσώρευση χρέους είναι πιθανό να δημιουργήσει έναν σημαντικό περιορισμό στην άσκηση δημοσιονομικής πολιτικής, αφού περιορίζει τους βαθμούς ελευθερίας της κυβέρνησης να ασκήσει την όποια επιθυμητή για εκείνη οικονομική πολιτική.

Το εξωτερικό χρέος για να καλυφθεί θα πρέπει να ληφθούν μετρα τα οποία θα επιβαρύνουν με φορους τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις με αποτέλεσμα είτε την αύξηση της ανεργίας είτε την μείωση του πραγματικού εισοδήματος των νοικοκυριών. Όταν το πραγματικό εισόδημα των νοικοκυριών ελαττώνεται, η μείωση των ιδιωτικών αποταμιεύσεων στο τραπεζικό σύστημα είναι επακόλουθη, επιφέροντας στη συνέχεια την ελάττωση της ρευστότητας στο σύνολο της οικονομίας. Οι ανωτέρω διαπιστώσεις πιστοποιούν ότι η Ελληνική οικονομία βρίσκεται στο κρισιμότερο σημείο των τελευταίων δεκαετιών.

Το δημόσιο έλλειμμα και το χρέος του ευρύτερου δημόσιου τομέα αυξήθηκε από 11,8% το 1960 σε 28,9% το 1980 και εκτινάχθηκε το 2010 στο 142,8%. Ο υψηλός δανεισμός του δημόσιου ωθεί τα επιτόκια προς τα άνω εκτοπίζοντας τις ιδιωτικές επενδύσεις, αφού αυξάνει το κόστος του χρήματος.

Η εργασία αυτή στοχεύει να αναλύσει τα βασικά μεγέθη, τη δομή, τη διάρθρωση της ελληνικής οικονομίας και να διερευνήσει την έννοια και την πορεία εξέλιξης του δημοσίου

και του εξωτερικού χρέους, των παραγόντων που το προκαλούν στη χώρα μας, καθώς και να καταγράψει τις δυνατότητες και τις προοπτικές ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ

1.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ¹

Δημόσιο χρέος είναι το μέγεθος που αναφέρεται στον υφιστάμενο δανεισμό του Δημοσίου σε δεδομένο χρονικό σημείο. Γενικά, το χρονικό σημείο αναφοράς είναι το τέλος κάθε χρόνου. Το δημόσιο χρέος δημιουργείται με τον δημόσιο δανεισμό, ο οποίος συνιστά ένα από τα μέσα χρηματοδότησης των δημοσίων δαπανών. Υπάρχουν και άλλοι τρόποι, όπως η φορολογία και παλιότερα η έκδοση νέου χρήματος (μέτρο, το οποίο καταργήθηκε με την ένταξη της Ελλάδας στην ΟΝΕ).

Το δημόσιο χρέος είναι χρήμα το οποίο κατέχεται από οποιοδήποτε διοικητικό επίπεδο. Είτε πρόκειται για κεντρική κυβέρνηση, είτε για ομοσπονδιακή κυβέρνηση, είτε για δημοτική ή για τοπική. Το ετήσιο δημοσιονομικό έλλειμμα, ωστόσο, αναφέρεται στη διαφορά μεταξύ των εσόδων και των δαπανών της κυβέρνησης. Οι κυβερνήσεις συνήθως δανείζονται από την έκδοση κινητών αξιών, κρατικά χρεόγραφα και γραμμάρια. Λιγότερο φερέγγυες χώρες ενίοτε δανείζονται απευθείας από υπερεθνικά όργανα. Ορισμένοι θεωρούν το σύνολο των υποχρεώσεων της κυβέρνησης, συμπεριλαμβανομένων των μελλοντικών πληρωμών, των συντάξεων και των πληρωμών για αγαθά και υπηρεσίες που η κυβέρνηση έχει συνάψει αλλά δεν έχουν ακόμη καταβληθεί, ως δημόσιο χρέος.

1.1.1. Το ποσοστό του δημοσίου χρέους

Το ποσοστό του δημοσίου χρέους προκύπτει αν διαιρέσουμε το Χρέος προς το ΑΕΠ (βλ. Παράρτημα) της χρονιάς και το πολλαπλασιάσουμε με το 100.

Ποσοστό Χρέους = (Δημόσιο Χρέος / ΑΕΠ) * 100

¹Εισαγωγή στην Πολιτική Οικονομία, ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Α.ΘΕΟΔΩΡΟΣ, ΛΙΑΝΟΣ Θ., ΜΠΕΝΟΣ Ε. ΘΕΟΦΑΝΗΣ, ΤΣΕΚΟΥΡΑΣ Γ., ΧΑΤΖΗΠΡΟΚΟΠΙΟΥ Π., ΧΡΗΣΤΟΥ Γ., ΕΚΔΟΣΕΙΣ, ΜΠΕΝΟΥ ΣΩΤ. ΓΕΩΡΓΙΑ

1.1.2. Η ευρύτητα της έννοιας “δημόσιο χρέος”

Το πρώτο ζήτημα που παρουσιάζεται σχετικά αφορά το περιεχόμενο του όρου «δημόσιο» και κατά πόσο αυτός χρησιμοποιείται με την εθνικολογική έννοια της γενικής κυβέρνησης, δηλαδή περιλαμβάνει μόνο την κεντρική διοίκηση ή την κεντρική κυβέρνηση, την τοπική αυτοδιοίκηση, τους οργανισμούς κοινωνικής ασφάλισης και τα νομικά πρόσωπα δημόσιου δικαίου ή χρησιμοποιείται με την έννοια του ευρύτερου δημόσιου τομέα, οπότε περιλαμβάνονται και οι δημόσιες επιχειρήσεις. Η χρησιμοποίηση του όρου ‘δημόσιο χρέος’ με την έννοια του χρέους του δημόσιου τομέα παρέχει μια περισσότερο αξιόπιστη εικόνα του συνολικού δημόσιου δανεισμού, γιατί, ως γνωστόν, τμήμα των εσόδων των δημόσιων επιχειρήσεων προέρχεται από επιχορηγήσεις του τακτικού προϋπολογισμού και του προγράμματος δημόσιων επενδύσεων. Τα έσοδα αυτά επηρεάζουν το μέγεθος της δαπάνης της κεντρικής διοίκησης ή της γενικής κυβέρνησης και επομένως και το μέγεθος των ελλειμμάτων και του χρέους των φορέων αυτών.

Στο μέτρο όμως που οι δημόσιες επιχειρήσεις χρηματοδοτούν τις ανάγκες τους σε κεφάλαια με εξωτερικό ή εσωτερικό δανεισμό, ο δανεισμός αυτός δεν επηρεάζει μεν το μέγεθος της δαπάνης της κεντρικής διοίκησης ή της γενικής κυβέρνησης-και κατά συνέπεια και το χρέος αυτών-, αυξάνει όμως το χρέος των δημόσιων επιχειρήσεων. Τυχόν αναφορά μόνο στο χρέος της κεντρικής διοίκησης θα αγνοούσε τον τυχόν δανεισμό των δημόσιων επιχειρήσεων, μέρος του οποίου αποτελεί εν δυνάμει έλλειμμα της κεντρικής διοίκησης, αφού συχνά οι δημόσιες επιχειρήσεις αδυνατούν αν εξυπηρετήσουν τα δάνεια τους, που είναι εγγυημένα από το Δημόσιο, τα οποία όταν καταπίπτουν επιβαρύνουν τον κρατικό προϋπολογισμό για την εξόφλησή τους. Εξάλλου, όχι σπάνια, μέρος του χρέους του δημοσιοεπιχειρηματικού τομέα μεταφέρεται στο χρέος της κεντρικής διοίκησης.

Στις διεθνείς όμως συγκρίσεις, εξαιτίας τόσο της ανεπάρκειας των στατιστικών στοιχείων, τα οποία είναι σχετικά περιορισμένα ακόμα και στις χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ) οι οποίες έχουν αναπτυγμένα οικονομικά συστήματα, αλλά κυρίως εξαιτίας των διαφορών ως προς τον ορισμό των δημόσιων επιχειρήσεων, η χρησιμοποίηση του όρου δημόσιο χρέος με την έννοια του χρέους της γενικής κυβέρνησης φαίνεται ότι είναι η περισσότερο ενδεδειγμένη, δεδομένου ότι εξασφαλίζει σχετική συγκρισιμότητα μεταξύ των διαφόρων χωρών και συνέπεια με το σύστημα των εθνικών λογαριασμών.

1.1.3. Καθαρό και ακαθάριστο δημόσιο χρέος

Ένα δεύτερο ζήτημα που παρουσιάζεται αφορά τη διάκριση μεταξύ ακαθάριστου και καθαρού δημόσιου χρέους. Το καθαρό χρέος του ευρύτερου δημόσιου τομέα προκύπτει από το ακαθάριστο χρέος του δηλαδή το σύνολο των χρηματικών υποχρεώσεων του, αφού αφαιρεθούν τα διαθέσιμα, ρευστά και καταθέσεις όψεως και προθεσμίας, των δημόσιων επιχειρήσεων και οργανισμών. Παρόλα αυτά, το ακαθάριστο δημόσιο χρέος παραμένει χρήσιμη έννοια, γιατί σχετίζεται άμεσα με το ύψος των δαπανών εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους (κυρίως χρεολύσια και τόκοι), οι οποίες αποτελούν μια από τις σημαντικότερες όψεις του προβλήματος του δημόσιου χρέους.

1.1.4. Εσωτερικό και εξωτερικό χρέος

Ανάλογα με την προέλευση του, το δημόσιο χρέος διακρίνεται σε εσωτερικό, έναντι δανειστών στο εσωτερικό της χώρας και εξωτερικό, οφειλόμενο σε ξένους δανειστές. Το εξωτερικό δημόσιο χρέος διαφέρει από το χρέος σε συνάλλαγμα, γιατί το δεύτερο εκτός από το εξωτερικό δημόσιο χρέος, περιλαμβάνει και τα εσωτερικά δάνεια που έχουν εκδοθεί σε ξένο νόμισμα και το κράτος έχει αναλάβει τη σε ξένο νόμισμα εξυπηρέτηση τους. Στο εξωτερικό δημόσιο χρέος περιλαμβάνεται μέρος μόνο των δανείων του Δημοσίου που έχουν εκδοθεί με ασφαλιστικές ρήτρες ευρώ ή νομισμάτων άλλων χωρών.

Καταρχήν, τα κεφάλαια του εξωτερικού δανεισμού αντιπροσωπεύουν ξένη αποταμίευση, ενώ τα κεφάλαια του εσωτερικού δανεισμού αντιπροσωπεύουν ημεδαπή αποταμίευση. Ιδιαίτερη έκταση όμως έχει λάβει τελευταία η βοήθεια που προσέφερε στην ελληνική κυβέρνηση τα τελευταία χρόνια η Goldman Sachs (βλ. Παράρτημα) με σκοπό αφετέρου να μπορέσει η χώρα μας να εισέλθει στην ζώνη του ευρώ και αφετέρου να καταφέρει να διατηρηθεί σε αυτήν. Μεταξύ άλλων, τονίζεται ότι τακτικές της Wall Street, ανάλογες με αυτές που οδήγησαν στην κρίση των δανείων υψηλού κινδύνου (subprime) στην Αμερική, επιδεινώνουν την οικονομική κρίση, κλονίζουν την Ελλάδα και υπονομεύουν το ευρώ, διευκολύνοντας τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις να κρύψουν τα διογκούμενα χρέη τους. Η Wall Street, όπως επισημαίνεται, δεν δημιούργησε το πρόβλημα των χρεών της Ευρώπης, ωστόσο οι τραπεζίτες της διευκόλυναν την Ελλάδα και άλλους να δανειστούν πέρα από τις δυνατότητές τους, με απόλυτα νόμιμες

συμφωνίες και να κρύψουν τα συσσωρευμένα χρέη τους. Όπως σωστά ανησυχούν οι παγκόσμιες αγορές για την Ελλάδα, τα αρχεία και συνεντεύξεις δείχνουν ότι με τη βοήθεια της Wall Street, το έθνος μας μπήκε σε μια δεκαετή προσπάθεια να κουκουλώσει το χρέος του και να παραμείνει στα ευρωπαϊκά όρια. Μία συμφωνία που δημιουργήθηκε από την Goldman Sachs βοήθησε την σκοτεινή συγκάλυψη δισεκατομμυρίων χρεών από τον εμποτικό προϋπολογισμό των Βρυξελλών.

Σε δεκάδες συναλλαγές σε όλη την Ευρώπη, οι τράπεζες παρείχαν προκαταβολικά μετρητά με αντάλλαγμα μελλοντικές πληρωμές, με αυτές τις υποχρεώσεις να μένουν εκτός των επίσημων βιβλίων. Η Ελλάδα, για παράδειγμα, έδωσε ως αντάλλαγμα τους φόρους αεροδρομίου και τα έσοδα από τα τυχερά παιχνίδια στα επόμενα χρόνια. Οι επικριτές λένε ότι οι εν λόγω συμφωνίες, επειδή δεν καταγράφονται ως δάνεια, παραπλανούν τους επενδυτές και τις ρυθμιστικές αρχές σχετικά με το βάθος των υποχρεώσεων μιας χώρας. Μερικές από τις ελληνικές συναλλαγές έφεραν ονομασίες εμπνευσμένες από την ελληνική μυθολογία όπως Αίολος και Αριάδνη και στην ουσία αποτελούσαν «συγκαλυμμένα δάνεια» τα οποία όμως «δεν ήταν καταγεγραμμένα» ως τέτοια.

Η κρίση στην Ελλάδα παρουσιάζει την πιο σημαντική πρόκληση για την οικονομική ενότητα της Ευρώπης και το κοινό νόμισμά της, το ευρώ. Η χώρα είναι, κατά την αργκό των τραπεζών, πολύ μεγάλη για να της επιτραπεί να αποτύχει. Η Ελλάδα χρωστάει 300 δισεκατομμύρια δολάρια, και μεγάλες τράπεζες βρίσκονται στο άγκιστρο για μεγάλο μέρος αυτής της οφειλής. Μια ενδεχόμενη χρεοκοπία θα αντηχήσει σε όλη την υδρόγειο.

Οι πολιτικοί θέλουν «να περάσουν τη μπάλα προς τα εμπρός», και εάν μια τράπεζα μπορεί να τους δείξει έναν τρόπο για να μεταθέσουν ένα πρόβλημα για το μέλλον, τότε θα τον ακολουθήσουν. Η Wall Street δεν δημιούργησε το πρόβλημα του χρέους της Ελλάδας. Αλλά οι τραπεζίτες έδωσαν τη δυνατότητα στην Ελλάδα και σε άλλους να δανείζονται πάνω από τις δυνατότητές τους, σε συμφωνίες που ήταν απολύτως νόμιμες. Λίγοι κανόνες διέπουν τον τρόπο, με τον οποίο τα έθνη μπορούν να δανειστούν τα χρήματα που χρειάζονται για δαπάνες, όπως η στρατιωτική και η υγειονομική περίθαλψη. Η αγορά τίτλων δημοσίου χρέους, είναι τόσο απεριόριστη, όσο και τεράστια.

"Εάν μια κυβέρνηση θέλει να εξαπατήσει, μπορεί να εξαπατήσει», δήλωσε ο Garry Schinasi, ένας βετεράνος της μονάδας παρακολούθησης των κεφαλαίων του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, η οποία παρακολουθεί το θέμα ευπάθειας στις παγκόσμιες κεφαλαιαγορές. Μπορεί η Ελλάδα να μην εκμεταλλεύτηκε την πρόταση της Goldman Sachs το Νοέμβριο του 2009,

όμως είχε καταβάλει στην τράπεζα 300 εκατομμύρια ευρώ ως αμοιβή για το διακανονισμό του 2001, σύμφωνα με τραπεζίτες που γνωρίζουν το θέμα. Η Goldman Sachs εμφανίζεται στην αθηναϊκή σκηνή το 2002 με τον διακανονισμό μαζικών συναλλαγών swaps (βλ. Παράρτημα) ώστε να μειωθεί το κόστος χρηματοδότησης του δημόσιου χρέους της χώρας. Η συμφωνία περιελάμβανε τότε swaps 5 δισ. συνδεδεμένων με το ελληνικό χρέος, ενώ ομόλογα αποτιμημένα σε γιεν και δολάρια ανταλλάχθηκαν με ευρώ. Ο αμερικανικός όμιλος ανέλαβε πιστωτικό κίνδυνο ύψους 1 δισ. ευρώ, τον οποίο αντιστάθμισε με μια γερμανική τράπεζα, ενώ ο Οργανισμός Διαχείρισης Δημοσίου Χρέους (ΟΔΔΗΧ) δαπάνησε 200 εκατ. ευρώ σε αμοιβές και προμήθειες. Το 2005, γράφουν οι «Financial Times», το swap μεταφέρθηκε στην Εθνική Τράπεζα, η οποία έστησε ένα όχημα ειδικού σκοπού με το όνομα «Τίτλος» και μεταμόρφωσε το swap σε τιτλοποιημένο 20ετές ομόλογο.

1.1.5. **Βραχυπρόθεσμο, μεσομακροπρόθεσμο και πάγιο δημόσιο χρέος**

Μια άλλη κοινή διάκριση του δημοσίου χρέους είναι με βάση την διάρκεια αποπληρωμής. Έτσι το δημόσιο χρέος διακρίνεται i) σε βραχυπρόθεσμο, το οποίο συνίσταται από δάνεια των οποίων η ληκτικότητα δεν υπερβαίνει το ένα έτος, ii) σε μεσοπρόθεσμο, το οποίο συνίσταται από δάνεια των οποίων η ληκτικότητα είναι από ένα έως δέκα έτη και iii) μακροπρόθεσμο, το οποίο έχει διάρκεια μεγαλύτερη από δέκα έτη. Βέβαια ο ακριβής προσδιορισμός των χρονικών περιόδων ποικίλλει και εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις συνθήκες της κάθε αγοράς. Ο βραχυπρόθεσμος δημόσιος δανεισμός δημιουργείται κυρίως για την αντιμετώπιση ταμειακών δυσχερειών του δημόσιου τομέα που προκύπτουν από τον ετεροχρονισμό των δημόσιων εσόδων (εισπράξεις φόρων) και των δημόσιων δαπανών (πληρωμές σε μισθούς, συντάξεις κ.α.), οπότε οι δημόσιοι φορείς αναγκάζονται να προσφύγουν σε βραχυπρόθεσμο δανεισμό από την ευρωπαϊκή τράπεζα, τις εμπορικές τράπεζες ή το ευρύ κοινό π.χ. μέσω των λαϊκών ομολόγων.

Ο βραχυπρόθεσμος δημόσιος δανεισμός χρησιμοποιείται ως μέσο χρηματοδότησης των δημόσιων δαπανών, εάν οι αποταμιευτές είναι διστακτικοί να προβούν σε μεσομακροχρόνιες τοποθετήσεις σε κρατικά χρεόγραφα, όπως συμβαίνει συχνά σε περιόδους υψηλού πληθωρισμού, γεγονός βέβαια το οποίο εξαρτάται και από τους όρους δανεισμού (σταθερό ή κυμαινόμενο επιτόκιο, για παράδειγμα). Στις περιπτώσεις εκείνες μάλιστα όπου το κράτος προσφεύγει σε βραχυπρόθεσμα δάνεια, με την έκδοση κυρίως εντόκων γραμματίων του

τρίμηνης ή εξάμηνης λήξης, συχνά ανανεώνει τους τίτλους αυτούς με την λήξη τους, με συνέπεια να επιτυγχάνει κατ'ουσίαν μεσομακροπρόθεσμο δανεισμό. Τέλος, ενώ ο δημόσιος δανεισμός χρησιμοποιείται για την χρηματοδότηση τόσο των παραγωγικών όσο και των μη παραγωγικών δημόσιων δαπανών, συνήθως δεν μπορεί να διακριθεί ως προς το είδος των δαπανών που χρηματοδοτεί και αυτό μπορεί να οδηγήσει σε αρνητικά αποτελέσματα αν χρησιμοποιηθεί με ανορθόδοξο τρόπο. Σε περιόδους κατά τις οποίες η οικονομία χαρακτηρίζεται από οικονομική ύφεση, η έκδοση βραχυπρόθεσμων δανείων για την απορρόφηση από τον δημόσιο τομέα των αδρανούντων αποταμιευτικών πόρων για την αύξηση της συνολικής ζήτησης θεωρείται προτιμότερη από την έκδοση μεσομακροπρόθεσμων δανείων, γιατί τα βραχυπρόθεσμα δάνεια και συνδέονται με σχετικά χαμηλότερα επιτόκια και το κράτος αποφεύγει με αυτά τις μεγάλης διάρκειας δεσμεύσεις του μεσομακροπρόθεσμου δανεισμού. Βέβαια από την άλλη είναι γεγονός ότι ένα μεγάλο βραχυπρόθεσμο δημόσιο χρέος δημιουργεί κινδύνους εκδήλωσης πληθωρισμού, δεδομένου ότι οι τίτλοι του βραχυπρόθεσμου χρέους (έντοκα γραμμάτια) συνδέονται με σχετικά μεγαλύτερο βαθμό ρευστότητας, ιδιαίτερα όταν κατέχονται από το ευρύ κοινό.

Ο μεσομακροπρόθεσμος δημόσιος δανεισμός δημιουργείται για την χρηματοδότηση δημόσιων επενδύσεων αλλά και καταναλωτικών δημόσιων δαπανών ή και μεταβιβαστικών πληρωμών του Δημοσίου, δηλαδή μεταβιβάσεων και τόκων του δημόσιου χρέους. Βασικός σκοπός του μεσομακροπρόθεσμου δανεισμού είναι η βελτίωση της διαχρονικής κατανομής του κόστους των δαπανών του δημόσιου τομέα, ιδιαίτερα των δημόσιων επενδύσεων, με σκοπό να αποφευχθεί η υπερβολική αύξηση της τρέχουσας φορολογικής επιβάρυνσης. Άλλωστε, δεδομένου ότι η κυβέρνηση αντλεί τα έσοδά της από μεγάλο μέρος του πληθυσμού, το δημόσιο χρέος είναι ένα έμμεσο χρέος των φορολογουμένων.

Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι το δημόσιο χρέος δεν αποτελείται μόνο από δάνεια ορισμένης ληκτικότητας (βραχυπρόθεσμα, μεσοπρόθεσμα, μακροπρόθεσμα), αλλά και από δάνεια που γίνονται απαιτητά με την εμφάνιση του τίτλου, καθώς και από δάνεια τα οποία ή το Δημόσιο δεν αναλαμβάνει την ευθύνη να εξοφλήσει (γνήσια πάγια δάνεια) ή δεν δεσμεύεται μεν να εξοφλήσει σε συγκεκριμένη ημερομηνία, διατηρεί όμως το δικαίωμα εξόφλησής τους όταν αυτό κρίνει (μη γνήσια πάγια δάνεια). Οι τελευταίες δύο κατηγορίες δανείων, τα γνήσια και τα μη γνήσια πάγια δάνεια, συνιστούν το πάγιο δημόσιο χρέος. Είναι προφανές, ότι οι κάτοχοι τίτλων του πάγιου δημόσιου χρέους μπορούν να τους ρευστοποιήσουν μόνο με την πώλησή τους στο χρηματιστήριο.

1.2. ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΔΑΝΕΙΣΜΟΣ²

Ο δημόσιος δανεισμός αφορά το ποσό που η κυβέρνηση δανείζεται για να καλύψει τις υποχρεώσεις της. Συνήθως, οι κυβερνήσεις ξεοδεύουν περισσότερο απ' ό τι μπορούν να συγκεντρώσουν μέσω της φορολόγησης των νοικοκυριών και επιχειρήσεων με αποτέλεσμα να καταφεύγουν στο δανεισμό για να καλύψουν τη διαφορά.

Για να αντιληφθούμε αν το ύψος του δημόσιου δανεισμού μιας χώρας ξεπερνά τα όρια ασφαλείας δεν αρκεί να γνωρίζουμε μόνο το πόσο του ετήσιου δανεισμού, διότι αν και μεγάλο, δεν μας δίνει την πραγματική διάσταση του προβλήματος. Για παράδειγμα, η χώρα μας το 2009 δανείστηκε περίπου 25 δις ευρώ. Το ποσό φαίνεται να είναι μεγάλο, αλλά για να αποκτήσουμε μία αίσθηση του μεγέθους του δανεισμού θα πρέπει να το συσχετίσουμε με την επιφάνεια της οικονομίας που αντιπροσωπεύεται από το ΑΕΠ. Για παράδειγμα, αν το χρέος ως ποσοστό επί του ΑΕΠ είναι σχετικά μικρό τότε η αποπληρωμή του θα είναι σχετικά εύκολη και επομένως δεν θα πρέπει να μας ανησυχεί.

1.2.1. Ανεκτό ποσοστό δημόσιου δανεισμού

Οι διεθνείς οργανισμοί μαζί και η Ευρωπαϊκή Ένωση έχουν θέσει ένα ανεκτό όριο δανεισμού ως ποσοστό του ΑΕΠ της χώρας και αυτό δεν πρέπει να ξεπερνά το 3%. Επομένως, ο δημόσιος δανεισμός της χώρας μας για το 2009 που φτάνει το 12,7 % του ΑΕΠ της ίδιας χρονιάς θα πρέπει να θεωρείται επικίνδυνος, με την έννοια ότι αν δεν πάρει η κυβέρνηση δραστικά μέτρα περιορισμού του δανεισμού τότε ίσως να αντιμετωπίσει αδυναμία να βρει πρόθυμους δανειστές.

1.2.2. Δημόσιος δανεισμός και οικονομική δραστηριότητα

• Η οικονομία σε φάση ύφεσης

Ο Δημόσιος Δανεισμός επηρεάζεται από το φαινόμενο των οικονομικών διακυμάνσεων. Όταν το επίπεδο της οικονομικής δραστηριότητας μεταβάλλεται, η κρατική δαπάνη και τα φορολογικά έσοδα επηρεάζονται κατά τρόπο αυτόματο.

² Κωνσταντίνος Κουτσοκόστας, Επιβλέπων Καθηγητής Παπαναστασίου Ιωάννης Καθηγητής Πανεπιστημίου Μακεδονίας, << Δημόσιο Χρέος και Εθνικές Εκλογές: Η Περίπτωση της Ελλάδας >>, σελ.26-29

Κατά την διάρκεια της ύφεσης κάποιοι χάνουν τις δουλειές τους ενώ άλλοι βλέπουν τα εισοδήματά τους να μειώνονται. Ο άμεσος αντίκτυπος της κακής κατάστασης της οικονομίας είναι η μείωση των εισπράξεων από την άμεση φορολογία (φόρος εισοδήματος). Αλλά μείωση θα υπάρξει και από την έμμεση φορολογία-τις εισπράξεις από ΦΠΑ-διότι τα νοικοκυριά περικόπτουν τις δαπάνες τους αγοράζοντας τα τελείως απαραίτητα. Επίσης, η μείωση των κερδών των εταιριών μειώνει περαιτέρω φορολογικά έσοδα του κράτους .

Από την πλευρά των δαπανών του κράτους λόγω των εκτάκτων αναγκών που δημιουργεί η ύφεση, η ανάγκη για στήριξη των ανέργων, των οποίων ο αριθμός αυξάνει υποχρεώνει την κυβέρνηση να αυξήσει τις κοινωνικές της δαπάνες. Το συμπέρασμα είναι πως σε περιόδους ύφεσης της οικονομικής δραστηριότητας, η ανάγκη του δημοσίου για δανεισμό μεγαλώνει.

• Η οικονομία σε φάση ανόδου

Με την οικονομία σε φάση ανάκαμψης όπου η παραγωγή μεγαλώνει ανταποκρινόμενη στην άνοδο της συνολικής ζήτησης, ο δημόσιος δανεισμός τείνει να μειώνεται. Στη φάση αυτή συμβαίνουν ευχάριστα πράγματα.

Μεταξύ των άλλων, με τη μείωση του αριθμού των ανέργων περιορίζονται τα έξοδα του δημοσίου για επιδόματα προς τους ανέργους και άλλες παροχές κοινωνικής στήριξης σε ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού. Επίσης, λόγω της αύξησης της απασχόλησης τα νοικοκυριά στο σύνολό τους απολαμβάνουν υψηλότερα εισοδήματα και αυτό δημιουργεί καλή ψυχολογία για να ξοδεύουν το μεγαλύτερο μέρος του εισοδήματός τους. Επομένως, είναι αναμενόμενο και οι εισπράξεις του δημοσίου να παρουσιάζουν σημαντική βελτίωση από την άμεση φορολογία και την έμμεση φορολογία.

Συνεπώς, σε περιόδους άνθησης της οικονομικής δραστηριότητας η ανάγκη για Δημόσιο Δανεισμό μειώνεται δραστικά ή και εξαλείφεται εντελώς στην περίπτωση δημιουργίας πλεονάσματος στο ταμείο του δημοσίου.

1.2.3. Κυκλικός δανεισμός του δημοσίου

Όπως είδαμε, ο Δημόσιος Δανεισμός αυξομειώνεται ανάλογα με την φάση του οικονομικού κύκλου την οποία διέρχεται η οικονομία. Στις καλές φάσεις ο δανεισμός μηδενίζεται αφού δημιουργούνται πλεονάσματα, ενώ στις κακές συγκυρίες ο δανεισμός αυξάνει. Το ιδανικό θα ήταν μακροχρόνια ο δημόσιος δανεισμός να κυμαίνεται γύρω από μια μέση αξία ίση με το

μηδέν. Αυτό σημαίνει ότι δεν πρέπει να ανησυχούμε ιδιαίτερα όταν δημιουργούνται υψηλά ελλείμματα σε μία κακή περίοδο της οικονομίας, διότι με την έλευση της καλής περιόδου τα ελλείμματα εξαφανίζονται και στη θέση τους δημιουργούνται πλεονάσματα και θα παραμείνουν μέχρις ότου η οικονομία μπει ξανά σε καθοδική φάση. Η πορεία αυτή του δανεισμού που διαμορφώνεται από την πορεία του οικονομικού κύκλου ονομάζεται κυκλικός δανεισμός του κράτους. Αξίζει να αναφερθεί, ότι ο κυκλικός δανεισμός μακροπρόθεσμα δεν επηρεάζει το Δημόσιο Χρέος . Η ύφεση μπορεί να μεγαλώνει τον δανεισμό, αλλά με την έλευση της ανοδικής φάσης ο δανεισμός μειώνεται.

1.2.4. **Δομικός δανεισμός του δημοσίου**

Συχνά οι κυβερνήσεις δανείζονται ανεξάρτητα της φάσης που διέρχεται η οικονομία. Ο δανεισμός αυτός καλείται δομικός δανεισμός. Όλοι μας θα πρέπει να ανησυχούμε για τον δομικό δανεισμό παρά για τον κυκλικό δανεισμό, δεδομένου ότι ο πρώτος συμβάλει στη διόγκωση του δημόσιου χρέους, ενώ ο δεύτερος μακροπρόθεσμα ισορροπεί στο σημείο όπου μηδενίζεται ο δανεισμός. Για τον λόγο αυτό οι κυβερνήσεις θα πρέπει να δείξουν αποφασιστικότητα και προσήλωση στην μείωση δανεικών τους αναγκών.

1.3 **Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1990-2010**

1.3.1 **Η εξέλιξη του δημοσίου χρέους³**

- ***Πότε συσσωρεύτηκε το δημόσιο χρέος; Το χρέος αυξήθηκε ραγδαία κατά τη δεκαετία του 1980 και συνέχισε να αυξάνεται, με μικρότερο ρυθμό, κατά τις δεκαετίες του 1990 και 2000.***
- ***Πως επηρεάστηκε η οικονομία από το δημόσιο χρέος; Το χρέος προκάλεσε μείωση των παραγωγικών επενδύσεων και αύξηση της κατανάλωσης.***
- ***Γιατί είναι υπερχρεωμένη η Ελλάδα στους ξένους; Διότι οι Έλληνες πολίτες κατανάλωναν πέραν των δυνατοτήτων τους, με χρήματα που δανειζόταν η κυβέρνησή τους από το εξωτερικό.***

³Δημήτρης Βαγιανός, Νίκος Βέττας, Κώστας Μεγύρ, <<Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα: Μεταρρυθμίσεις και ευκαιρίες σε μία κρίσιμη συγκυρία>>, σελ. 4-10

Ας εξηγήσουμε πρώτα τη διαφορά μεταξύ χρέους και ελλείμματος. Κάθε χρόνο, η κυβέρνηση έχει έσοδα, τα οποία προέρχονται π.χ. από φόρους, και δαπάνες, όπως π.χ. την καταβολή μισθών στους δημοσίους λειτουργούς. Αν οι δαπάνες υπερβαίνουν τα έσοδα, η κυβέρνηση σημειώνει έλλειμμα στον προϋπολογισμό και πρέπει να προχωρήσει σε δανεισμό. Έτσι δημιουργείται χρέος. Επιπλέον, αν η κυβέρνηση έχει συσσωρεύσει χρέος από προηγούμενα έτη, κατά τα οποία λειτουργούσε σημειώνοντας έλλειμμα, το έλλειμμα κατά το τρέχον έτος αυξάνει περαιτέρω το χρέος. Πρέπει να τονίσουμε ότι η σχέση μεταξύ χρέους και ελλείμματος είναι αμφίδρομη: το έλλειμμα σε ένα δεδομένο έτος αυξάνει το χρέος που έχει συσσωρευτεί από τα προηγούμενα έτη αλλά και το συσσωρευμένο χρέος των προηγούμενων ετών αυξάνει το έλλειμμα στο τρέχον έτος. Το δεύτερο συμβαίνει επειδή οι πληρωμές τόκων που αφορούν το χρέος, το οποίο έχει συσσωρευτεί από προηγούμενα έτη, αποτελούν δαπάνη κατά το τρέχον έτος και προστίθενται στο έλλειμμα αυτού του έτους. Ο Πίνακας 1.1 περιγράφει την ιστορική εξέλιξη του ελλείμματος. Σε κάθε δεκαετία αναφέρουμε το έλλειμμα, το οποίο εκφράζεται ως ποσοστό του μεγέθους της ελληνικής οικονομίας και υπολογίζεται κατά μέσο όρο στο διάστημα των δέκα ετών. Το μέγεθος της οικονομίας υπολογίζεται με βάση το ΑΕΠ, δηλαδή την συνολική αξία των αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται στην Ελλάδα.

Πίνακας 1.1: Δημόσιο έλλειμμα

Δεκαετία	1980-1989	1990-1999	2000-2009
Δημόσιο έλλειμμα ως % επί του ΑΕΠ	8,1	8,4	5,9

Πηγή: Δημήτρης Βαγιανός, Νίκος Βέττας, Κώστας Μεγύρ, <<Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα: Μεταρρυθμίσεις και ευκαιρίες σε μία κρίσιμη συγκυρία>>

Η εξέλιξη του ελλείμματος αντικατοπτρίζεται σε αυτήν του δημοσίου χρέους. Ο Πίνακας 1.2 παρουσιάζει το δημόσιο χρέος **στο τέλος κάθε δεκαετίας**, ως ποσοστό επί του ΑΕΠ.

Τα υψηλά ελλείμματα στη δεκαετία του 1980 οδήγησαν σε δραματική αύξηση του χρέους: το χρέος αυξήθηκε από 26% επί του ΑΕΠ, το 1980, σε ποσοστό 71% επί του ΑΕΠ, το 1990. Το χρέος συνέχισε να αυξάνεται κατά τις επόμενες δύο δεκαετίες ως αποτέλεσμα των αυξημένων ελλειμμάτων, τα οποία βρίσκονταν σε υψηλά επίπεδα εν μέρει λόγω των πληρωμών τόκων επί του συσσωρευμένου χρέους. Η εξέλιξη του δημοσίου χρέους στην περίοδο 1980-2004

υπήρξε η δυσμενέστερη από όλα τα άλλα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αφού το ελληνικό χρέος **πενταπλασιάστηκε**. Το δημόσιο χρέος της Ελλάδας το 1980 χρέος αντιπροσώπευε μόλις το 22,9% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ), για να κινηθεί έντονα ανοδικά στη συνέχεια με ταχείς ρυθμούς ανά συγκεκριμένες περιόδους. Στο τέλος του 1981 το ύψος του χρέους ήταν στο 27,1%.

Πίνακας 1.2: Δημόσιο χρέος

Έτος	1980	1990	2000	2009
Δημόσιο χρέος ως % επί του ΑΕΠ	26	71	101,5	115,1

Πηγή: Δημήτρης Βαγιανός, Νίκος Βέττας, Κώστας Μεγύρ, <<Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα: Μεταρρυθμίσεις και ευκαιρίες σε μία κρίσιμη συγκυρία>>

Σε ένα χρόνο το δημόσιο χρέος έφτασε στο 30,6% του ΑΕΠ, το 1983 εκτινάχτηκε στο 35,1%, το 2004 στο 41,9% του ΑΕΠ και το 1985 στο 49% του ΑΕΠ. Μετά τις εκλογές του Ιουνίου 2005 ακολούθησε το □ σταθεροποιητικό πρόγραμμα □ που είχε εκπονήσει ο τότε υπουργός Οικονομίας Κώστας Σημίτης. Συγκράτηση του χρέους σημειώθηκε μόνο το 1986, όταν διαμορφώθηκε στο 50,8% του ΑΕΠ. Από το 1987 και μετά αρχίζει ξανά ο καλπασμός ανόδου. Το 1987 το χρέος φτάνει στο 57,1% του ΑΕΠ, το 1988 αυξάνεται περαιτέρω στο 62,4% του ΑΕΠ και το 1989 ανέρχεται στο 65,7% του ΑΕΠ. Ακολουθεί η περίοδος της κυβέρνησης Ζολώτα, όπου το οικονομικό αδιέξοδο ήταν τεράστιο, αφού στα δημόσια ταμεία δεν υπήρχε ούτε δραχμή και το Δημόσιο δανείζεται με επιτόκια 24%-25%, προκειμένου να πληρώσει μισθούς και συντάξεις.

Συνέπεια αυτών, αλλά και της αποκάλυψης χρεών του ευρύτερου δημόσιου τομέα (ελλείμματα δημοσίων οργανισμών), το χρέος αυξάνεται στο 72,6% το 1990 και στο 80,1% του ΑΕΠ το 1992. Στο τέλος του 1993 το χρέος φθάνει στο 100,5% του ΑΕΠ και εξακολούθησε να κινείται ανοδικά.

Αποκορύφωμα ήταν το 2007 όταν διαμορφώθηκε στο 104,1% του ΑΕΠ. Ακολούθως υποχώρησε αναγκαστικά, αφού ήταν όρος της Συνθήκης του Μάαστριχτ αν το χρέος ήταν υψηλότερο του 60% του ΑΕΠ να ακολουθεί πτωτική πορεία, προκειμένου η χώρα να ενταχθεί στην ΟΝΕ. Το 2004 το χρέος έφτασε στο 98,6% του ΑΕΠ, ενώ το 2008 έκλεισε στο 94,6% του ΑΕΠ. Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία που δημοσιοποίησε το Γενικό Λογιστήριο του Κράτους, το χρέος της κεντρικής κυβέρνησης αυξήθηκε στη διάρκεια του

2009 κατά 35 δισ. ευρώ και διαμορφώθηκε στα 272,3 δισ. ευρώ από 201,24 δισ. ευρώ που ήταν στην εκπνοή του 2004. Από τα στοιχεία του υπουργείου Οικονομικών προκύπτει ότι από το 1994 μέχρι και το 2005 έχουν δαπανηθεί για την εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους 280 δισ. ευρώ. Σύμφωνα με τα στοιχεία που είχαν αναφερθεί στη Βουλή τον περασμένο Δεκέμβριο στη συζήτηση για τον προϋπολογισμό: □ Κάθε τετραμελής ελληνική οικογένεια καλείται να εξυπηρετήσει με τους φόρους της χρέος ύψους 78 χιλιάδων ευρώ περίπου □. Εξυπακούεται ότι καταβάλλοντας το 60% των εσόδων που εισπράττει η χώρα για τοκοχρεολύσια του δημοσίου χρέους, πρέπει το κράτος να δανειστεί: για να πληρώσει συντάξεις, για επιχορηγήσεις των ασφαλιστικών ταμείων και για τις επιχορηγήσεις στους συγκοινωνιακούς φορείς. Το άνοιγμα της □ ψαλίδας □ ανάμεσα στα έξοδα και τα έσοδα κάθε χρόνο διόγκωσε τις συνολικές υποχρεώσεις της Ελλάδας προς τους τρίτους, καθώς το έλλειμμα της μιας χρονιάς συν τα □ μαύρα □ (δαπάνες που δεν αποτυπώνονται πουθενά), γίνεται χρέος την επομένη. Το 1975 το χρέος της χώρας αναλογούσε στο 24,7% του ΑΕΠ. Το 1980 ήταν στο 28,6%. Ομως, μία δεκαετία αργότερα, το 1990, **τριπλασιάστηκε** στο 80,7% του ΑΕΠ. Δεν πέρασαν τρία χρόνια και το χρέος ξεπερνάει το 100% πρώτη φορά. Το 1993 το χρέος ανέρχεται στο 111,6% του ΑΕΠ.

Αν ανατρέξει κανείς στα σημερινά στατιστικά στοιχεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που αποτελούν τη βασική πλέον πηγή πληροφόρησης μαζί με τις αναθεωρήσεις, θα διαπιστώσει με έκπληξη ότι το έλλειμμα δεν ξεπέρασε ποτέ το 100% το 1993. Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά, το χρέος υπερέβη το ΑΕΠ το έτος 1997 (101,8%). Ένα από τα πιο εντυπωσιακά στοιχεία είναι πως το χρέος αφού συνεχίζει την ανοδική του πορεία μέχρι 102,9% πέφτει εντυπωσιακά στο 95,6% το 2007. Για να διογκωθεί και πάλι λόγω των ετήσιων ελλειμμάτων και να φθάσει σε επίπεδα ρεκόρ, τα οποία οδήγησαν στη σημερινή κατάσταση: να μην εμπιστεύεται κανείς την Ελλάδα για να την δανείσει.⁴

Το εξωτερικό δημόσιο χρέος της Ελλάδας, το οποίο ορίζεται ως το ποσό που χρωστάει η Ελλάδα στους ξένους, ανερχόταν το 2009 σε ποσοστό 82.5% επί του ΑΕΠ (Cabral 2010). Το ποσοστό αυτό είναι υψηλό: για παράδειγμα, είκοσι φορές μεγαλύτερο από τις ετήσιες δαπάνες της Ελλάδας στον τομέα της παιδείας.

Ο Πίνακας 1.3 παρουσιάζει κατά μέσο όρο την κατανάλωση και τις επενδύσεις ως ποσοστό επί του ΑΕΠ για κάθε δεκαετία.

⁴ Κωνσταντίνος Κουτσοκόστας, Επιβλέπων Καθηγητής Παπαναστασίου Ιωάννης Καθηγητής Πανεπιστημίου Μακεδονίας, << Δημόσιο Χρέος και Εθνικές Εκλογές: Η Περίπτωση της Ελλάδας >>, σελ. 56-58

Πίνακας 1.3: Κατανάλωση και επενδύσεις

Δεκαετία	1980-1989	1990-1999	2000-2009
Κατανάλωση ως % επί του ΑΕΠ	85,1	90,1	88,8
Επενδύσεις ως % επί του ΑΕΠ	23	20,6	22,6

Πηγή: Δημήτρης Βαγιανός, Νίκος Βέττας, Κώστας Μεγίρ, <<Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα: Μεταρροθμίσεις και ευκαιρίες σε μία κρίσιμη συγκυρία>>

Η αύξηση της κατανάλωσης στον Πίνακα 3 οφείλεται στο γεγονός ότι οι παραλήπτες του κρατικού χρήματος αύξησαν την κατανάλωσή τους, λόγω των υψηλότερων εισοδημάτων τους. Οι επενδύσεις μειώθηκαν διότι υπήρχαν λιγότερα ιδιωτικά κεφάλαια για τη χρηματοδότησή τους αφού αυξήθηκε η κατανάλωση και μειώθηκε έτσι η αποταμίευση. Πράγματι, η κυβέρνηση δανειζόταν πουλώντας ομόλογα στους Έλληνες πολίτες, οι οποίοι ουσιαστικά διαμοίραζαν τις αποταμιεύσεις τους μεταξύ ομολόγων που εκδίδονταν από την κυβέρνηση και ομολόγων ιδιωτικών επιχειρήσεων. Ως εκ τούτου, σημειώθηκε μείωση των διαθέσιμων αποταμιεύσεων για τη χρηματοδότηση παραγωγικών επενδύσεων από ιδιωτικές επιχειρήσεις. Και δεδομένου ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των χρημάτων που αντλούσε η κυβέρνηση εκδίδοντας ομόλογα δεν δαπανούνταν σε δημόσια έργα υποδομής, το σύνολο των παραγωγικών επενδύσεων του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα μειώθηκε.

Πως συσσωρεύτηκε το μεγάλο εξωτερικό χρέος και πως συνέβαλλε σε αυτό το δημόσιο χρέος; Μία χώρα συσσωρεύει εξωτερικό χρέος όταν η κυβέρνησή της ή ο ιδιωτικός τομέας (δηλ. επιχειρήσεις και πολίτες) δανείζονται από ξένους. Στην περίπτωση της Ισπανίας, της οποίας το εξωτερικό χρέος βρίσκεται σε παρόμοιο υψηλό επίπεδο με της Ελλάδας, για ένα μεγάλο μέρος του δανεισμού ευθύνεται ο ιδιωτικός τομέας: Οι ισπανικές τράπεζες δανείζονταν από τράπεζες του εξωτερικού προκειμένου να παρέχουν δάνεια σε Ισπανούς πολίτες, οι οποίοι έπειτα αγόραζαν σπίτια σε υπέρογκες, όπως αποδείχτηκε εκ των υστέρων, τιμές. Στην περίπτωση της Ελλάδας, ο ιδιωτικός τομέας δεν δανείστηκε από το εξωτερικό: οι αποταμιεύσεις των Ελλήνων επαρκούσαν για την κάλυψη των δανείων προς τον ιδιωτικό τομέα. Αντί για αυτό, ο εξωτερικός δανεισμός πραγματοποιούνταν **από την κυβέρνηση**. Πράγματι, το εξωτερικό δημόσιο χρέος της Ελλάδας, το οποίο ορίζεται ως το τμήμα του εξωτερικού χρέους που συσσωρεύεται από την κυβέρνηση, ανήλθε στο 89% επί του ΑΕΠ το

2009 (ή στο 79% επί του συνολικού δημοσίου χρέους στον Πίνακα 1.2). Ως εκ τούτου, το εξωτερικό χρέος της Ελλάδας ουσιαστικά ταυτίζεται με το εξωτερικό δημόσιο χρέος της. Όταν μία χώρα δανείζεται από το εξωτερικό, καταναλώνει περισσότερο από ό,τι παράγει. Η επιπρόσθετη κατανάλωση προέρχεται από εισαγωγές, τις οποίες η χώρα μπορεί να αγοράσει από τους ξένους, χρησιμοποιώντας τα χρήματα με τα οποία δανείζεται από αυτούς. **Στην Ελλάδα, λοιπόν, οι Έλληνες πολίτες κατανάλωναν εισηγμένα αγαθά με τα χρήματα που δανειζόταν η κυβέρνησή τους από το εξωτερικό.**

Πίνακας 1.4: Εμπορικό ισοζύγιο και εξωτερικός δανεισμός

Δεκαετία	1990-1999	2000-2009
Εμπορικό ισοζύγιο (εξαγωγές μείον εισαγωγές) ως % επί του ΑΕΠ	-10,7	-11,4
Καθαρός δανεισμός ως % επί του ΑΕΠ	5,9	2

Πηγή: Δημήτρης Βαγιανός, Νίκος Βέττας, Κώστας Μεγύρ, <<Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα: Μεταρρυθμίσεις και ευκαιρίες σε μία κρίσιμη συγκυρία>>

Τα χρήματα του δανεισμού διοχετεύονταν από την κυβέρνηση στους πολίτες με διάφορους τρόπους, π.χ. μέσω των μισθών των δημοσίων υπαλλήλων, των πληρωμών σε προμηθευτές του κράτους, των συντάξεων που καταβάλλονταν στους συνταξιούχους. Λόγω των υψηλότερων εισοδημάτων τους, οι πολίτες κατανάλωναν περισσότερο και στο σύνολό της η Ελλάδα κατανάλωνε περισσότερο από ό,τι παρήγαγε.

Για να έχουμε μία πιο πλήρη κατανόηση της εξέλιξης του εξωτερικού χρέους της Ελλάδας κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες, χρησιμοποιούμε τον Πίνακα 1.4 και συμπεριλαμβάνουμε και τις επενδύσεις και εξαγωγές, τις οποίες δεν αναφέραμε στην προηγούμενη παράγραφο.

Η πρώτη σειρά στον Πίνακα 1.4 αφορά το εμπορικό ισοζύγιο, το οποίο προκύπτει αφαιρώντας τις εισαγωγές από τις εξαγωγές. Κατά τις δεκαετίες 1990 και 2000(και παλαιότερα, σε μικρότερη όμως κλίμακα), το εμπορικό ισοζύγιο ήταν αρνητικό, δηλαδή η Ελλάδα εισήγαγε περισσότερο από ό,τι εξήγαγε. Το αρνητικό εμπορικό ισοζύγιο σημαίνει επίσης ότι η Ελλάδα κατανάλωνε και επένδυε περισσότερο από ό,τι παρήγαγε. Πράγματι, η επιπλέον κατανάλωση και οι επενδύσεις προέρχονταν από εισαγωγές, οι οποίες ξεπερνούσαν τις εξαγωγές. Η Ελλάδα ήταν σε θέση να εισάγει περισσότερο από ό,τι εξήγαγε λόγω του εξωτερικού δανεισμού της. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, το ετήσιο ποσοστό

δανεισμού ανερχόταν κατά μέσο όρο σε 4,1% επί του ΑΕΠ. Αν και αυτό το ποσοστό είναι υψηλό, αυξήθηκε ακόμη περισσότερο, προσεγγίζοντας το 10,2%, κατά τη δεκαετία του 2000. Και όπως ήταν αναμενόμενο, το **εξωτερικό χρέος** αυξήθηκε ραγδαία: ανήλθε από 42,7% επί του ΑΕΠ το 2000 σε ποσοστό 82,5% το 2009. Ο Πίνακας 1.4 υποδεικνύει ότι ο εξωτερικός δανεισμός αυξήθηκε διότι η Ελλάδα πραγματοποιούσε εισαγωγές σε ακόμη μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με τις εξαγωγές της και διότι οι μεταβιβάσεις από το εξωτερικό μειώθηκαν. Δύο είναι οι κύριοι παράγοντες που οδήγησαν στη μείωση των μεταβιβάσεων. Πρώτον, οι εισροές από την Ευρωπαϊκή Ένωση μειώθηκαν, καθώς εντάχθηκαν σε αυτήν φτωχότερες χώρες από την Ελλάδα και οι πόροι από τα πακέτα συνοχής ανακατανεμήθηκαν αναλόγως. Δεύτερον, η Ελλάδα υποχρεώθηκε να πληρώνει μεγαλύτερους τόκους στο αυξημένο εξωτερικό χρέος της. Εν ολίγοις, η Ελλάδα χρεώθηκε περαιτέρω στους ξένους κατά τη δεκαετία του 2000 διότι εισήγαγε ακόμη περισσότερο σε σύγκριση με τις εξαγωγές της, παρόλο που δεχόταν μικρότερες εισροές κεφαλαίου από την Ευρωπαϊκή Ένωση και παρόλο που ήταν ήδη χρεωμένη. Γιατί τόση ασωτία; Μέρος της απάντησης βρίσκεται στο γεγονός ότι οι επενδύσεις αυξήθηκαν κατά τη δεκαετία του 2000, όταν διοργανώθηκαν και οι Ολυμπιακοί Αγώνες. Αλλά ο κύριος λόγος ήταν ότι οι Έλληνες πολίτες εξέφρασαν μικρότερη προθυμία αποταμίευσης κατά τη δεκαετία του 2000 καθώς τα επιτόκια ήταν χαμηλότερα και τα καταναλωτικά δάνεια των τραπεζών πιο άμεσα διαθέσιμα.

Πως συνδυάστηκε η μείωση των αποταμιεύσεων με το δημόσιο χρέος; Παρά τις χαμηλές αποταμιεύσεις τους, οι Έλληνες πολίτες κατά τη δεκαετία του 2000 κατάφεραν να εξοικονομούν αρκετά χρήματα ώστε να χρηματοδοτούν δανειακά τους συμπολίτες τους και τις ιδιωτικές επιχειρήσεις. Το πρόβλημα έγκειται στο γεγονός ότι οι αποταμιεύσεις δεν επαρκούσαν για την αγορά ομολόγων που εκδίδονταν από την κυβέρνηση. Συνεπώς, η κυβέρνηση αναγκάστηκε να στραφεί στο εξωτερικό για την ικανοποίηση των οικονομικών της αναγκών. Υπό αυτήν την έννοια, η αύξηση του εξωτερικού χρέους της Ελλάδας κατά τη δεκαετία του 2000 προκλήθηκε από τις αυξημένες ανάγκες δανεισμού της κυβέρνησης, σε συνδυασμό με τις ανεπαρκείς αποταμιεύσεις των πολιτών της.

Πως θα μπορέσει όμως η Ελλάδα να αποπληρώσει το χρέος της; Η αποπληρωμή του χρέους προϋποθέτει αρχικά τη μείωση του ελλείμματος. Θα πρέπει σε αυτό το σημείο να θυμηθούμε ότι το έλλειμμα υπολογίζεται αφαιρώντας τα έσοδα μιας κυβέρνησης από τις δαπάνες της και ότι μία πηγή δαπανών είναι οι τόκοι που καταβάλλεται για το χρέος. Το μέρος του ελλείμματος που δεν περιλαμβάνει τις πληρωμές των τόκων ονομάζεται πρωτογενές έλλειμμα. Μηδενικό πρωτογενές έλλειμμα σημαίνει ότι η κυβέρνηση δεν προσθέτει

καινούργιο χρέος σ' αυτό που της κληρονόμησαν παλαιότερες κυβερνήσεις. Πρωτογενές έλλειμμα με θετικό πρόσημο σημαίνει ότι η κυβέρνηση δημιουργεί νέο χρέος.

Το 2009, το πρωτογενές έλλειμμα της Ελλάδας ανήλθε στο 8,5%. Είναι σαφές ότι με πρωτογενές έλλειμμα αυτού του μεγέθους η αποπληρωμή του χρέους είναι αδύνατη. Το χρέος μπορεί να αποπληρωθεί μόνο αν η κυβέρνηση παύσει να δημιουργεί πρωτογενές έλλειμμα, δηλ. δεν δημιουργεί νέο χρέος κάθε χρόνο. Η κυβέρνηση πρέπει να δημιουργήσει πρωτογενές πλεόνασμα.

Πόσο μεγάλο πρωτογενές πλεόνασμα απαιτείται; Αν το πρωτογενές πλεόνασμα υπερβεί τις πληρωμές των τόκων του χρέους, το (συνολικό) έλλειμμα θα έχει αρνητικό πρόσημο και το χρέος θα μειωθεί. Αν το πρωτογενές πλεόνασμα ισούται με τις πληρωμές των τόκων του χρέους, το έλλειμμα μηδενίζεται και το χρέος θα παραμένει σταθερό.

Παρόλο που για τη μείωση του χρέους απαιτείται αρνητικό έλλειμμα, επιθυμητά αποτελέσματα μπορούν να επιτευχθούν ακόμη και με μηδενικό ή ελάχιστα θετικό έλλειμμα. Αυτό συμβαίνει διότι το σημαντικό μέγεθος δεν είναι το χρέος καθαυτό, αλλά το χρέος που αναλογεί στο ΑΕΠ. Αν το ΑΕΠ της Ελλάδας διπλασιαζόταν ξαφνικά χωρίς καμία αλλαγή στο δημόσιο χρέος, η Ελλάδα θα αντιμετώπιζε πολύ μικρότερο πρόβλημα χρέους. Πράγματι, η αποπληρωμή του χρέους μέσω, π.χ. της αύξησης της φορολογίας θα ήταν πολύ ευκολότερη. Ως εκ τούτου, ένα αρνητικό ή ελάχιστα θετικό έλλειμμα μπορεί να 10 επαρκεί για τη μείωση του χρέους, αρκεί η Ελλάδα να καταφέρει να αυξήσει ταχύτατα το ΑΕΠ της την επόμενη δεκαετία.

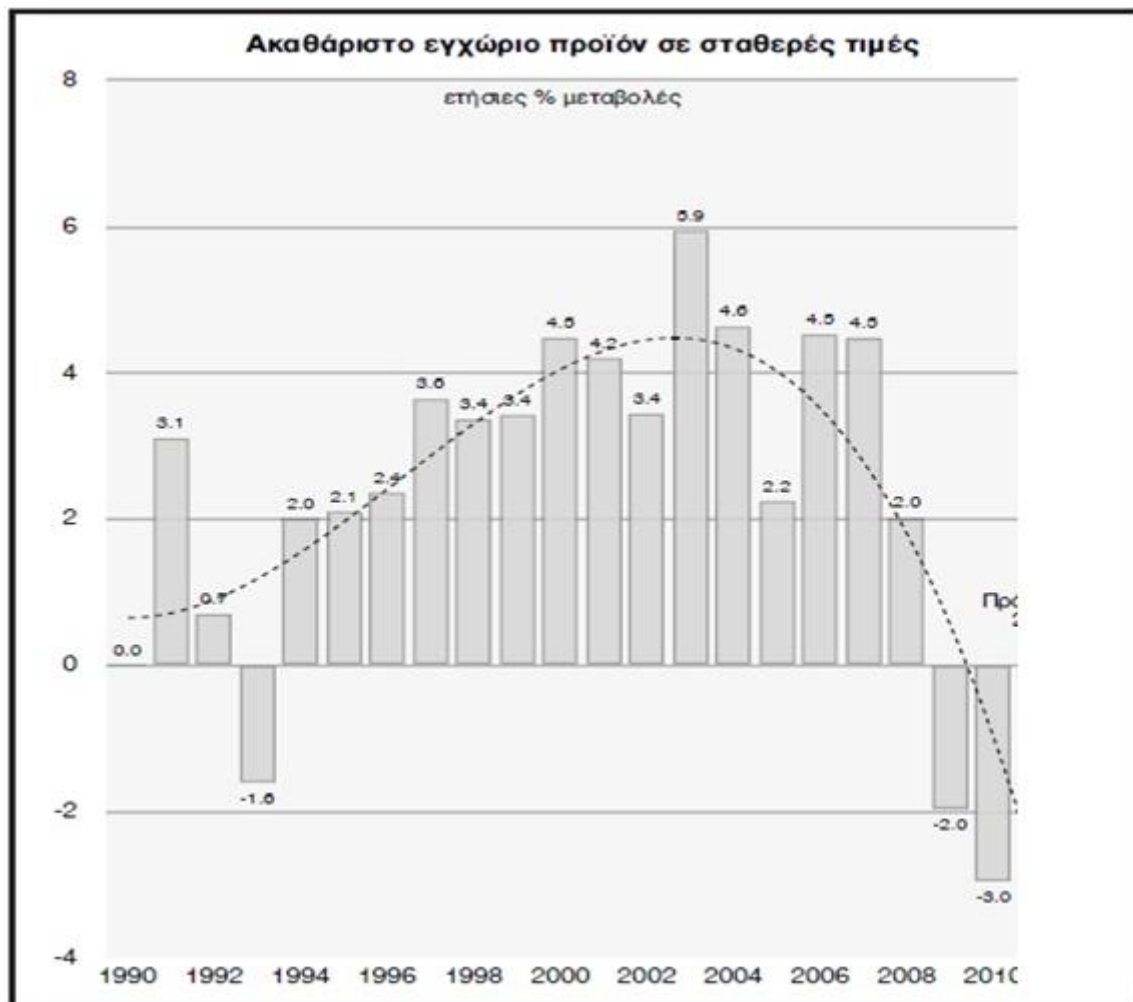
Η Ελλάδα μπορεί να επιτύχει και να διατηρήσει υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης του ΑΕΠ, εφόσον αυξήσει την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας της. Η αύξηση της ανταγωνιστικότητας έχει ιδιαίτερα αυξημένη σημασία λόγω του μεγάλου εξωτερικού χρέους της Ελλάδας. Πράγματι, μία χώρα μπορεί να αποπληρώσει το εξωτερικό της χρέος πραγματοποιώντας περισσότερες εξαγωγές από εισαγωγές. Δεδομένου ότι η Ελλάδα εισάγει αυτή τη στιγμή σε μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι εξάγει (Πίνακας 1.4) απαιτείται μεγάλη αύξηση της ανταγωνιστικότητας ώστε οι εξαγωγές να υπερκεράσουν τις εισαγωγές.

Το τρέχον πρόβλημα της Ελλάδας είναι ο συνδυασμός υψηλού χρέους, μεγάλου δημοσίου ελλείμματος και χαμηλής ανταγωνιστικότητας άρα έλλειμμα ισοζυγίου πληρωμών. Ο συνδυασμός αυτών των παραγόντων ευθύνεται για το γεγονός ότι η Ελλάδα μπορεί να δανειστεί μόνο με πολύ υψηλά επιτόκια στις χρηματοπιστωτικές αγορές. Οι αγορές δεν έχουν συνωμοτήσει κατά της Ελλάδας αλλά απλά αντανακλούν την οικονομική πραγματικότητα, προστατεύοντας παράλληλα και τα συμφέροντα όσων έχουν δανείσει τις αποταμιεύσεις τους στην Ελλάδα.

1.3.2 Οι επιπτώσεις του δημοσίου χρέους στην οικονομία⁵

Σε διεθνή σύγκριση, η ελληνική οικονομία κατά το 2008-2009 είχε πληγεί λιγότερο από τις άλλες προηγμένες χώρες. Κατά το 2008, το ΑΕΠ αυξήθηκε στην Ελλάδα περισσότερο από ό,τι στην ΕΕ κατά μέσο όρο (2,0% έναντι 0,7%) και η επιδείνωση του 2009 ήταν ηπιότερη από όλες τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες (-2% έναντι περίπου -4% στην ΕΕ κατά μέσον όρο). Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 1.2, αυτές οι σχετικά καλύτερες επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας, αποτελούν συνέχεια της μακροχρόνιας τάσης ανόδου του ΑΕΠ στην Ελλάδα με ρυθμούς ταχύτερους από ό,τι στις 35 πιο προηγμένες χώρες του κόσμου.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1

Πηγή: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, <<Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση>>

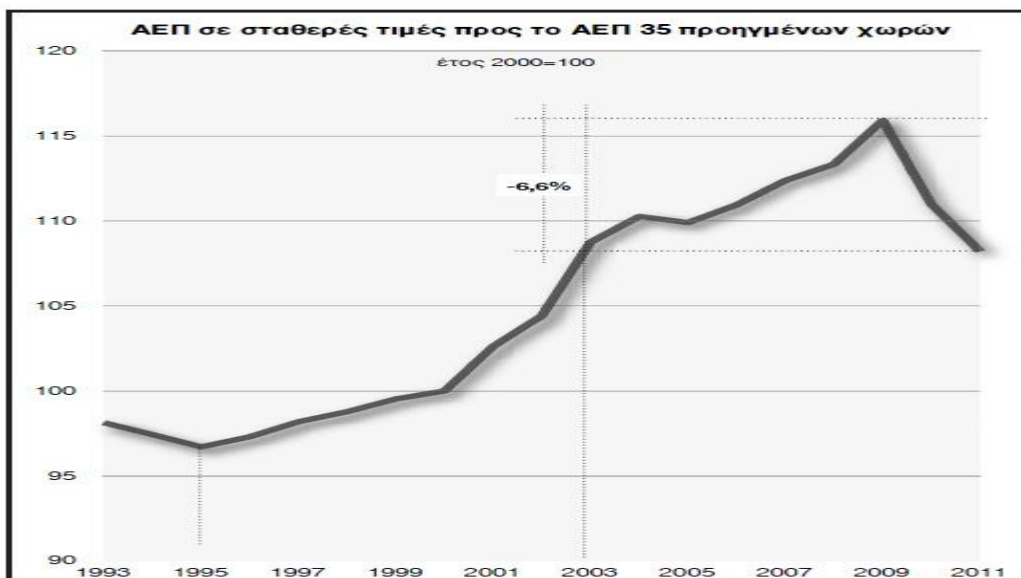
⁵ Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ0, <<Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση>>, σελ 111-135

Το 2010 και το 2011 η ανοδική πορεία της ελληνικής οικονομίας διακόπτεται και η πτώση του ΑΕΠ, συγκρινόμενο με τον μέσο όρο των άλλων αναπτυγμένων χωρών, είναι θεαματική: μέσα σε μία διετία, οι απώλειες θα ανέλθουν αθροιστικά σε 6,6% (Διάγραμμα 1.2).

Ο ρυθμός μεταβολής των εγχώριων τιμών σε μέση ετήσια βάση ανήλθε το 2009 σε 1,0% έναντι 3,5% κατά το 2008. Εντούτοις, στη διάρκεια του 2010 έχει ήδη αυξηθεί και αναμένεται να ανέλθει σε περίπου 3,0% για το σύνολο του έτους.

Αυτή η διατήρηση του **εγχώριου πληθωρισμού** σε σχετικά υψηλά επίπεδα, δεδομένων των συνθηκών μειωμένης ζήτησης που επικρατούν πλέον στην ελληνική οικονομία, αποτελεί ισχυρή ένδειξη ότι παραμένει αμβλυμένος ο ανταγωνισμός μεταξύ των επιχειρήσεων σε μια σειρά κλάδων οικονομικής δραστηριότητας. Αυτό δίνει στις επιχειρήσεις την δυνατότητα, προκειμένου να μεγιστοποιήσουν τα κέρδη τους, να μετατρέπουν τις μειώσεις του μοναδιαίου κόστους εργασίας περισσότερο σε αύξηση των περιθωρίων κέρδους και λιγότερο σε βελτίωση της ανταγωνιστικότητας τιμής.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.2

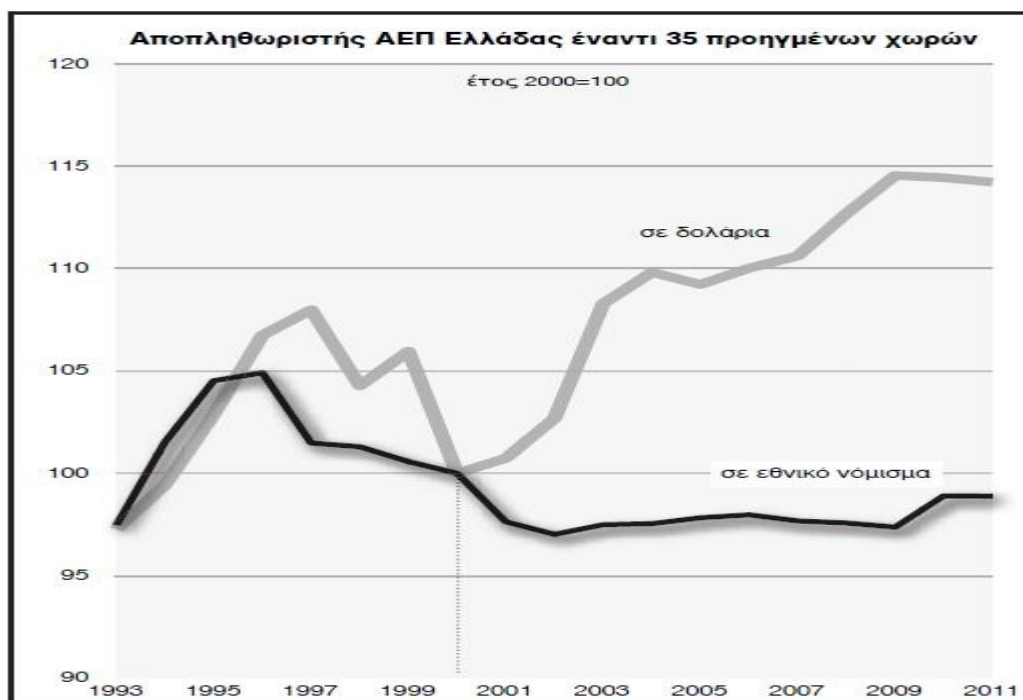
Πηγή: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, <<Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση>>

Αποτελεί συνηθισμένο επιχείρημα ότι ο **πληθωρισμός** στην Ελλάδα αυξάνεται ταχύτερα από ό,τι στις άλλες χώρες της ευρωζώνης, ιδιαίτερα της Γερμανίας, και ως εκ τούτου υποσκάπτει την ανταγωνιστικότητα τιμής των ελληνικών εξαγωγών. Είναι ορθότερο, εντούτοις, να λαμβάνουμε υπόψη το σύνολο των χωρών με τις οποίες η Ελλάδα διατηρεί εμπορικές ανταλλαγές (παίρνοντας υπόψη και το σχετικό βάρος κάθε χώρας στις εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών). Ένας δείκτης που πληροί ικανοποιητικά αυτές τις απαιτήσεις είναι η αύξηση του

αποπληθωριστή του ΑΕΠ στην Ελλάδα σε σύγκριση με το αντίστοιχο μέγεθος στις 35 πιο προηγμένες χώρες του κόσμου (λαμβάνοντας υπόψη την απαραίτητη στάθμιση). Η εξέλιξη του εν λόγω δείκτη για την περίοδο 1993-2009 και με την πρόβλεψη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την διετία 2010-2011 φαίνεται στο Διάγραμμα 1.3. Είναι αξιοσημείωτο ότι ο αποπληθωριστής του ΑΕΠ στην Ελλάδα, σε εθνικό νόμισμα, αυξήθηκε κατά το 2010 και αναμένεται να αυξηθεί περαιτέρω κατά το 2011, έναντι του αντίστοιχου μεγέθους στις 35 προηγμένες χώρες. Αυτή η εξέλιξη αποτελεί ισχυρή ένδειξη των σοβαρών ακαμψιών και ολιγοπωλιακών συνθηκών που επικρατούν στις αγορές προϊόντων της Ελλάδας.

Αντιθέτως, ο ίδιος δείκτης υπολογισμένος σε δολάρια, αφού παρουσίασε θεαματική άνοδο στην διάρκεια της δεκαετίας του 2000, εξαιτίας της ανατίμησης του ευρώ έναντι του αμερικανικού νομίσματος και άλλων νομισμάτων, μειώνοντας έτσι την ανταγωνιστικότητα τιμής των ελληνικών προϊόντων, παρουσίασε κάμψη κατά το 2010 η οποία αναμένεται να συνεχιστεί κατά το 2011, εξαιτίας της αποδυνάμωσης του ευρώ έναντι του δολαρίου. Η εξέλιξη αυτή ενισχύει την ανταγωνιστικότητα τιμής των ελληνικών προϊόντων, της οποίας τα αποτελέσματα συνδυάζονται με αυτά από την μεγάλη μείωση της εγχώριας ζήτησης. Προκύπτει έτσι βελτίωση του εξωτερικού ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών, καθώς και του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών.

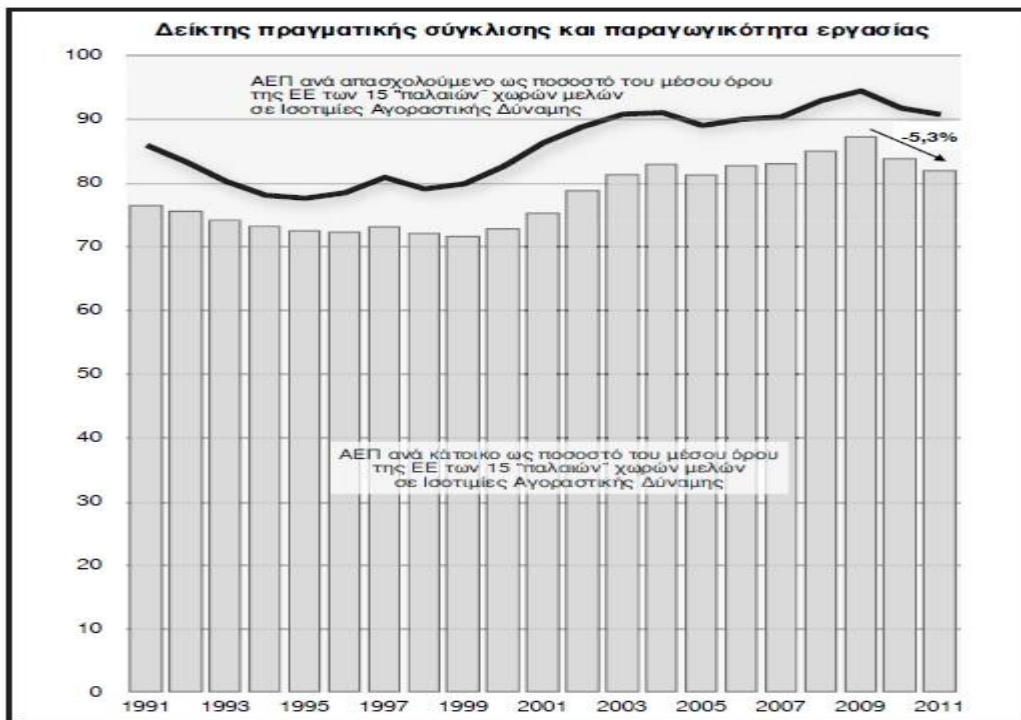
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.3

Πηγή: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, <<Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση>>

Οι επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας, όσον αφορά στο ΑΕΠ, υπήρξαν ανώτερες των αντίστοιχων επιδόσεων των πιο προηγμένων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης από το 1995 μέχρι το 2008. Η ταχύτερη οικονομική μεγέθυνση είχε σαν αποτέλεσμα να βελτιωθεί ο βαθμός πραγματικής σύγκλισης της ελληνικής οικονομίας: το ΑΕΠ ανά κάτοικο στην Ελλάδα, σε ισοτιμίες αγοραστικής δύναμης, πλησίασε τον αντίστοιχο μέσο όρο στις 15 «παλαιές» χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (βλ. Παράρτημα). Το 2010-2011, ωστόσο, η ελληνική οικονομία θα παρουσιάσει απόκλιση 5,3% έναντι του μέσου όρου των 15 πιο ανεπτυγμένων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο δείκτης σύγκλισης θα μειωθεί από το 87% του μέσου όρου της ΕΕ των 15 το 2009 σε περίπου 82% το 2011 (Διάγραμμα 1.4). Πρόκειται για οπισθοχώρηση κατά μια πενταετία, πίσω στο επίπεδο του 2005.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.4

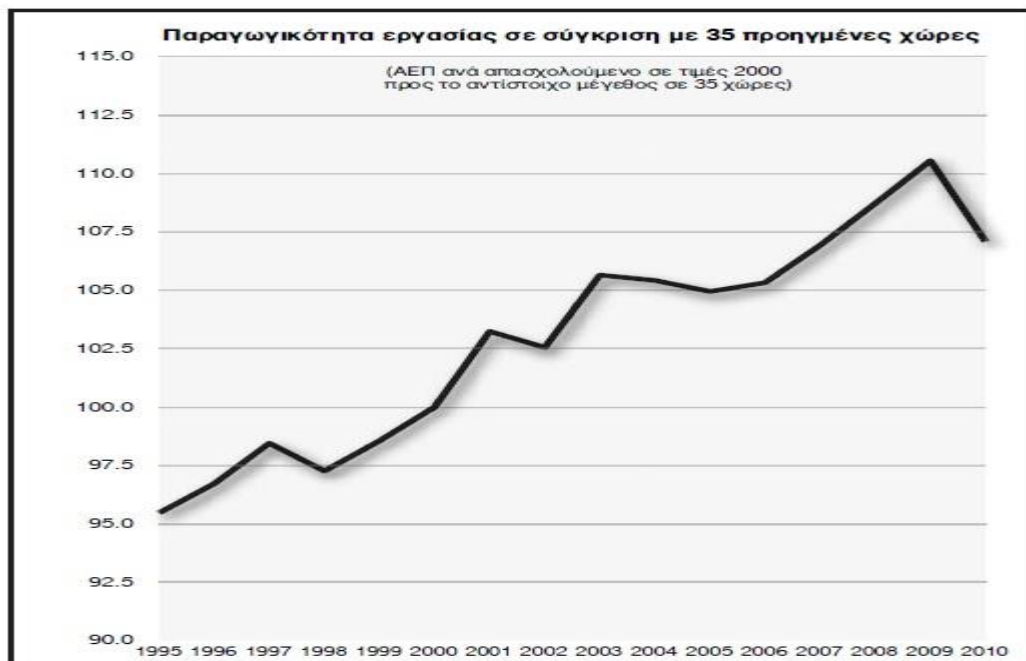
Πηγή: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, <<Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση>>

Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 1.4, η μεγάλη άνοδος του ΑΕΠ ανά κάτοικο στην Ελλάδα, μέχρι το 2008, οφειλόταν κυρίως στην αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας, δηλαδή στην ταχεία αύξηση του ΑΕΠ ανά απασχολούμενο στην Ελλάδα ως ποσοστό του μέσου όρου της ΕΕ των 15 πιο αναπτυγμένων χωρών μελών (σε ισοτιμίες αγοραστικής δύναμης). Ομοίως, η πτώση του δείκτη σύγκλισης της διετίας 2010-2011 οφείλεται στο μεγαλύτερο μέρος της στην υποχώρηση της παραγωγικότητας που συνοδεύει την μείωση του βαθμού

χρησιμοποίησης του παραγωγικού δυναμικού, η οποία με την σειρά της οφείλεται στην μειωμένη ζήτηση

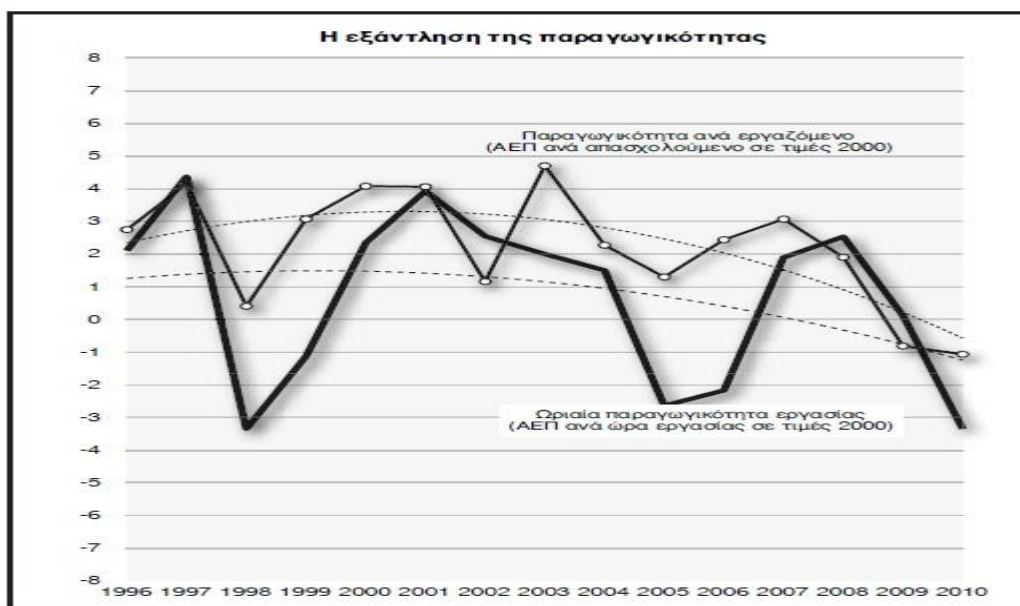
Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 1.5, το επίπεδο παραγωγικότητας στην Ελλάδα ανήλθε θεαματικά σε σύγκριση με το αντίστοιχο μέσο σταθμισμένο επίπεδο των 35 αναπτυγμένων χωρών, με τις οποίες πραγματοποιείται το μεγαλύτερο μέρος των ανταλλαγών της χώρας (με εξαίρεση το πετρέλαιο) μέχρι και το 2009. Κατά το 2010-2011, ωστόσο, σύμφωνα με τις προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η πορεία αυτή, της ταχύτερης αύξησης της παραγωγικότητας της εργασίας στην Ελλάδα έναντι των άλλων αναπτυγμένων χωρών, θα σταματήσει και θα υποχωρήσει περίπου κατά 3%. Αυτές οι εξελίξεις σχετίζονται, πέραν των επιπτώσεων της κρίσης, και με το γεγονός ότι η παραγωγικότητα στην Ελλάδα ακολουθούσε, ήδη πριν το 2009, μακροχρόνια τάση επιβράδυνσης. Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 1.6, το 2001 υπήρξε σημείο καμπής και η παραγωγικότητα έκτοτε επιβραδύνεται. Σε αυτήν την επιβράδυνση προστέθηκαν οι επιπτώσεις της κρίσης και το 2009-2010 η υποχώρηση της παραγωγικότητας της εργασίας υπήρξε μεγάλη (αθροιστικά -2% το 2009-2010).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.5

Πηγή: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, <<Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση>>.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.6

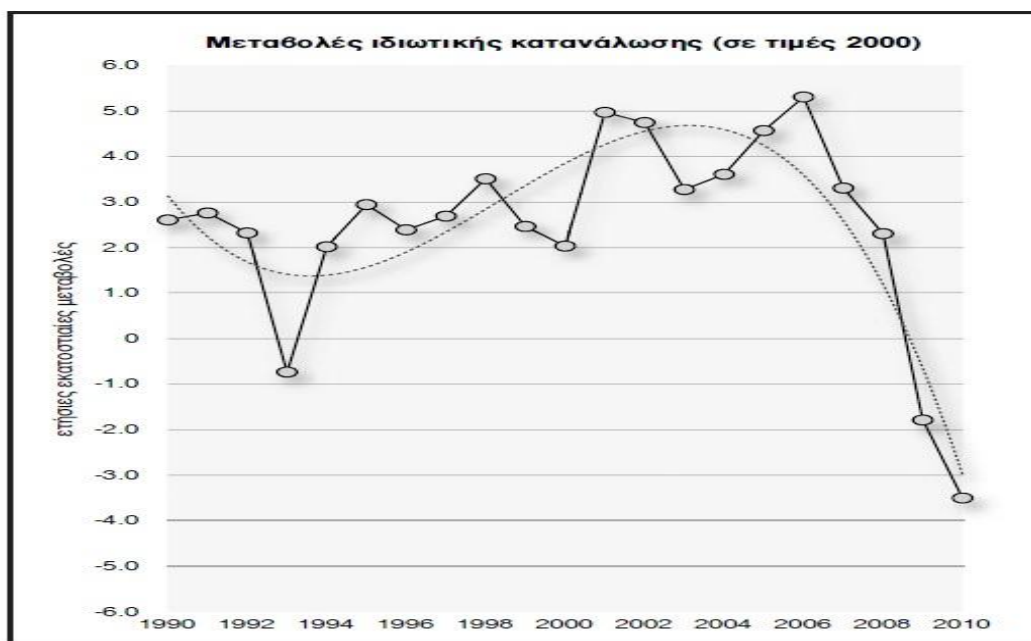

Πηγή: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, <<Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση>>

Η πτώση της παραγωγικότητας σχετίζεται, βραχυπρόθεσμα μεν, με την μείωση της ζήτησης και την συνακόλουθη μείωση του βαθμού χρησιμοποίησης του παραγωγικού δυναμικού, μεσομακροπρόθεσμα δε, με την αποδυνάμωση της επενδυτικής προσπάθειας σε μηχανολογικό εξοπλισμό και νέες τεχνολογικές μεθόδους παραγωγής.

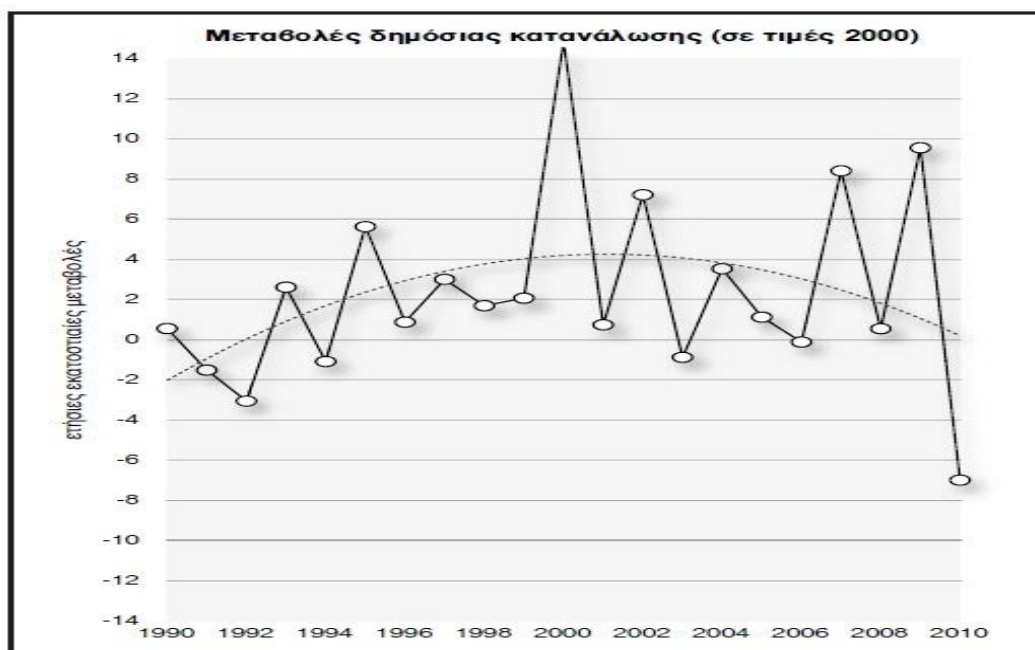
Μετά από την αύξηση κατά 3,3% του 2007, η ιδιωτική κατανάλωση (σε σταθερές τιμές) παρουσίασε βαθμιαία επιβράδυνση στη διάρκεια του 2008 και αυξήθηκε έναντι του προηγούμενου έτους κατά 2,3%. Παρά την επιβράδυνση, παρέμενε ακόμα ο κυριότερος κινητήρας της οικονομικής μεγέθυνσης. Ένα μέρος της ιδιωτικής κατανάλωσης πιθανότατα χρηματοδοτήθηκε τότε από την μη απόδοση φόρων εκ μέρους των νοικοκυριών προκειμένου να ανταποκριθούν στην πληρωμή δαπανών κρίσιμων για την διαβίωσή τους. Κατά την **διετία 2009-2010**, όμως, ο όγκος της ιδιωτικής κατανάλωσης συρρικνώθηκε κατά 5,5% περίπου παρασύροντας την ελληνική οικονομία στην ύφεση. Η συρρίκνωση του όγκου της ιδιωτικής κατανάλωσης αναμένεται να συνεχιστεί το 2011 κατά 2,4%. Έτσι, αθροιστικά στην τριετία 2009-2011 η συνολική μείωση θα ανέρχεται σε 8% έναντι του 2008, και το επίπεδο της κατανάλωσης σε πραγματικούς όρους θα έχει επιστρέψει στο επίπεδο του πρώτου εξαμήνου του 2006.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.7

Πηγή: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, <<Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση>>

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.8

Πηγή: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, <<Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση>>

Η δημόσια κατανάλωση επιβραδύνθηκε αμέσως μετά το τέλος των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004. Εντούτοις, αυξήθηκε κατά 9,6% το 2009, επιτρέποντας έτσι στην ελληνική οικονομία να μην βυθιστεί σε βαθύτερη ύφεση. Ταυτοχρόνως, όμως, η αύξηση αυτή

συνέβαλε και στην δραματική διεύρυνση του δημοσίου ελλείμματος. Η διόρθωση του δημοσιονομικού ελλείμματος που ξεκίνησε το 2010 αναμένεται μέχρι το τέλος του έτους να έχει οδηγήσει σε μείωση του όγκου της δημόσιας κατανάλωσης κατά 7%. Η αντίστοιχη μείωση για το 2011 ανέρχεται σε 3,1%. Έτσι, στο τέλος του 2011, οι μειώσεις των ετών 2010-2011 έχουν αθροιστικά αναιρέσει τα αποτελέσματα του δημοσιονομικού εκτροχιασμού του 2009, τουλάχιστον ως προς την δημόσια κατανάλωση.

Οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών μειώθηκαν αθροιστικά κατά 20% περίπου στην διετία 2009-2010 έναντι του 2008.

Σε ό,τι αφορά τις εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών, η ύφεση της ελληνικής οικονομίας που χαρακτηρίζεται από μειώσεις της ζήτησης, οδήγησε σε πτώση κατά 30% περίπου στην διετία 2009-2010, η οποία συνεχίζεται κατά το 2011 ενισχύοντας έτσι την πτώση που θα φτάσει αθροιστικά για την τριετία 2009-2011 στο 35%.

Αυτές οι μεταβολές εξηγούν την βελτίωση του ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών ως ποσοστό του ΑΕΠ από το 11% περίπου κατά την τριετία 2006-2008 σε 7% περίπου κατά το 2010 (Διάγραμμα 1.9).

Τα παραπάνω βασίζονται στο γεγονός ότι η πτώση της ζήτησης στην Ελλάδα περιορίζει τις εισαγωγές ενώ οι ελληνικές εξαγωγές θα ευνοηθούν από την αύξηση της ζήτησης στις χώρες προορισμού των ελληνικών εξαγωγών κατά 8% περίπου στη διάρκεια του 2010-2011 έναντι του 2009. Αναφορικά με την ισοτιμία του ευρώ έναντι του δολαρίου και των άλλων νομισμάτων, το ευρωπαϊκό νόμισμα θα υποτιμηθεί περαιτέρω στη διάρκεια των επόμενων ετών και δεν θα αποτελέσει έκπληξη να φθάσει ακόμη και στην ισοτιμία του ενός δολαρίου ΗΠΑ ανά ευρώ. Εάν επαληθευθούν αυτοί οι ισχυρισμοί, θα υπάρξουν σοβαρές θετικές επιπτώσεις στο εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδας, διότι οι μεν ελληνικές εξαγωγές θα γίνουν φθηνότερες και ως εκ τούτου θα αντιμετωπίσουν λιγότερες δυσκολίες στις αγορές προορισμού τους, οι δε εισαγωγές στην Ελλάδα θα καταστούν ακριβότερες με αποτέλεσμα την μείωση του όγκου των εισαγομένων προϊόντων.

Η βελτίωση του ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών (Διάγραμμα 1.9) είχε θετική επίπτωση και στην μεταβολή του ΑΕΠ κατά το 2008-2010 (Διάγραμμα 1.10). Από το 1995 έως το 2007, το εξωτερικό εμπόριο της χώρας είχε αρνητική συμβολή στο ΑΕΠ με εξαίρεση τα έτη 2004-2005. Η μεν θετική συμβολή στο ΑΕΠ της διετίας 2004-2005 σχετίζεται με την διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων στην Ελλάδα, η δε θετική συμβολή του 2008-2010 οφείλεται στον περιορισμό της δαπάνης για εισαγωγές εξαιτίας της ύφεσης της ελληνικής οικονομίας (που

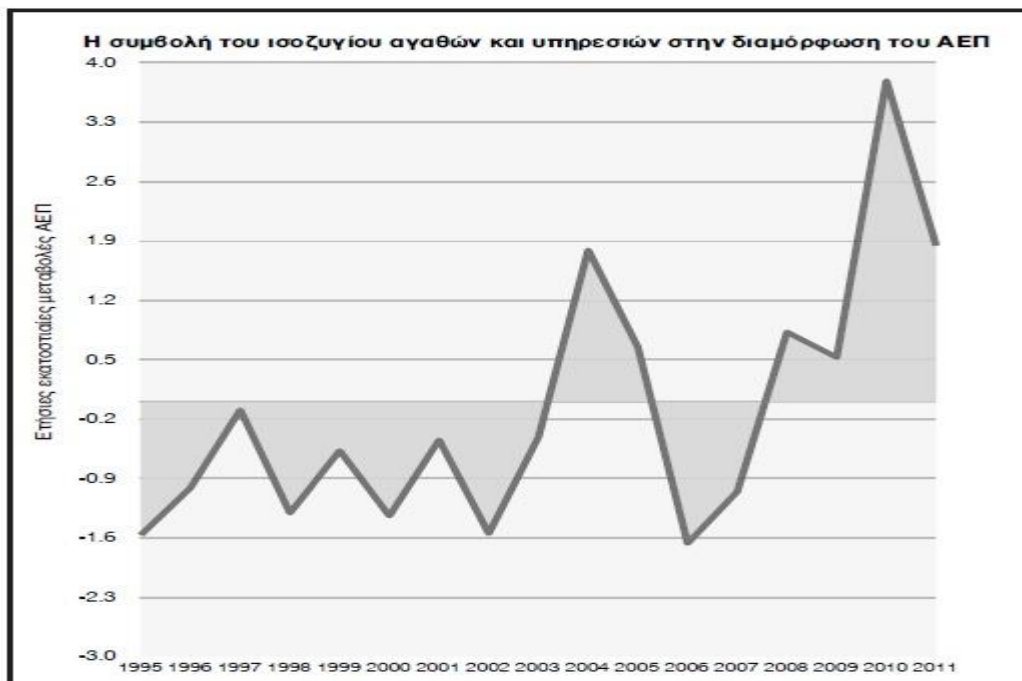
μειώνει τον όγκο των εισαγωγών) και στην διολίσθηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας του ευρώ που αυξάνει την ανταγωνιστικότητα τιμής των ελληνικών προϊόντων.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.9

Πηγή: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, <<Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση>>

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.10

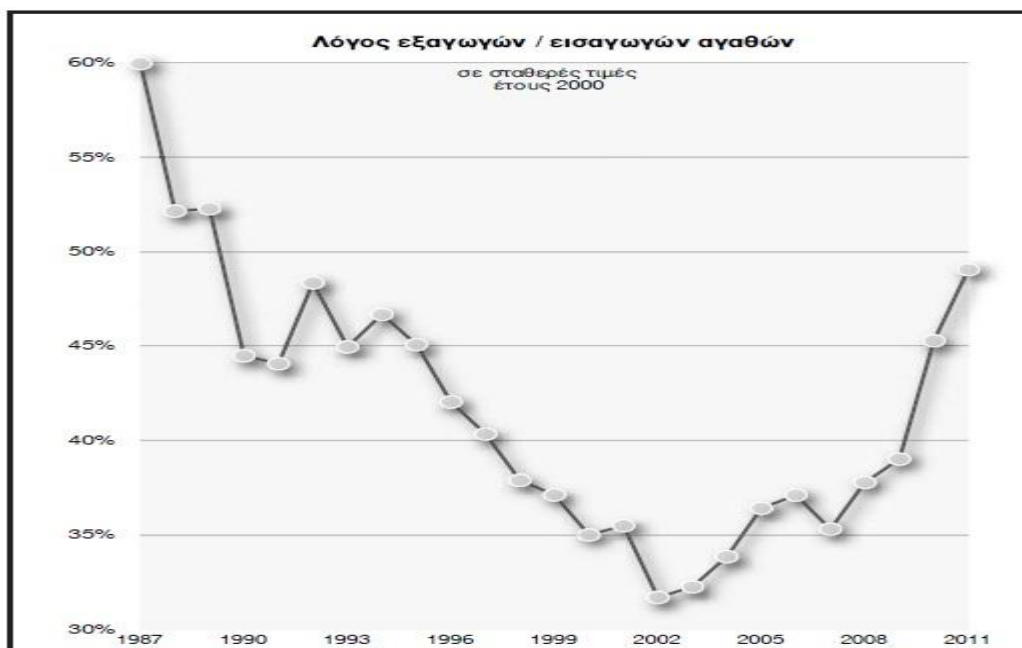
Πηγή: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, <<Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση>>

Σε ό,τι αφορά την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας, αυτή αποτυπώνεται στις μεταβολές του βαθμού κάλυψης των εισαγωγών από εξαγωγές.

Μεταξύ 1987 και 2002, ο λόγος εξαγωγών / εισαγωγών αγαθών (καθαροί όροι εμπορίου Pe/Pi) κατέρρευσε από το 60% στο 32%. Από το 2005, αντίθετα, ένα αυξανόμενο μέρος των εισαγωγών αγαθών καλύπτεται από εξαγωγές τόσο σε σταθερές όσο και σε τρέχουσες τιμές. Ο λόγος εξαγωγών / εισαγωγών αγαθών υπολογισμένος σε σταθερές τιμές κυμάνθηκε αυξήθηκε από 32% σε 45% το 2010 .

Αυτή η ενδιαφέρουσα εξέλιξη σχετίζεται μεν με την υποχώρηση των εισαγωγών, ιδιαίτερα στο τέλος της υπό εξέταση περιόδου, αλλά αντανακλά και το ευνοϊκό αποτέλεσμα από τον γεωγραφικό αναπροσανατολισμό των ελληνικών εξαγωγών προς χώρες εκτός ευρωζώνης οι οποίες μεγαθύνονται με ρυθμούς υψηλότερους από τους αντίστοιχους των 15 «παλαιών» χωρών της ΕΕ.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.11

Πηγή: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, <<Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση>>

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.12

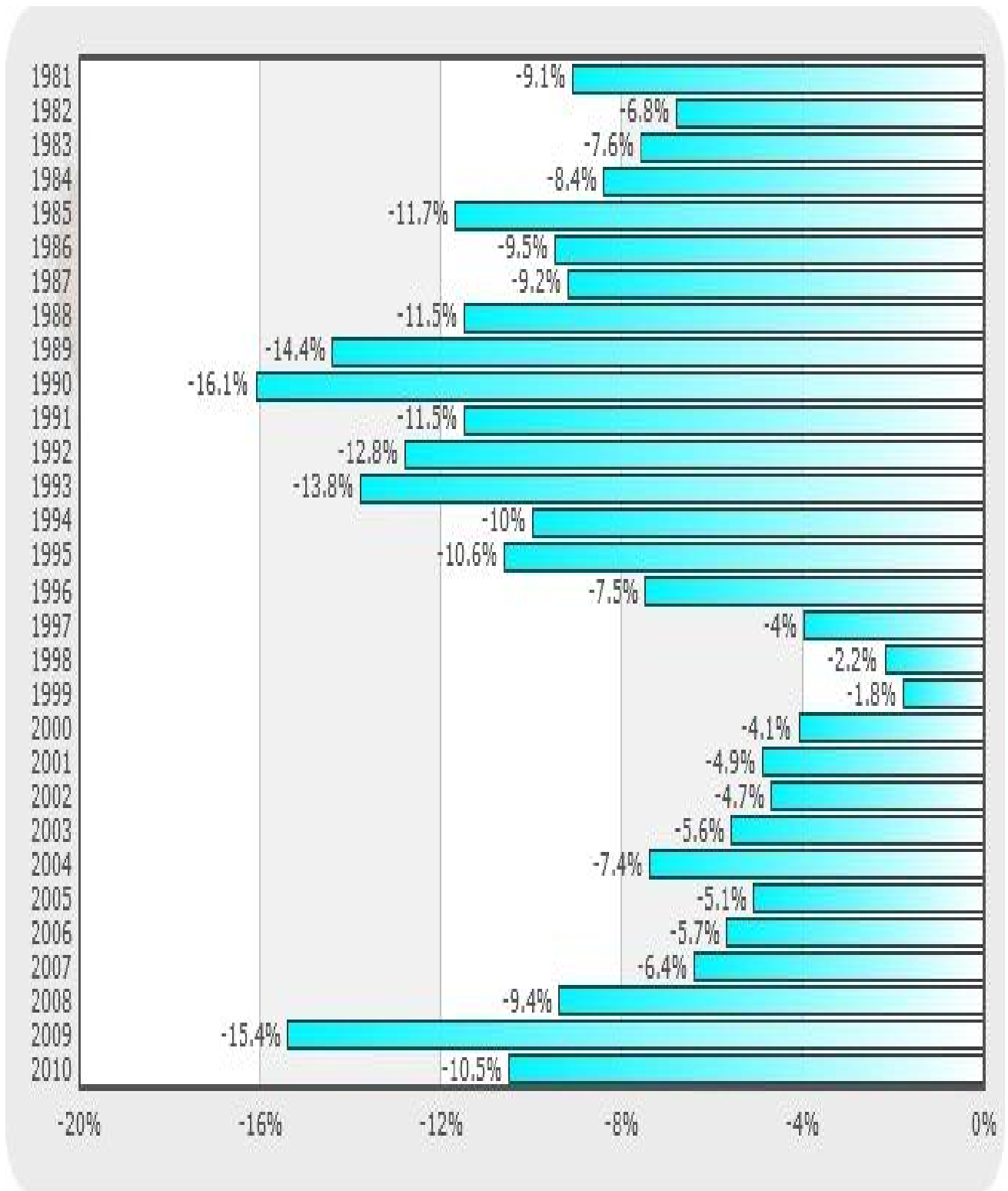
Πηγή: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, <<Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση>>

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η μεταστροφή της μακροχρόνιας τάσης του λόγου εξαγωγών-εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών, η οποία είχε οδηγήσει τον δείκτη στο επίπεδο του 65% περίπου έναντι 80% το 1987 (Διάγραμμα 1.12). Από το 2010 διαμορφώθηκε ανοδική τάση του λόγου εξαγωγών-εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών που αναμένεται να οδηγήσει τον δείκτη στο 80%, δηλαδή πίσω στο επίπεδο του 1987.

Σε αυτό το σημείο απαιτείται να **τονιστεί** ότι η διεύρυνση του ελλείμματος του Κρατικού προϋπολογισμού οφείλεται πρωτίστως στη μεγάλη υστέρηση των εσόδων λόγω της σημαντικής επιβράδυνσης της οικονομικής δραστηριότητας, αλλά και της εκτεταμένης φοροδιαφυγής καθώς και στην σημαντική υπέρβαση των δαπανών.

Η Ελλάδα αντιμετώπιζε και πριν την οικονομική κρίση οξύ δημοσιονομικό πρόβλημα, με υψηλό δημόσιο χρέος και έλλειμμα. Η διεθνής κρίση επιτάχυνε και επέτεινε την επιδείνωση των δημόσιων οικονομικών. Το 2007 το έλλειμμα υπερέβη τη τιμή αναφοράς της Συνθήκης του Μάαστριχτ (βλ. Παράρτημα), ενώ το 2008 συνέχισε την ανοδική του πορεία και διαμορφώθηκε 7,7% του ΑΕΠ. Το 2009 το έλλειμμα εκτινάσσεται στο 12,9% του ΑΕΠ.

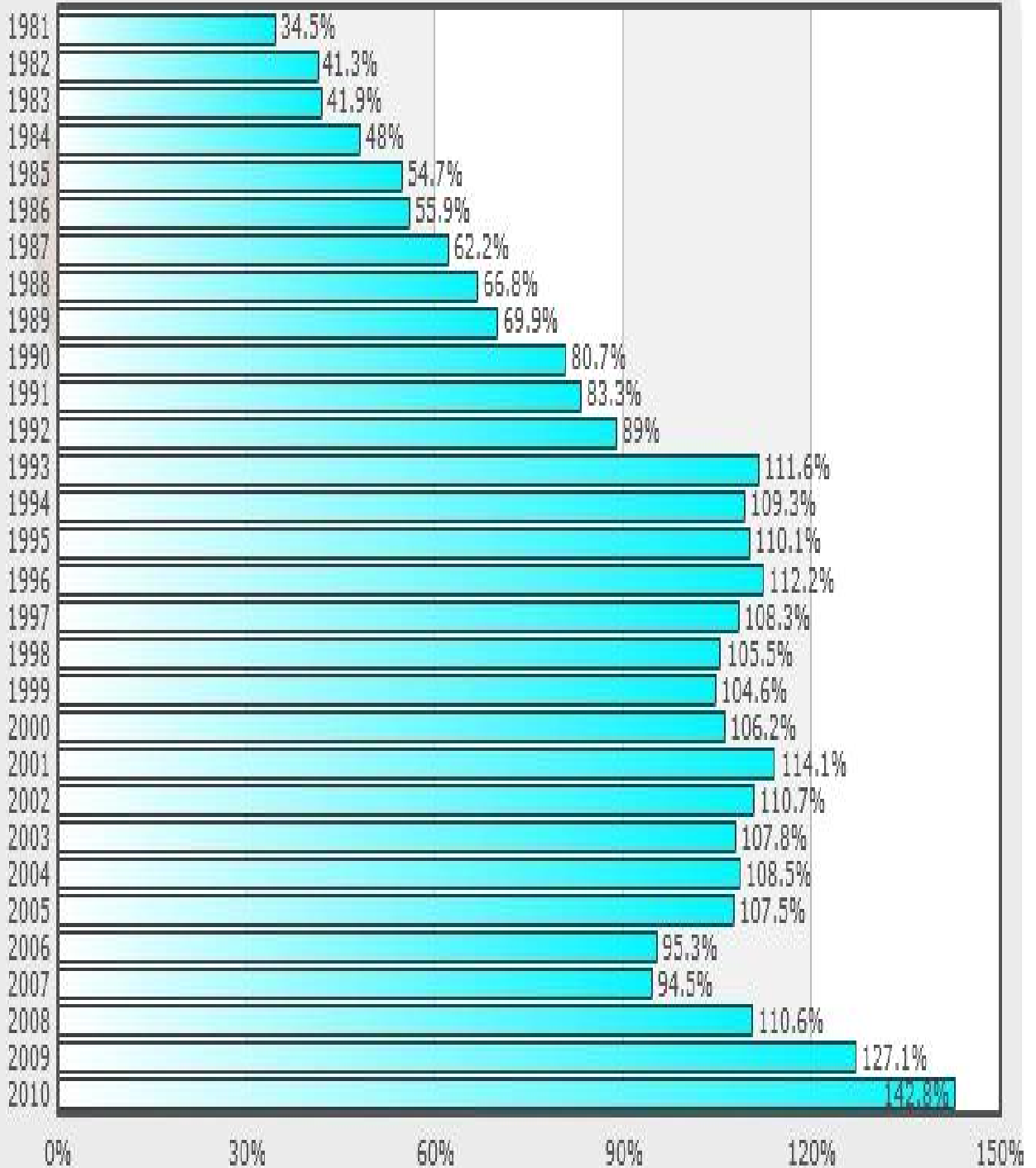
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.13
Εξέλιξη του δημόσιου ελλείμματος (ως % του ΑΕΠ)

Πηγή Δημοσίευσης: Έντυπα / Καθημερινή
 Ημ. Δημοσίευσης: 16-10-2011
<http://www.3comma14.gr/pi/?survey=9988>

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.14

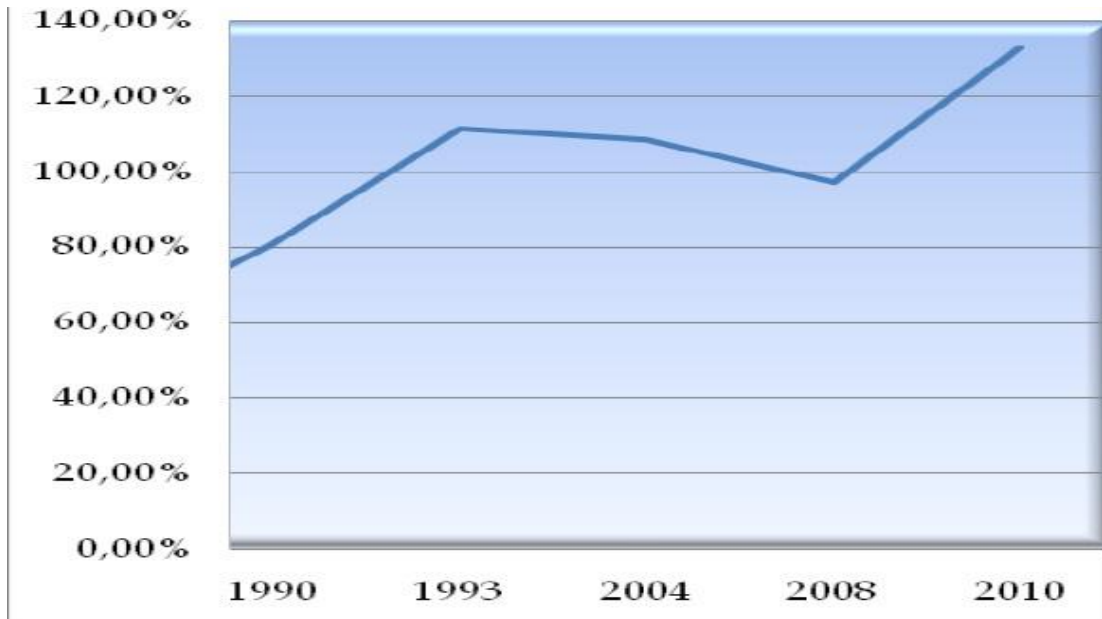
Εξέλιξη Δημόσιου Χρέους (ως % του ΑΕΠ)

Πηγή Δημοσίευσης: Έντυπα / Καθημερινή
Ημ. Δημοσίευσης: 16-10-2011
<http://www.3comma14.gr/pi/?survey=9988>

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.15

Εξέλιξη Δημόσιου Χρέους (ως % του ΑΕΠ)

Πηγή: Γεώργιος Κορρές, Αικατερίνη Κοκκίνου, Γεώργιος Τσομπάνογλου, 2010, <<Ελληνική Οικονομία: Δομή-Διάρθρωση, Δημόσιο Χρέος και Προοπτικές Ανάπτυξης>>

Όσον αφορά το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ, αυξήθηκε το 2007, για πρώτη φορά μετά από οκτώ χρόνια πτωτικής πορείας (Διάγραμμα 1.14 και 1.15). Το 2008, το δημόσιο χρέος έφθασε στο 99% περίπου του ΑΕΠ.

Προκύπτει λοιπόν από τα παραπάνω στοιχεία ότι όταν στο τέλος του 2008, η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση έπληξε και την ελληνική οικονομία, οι δημοσιονομικές εξελίξεις και προοπτικές ήταν ήδη αρνητικές, με αποτέλεσμα να αναδειχθούν οι χρόνιες μακροοικονομικές της ανισορροπίες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ

Η παντελής έλλειψη αναπτυξιακών στοιχείων καθώς και εισοδηματικών, κοινωνικών ισοδύναμων στην επιβολή των μέτρων δημοσιονομικής πειθαρχίας, συρρικνώνουν την ζήτηση και κατανάλωση της μισθωτής δημόσιας και ιδιωτικής εργασίας, παρατείνουν τις συνθήκες οικονομικής κρίσης και ύφεσης της ελληνικής οικονομίας κατά τα επόμενα χρόνια και δημιουργούν, τόσο όρους στασιμοληθωρισμού, όσο και όρους κραχ στην αγορά εργασίας με την αύξηση της ανεργίας. Μια τέτοια προοπτική θα στερηθεί της αντοχής της ελληνικής κοινωνίας, με ό, τι αυτό συνεπάγεται για την διάβρωση της κοινωνικής συνοχής και της κοινωνικής αλληλεγγύης. Όμως **πως έφθασε η ελληνική οικονομία σ' αυτό το επίπεδο της δημοσιονομικής κρίσης και σ' αυτή την αύξηση του δημοσίου ελλείμματος και του δημοσίου χρέους;** Πράγματι διερευνώντας την ελληνική οικονομία κατά την περίοδο 1994-2008 διαπιστώνεται, όπως προκύπτει από το προηγούμενο κεφάλαιο, ότι ήταν μία περίοδος σημαντικής αύξησης του ΑΕΠ, κατά την οποία θα έπρεπε να μειωθούν τα δημόσια ελλείμματα και το δημόσιο χρέος. Αντ' αυτού, ιδιαίτερα την δεκαετία του 2000, παρατηρείται μια σταδιακή αύξηση του δημοσίου ελλείμματος και του δημοσίου χρέους, χωρίς να έχει βελτιωθεί σημαντικά το βιοτικό επίπεδο της πλειοψηφίας του πληθυσμού και να έχουν διευρυνθεί τα αναπτυξιακά αποθέματα της χώρας.

Με άλλα λόγια, η οικονομική και η δημοσιονομική πολιτική του «ελληνικού παράδοξου» που ασκήθηκε κατά την περίοδο αυτή στην Ελλάδα, προσέφερε *απαλλαγές και απελευθέρωση της φοροδιαφυγής στα υψηλά εισοδήματα και εξ αυτού του γεγονότος κατέφυγε σε δανεισμό για να καλύψει την απώλεια εσόδων του κρατικού Προϋπολογισμού, χρεώνοντας με την επιδείνωση του βιοτικού επιπέδου τουλάχιστον κατά 20% τις μελλοντικές γενεές των μισθωτών φορολογουμένων για την αποπληρωμή του αυξημένου δημοσίου χρέους.* Παράλληλα, οι δυσμενείς εξελίξεις κατά το 2009 της ελληνικής οικονομίας και η αναποτελεσματικότητα των μέτρων ανάσχεσης της οικονομικής κρίσης, προδιαγράφουν ότι κατά το 2010 και το 2011 θα αυξηθεί ο αριθμός των επιχειρήσεων που θα διακοπεί η λειτουργία τους, θα αυξηθούν οι απολύσεις και οι διαθεσιμότητες των εργαζομένων, θα διευρυνθούν στην αγορά εργασίας οι ευέλικτες και ανασφαλείς μορφές απασχόλησης και η

εκ περιτροπής εργασία, θα αυξηθεί σημαντικά η ανεργία και θα συντελεσθεί μία σοβαρή επιδείνωση του εισοδηματικού και βιοτικού επιπέδου των πολιτών.

Με άλλα λόγια, η **επιδείνωση** των προαναφερόμενων μεγεθών στην Ελλάδα κατά την περίοδο 2009, 2010, 2011 της οικονομικής κρίσης και ύφεσης διαμορφώνει το επίπεδο τους, σε αυτό των ετών 2004-2005. Ορισμένα μεγέθη π.χ. εγχώρια ζήτηση με την συνέχιση της μείωσης της μέχρι το τέλος του 2011, επιστρέφει στα επίπεδα του έτους 2000.

Αξίζει να σημειωθεί ότι αυτή η οπισθοδρόμηση των εργασιακών, εισοδηματικών και κοινωνικών δικαιωμάτων συμβαίνει, όταν το επίπεδο σύγκλισης της ελληνικής οικονομίας με τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις τιμές καταναλωτή είναι 94% (ακριβή χώρα), η παραγωγικότητα της εργασίας είναι 92% (χώρα πολλών ωρών και έντασης εργασίας) και οι μισθοί είναι 82% (χαμηλοί μισθοί σε σχέση με το επίπεδο παραγωγικότητας και των τιμών), το επίπεδο των οποίων συμπαράσχει και το επίπεδο των συντάξεων με αντίστοιχα χαμηλά επίπεδα.

Απαιτείται να κατανοηθεί από τους φορείς άσκησης της οικονομικής και δημοσιονομικής πολιτικής, ότι οι βασικές πηγές χρηματοδότησης των δημοσίων και κοινωνικών δαπανών και της σταδιακής και αποτελεσματικής μείωσης του δημόσιου χρέους και του δημοσίου ελλείμματος δεν είναι ο συνεχής δανεισμός, οι φορολογικές επιβαρύνσεις και η πραγματική μείωση των μισθών των μισθωτών και των συντάξεων των συνταξιούχων αλλά η αντιμετώπιση της φορολογικής και εισοδηματικής ανισότητας στην χώρα μας.

Παράλληλα, η Ελλάδα **περιορίζοντας** τους αναπτυξιακούς θύλακες παραγωγής και αναδιανομής πρωτογενών πλεονασμάτων ικανών να ανταποκρίνονται δυναμικά στις πραγματικές ανάγκες της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας, οδήγησε την οικονομική πολιτική σε επιλογές αναπαραγωγής του οικονομικού και κοινωνικού σχηματισμού πέραν των δυνατοτήτων της, με αποτέλεσμα τα «πέτρινα χρόνια» της οικονομικής κρίσης και ύφεσης να παρατείνονται και να χαρακτηρίζονται αρκετά δύσκολα για τη ελληνική οικονομία, τους εργαζόμενους και τους συνταξιούχους, στην προοπτική εξισορρόπησης και ανάταξης των σοβαρών διαρθρωτικών προβλημάτων του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα της ελληνικής οικονομίας.

Έτσι, **οι απαιτούμενες** διαρθρωτικές αλλαγές στην ελληνική οικονομία αφορούν, ουσιαστικά, και κατά προτεραιότητα, την αντιμετώπιση των διαρθρωτικών της προβλημάτων με στόχο, στο πλαίσιο ενός νέου αναπτυξιακού προτύπου, την βελτίωση του επιπέδου της διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας (ποιότητα παραγωγικής διαδικασίας, ποιότητα προϊόντων

και υπηρεσιών, ποιότητα εργασιακών σχέσεων, ποιότητα εισοδήματος, ποιότητα κοινωνικής προστασίας, κλπ).

Η παρατήρηση αυτή σημαίνει ότι **εάν δεν αντιμετωπισθούν** άμεσα και αποτελεσματικά οι διαρθρωτικές αντιφάσεις στην ελληνική οικονομία, τόσο σε επίπεδο εννοιών και περιεχομένου, όσο και σε επίπεδο στρατηγικών και πολιτικών (αναδιανομή του εισοδήματος, νέο αναπτυξιακό πρότυπο), τότε οι δύσκολες προοπτικές που βρίσκονται μπροστά μας θα επιδεινωθούν με την έξαρση των αντιφάσεων μείωση των προσλήψεων - αύξηση των απολύσεων και μείωση των δημοσίων ελλειμμάτων - αύξηση των ελλειμμάτων στις θέσεις εργασίας.⁶

2.1. ΤΑ ΒΑΣΙΚΟΤΕΡΑ ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΛΑΘΗ ΑΠΟ ΤΟ 1990 ΜΕΧΡΙ ΤΟ 2010⁷

Οι δυσμενείς οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις στην παγκόσμια οικονομία συναντούν την ελληνική οικονομία με πολλαπλή επιδείνωση των διαρθρωτικών της αδυναμιών, αναδεικνύοντας εκτός των άλλων, τη σοβαρότητα της αποδιάρθρωσης της αγοράς εργασίας, των εργασιακών σχέσεων, του συστήματος κοινωνικής προστασίας και της συρρίκνωσης του παραγωγικού ιστού της χώρας. Πράγματι, **η συντελούμενη** από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 επιλογή της σταδιακής τεχνολογικής, καινοτομικής, οργανωτικής και ποιοτικής απαξίωσης της παραγωγικής υποδομής στην μεταποίηση και στην γεωργία, με κυρίαρχη πλέον επιλογή τον τουρισμό, τις κατασκευές και την ναυτιλία, οδήγησε την ελληνική οικονομία στην αξιοποίηση κυρίως της ανειδίκευτης και όχι ειδικευμένης εργασίας, εγκαταλείποντας την παραγωγή προϊόντων υψηλής ποιότητας και υψηλής προστιθέμενης αξίας με δυναμική διεύθυνση και ανοδική παρουσία στις διεθνείς αγορές.

Ακριβώς αυτή η **αναπτυξιακή στρατηγική** συνεπικουρούμενη από την εφαρμοζόμενη οικονομική πολιτική οδήγησε την ελληνική οικονομία και τους εργαζόμενους στην σημερινή δυσμενή κατάσταση (ανεργία, ακρίβεια, απολύσεις, μείωση των εισοδημάτων, απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων, αποδόμηση του κοινωνικού κράτους,...κλπ) μετά από μια μακρά περίοδο (1994-2008) αύξησης του ΑΕΠ και ανισοκατανομής του εισοδήματος κατά την οποία θα έπρεπε να μειωθούν τα δημόσια ελλείμματα και το δημόσιο χρέος.

⁶ Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, <<Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση>>, σελ. 39-41

⁷ Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, <<Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση>>, σελ. 16-37

Το εκρηκτικό μείγμα αυτών των δυσμενών εξελίξεων θα επιδεινωθεί όταν η κρίση διεισδύσει εκτός από τους αρμούς της πραγματικής οικονομίας και στους αρμούς της κοινωνίας με εφιαλτικές διαστάσεις σε παγκόσμιο, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο.

Το ερώτημα που γεννιέται σήμερα είναι εάν η Ελλάδα μέχρι το 2020, δηλαδή σε δέκα χρόνια, θα συνεχίσει να ακολουθεί την αναπτυξιακή επιλογή των αρχών της δεκαετίας του 1990 ως διαμετακομιστικό εμπορικό, ναυτικό και τουριστικό κέντρο ή θα μετεξελιχθεί σε μία χώρα με υπολογίσιμο και ποιοτικό βιομηχανικό, καινοτομικό, τεχνολογικό και μεταποιητικό ιστό;

Πράγματι, εάν υποθέσουμε ότι η σοβαρότητα του **αναπτυξιακού διακυβεύματος** γίνεται κατανοητή από την οικονομική πολιτική της χώρας, με την έννοια ότι «η κρίση της εργασίας δεν αποτελεί λύση της οικονομικής κρίσης και ύφεσης», τότε είναι προφανές ότι απαιτείται να γίνουν ανατροπές στην αναπτυξιακή και βιομηχανική πολιτική με την χρησιμοποίηση αποτελεσματικών εργαλείων, προκειμένου οι αναπτυξιακές επιλογές να ανταποκρίνονται στις υπάρχουσες ανάγκες και δυνατότητες και επίσης να στοχεύουν στην εξισορρόπηση της θέσης της ελληνικής οικονομίας στον ευρωπαϊκό και στον διεθνή χώρο. Η παρατήρηση αυτή σημαίνει ότι σε βραχυχρόνιο επίπεδο, για την προοπτική εξόδου από την κρίση, απαιτείται η κατανόηση της δομικής κρίσης του αναπτυξιακού μοντέλου στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση και οι αναγκαίες επιλογές απαιτούνται να έχουν ορίζοντα δεκαετίας με την υπέρβαση του αναπτυξιακού προτύπου της δανειακής μεγέθυνσης της δημόσιας και ιδιωτικής κατανάλωσης, της ανισοκατανομής του εισοδήματος, της απελευθέρωσης της φοροδιαφυγής, εισφοροδιαφυγής, της ευέλικτης, αδήλωτης και ανασφάλιστης εργασίας καθώς και της συρρίκνωσης του τεχνολογικού και παραγωγικού δυναμικού της χώρας.

Πιο συγκεκριμένα, η αντιμετώπιση των επιπτώσεων της ύφεσης στην οικονομία και την απασχόληση, η προοπτική ανάκαμψης και η αποτροπή της κρίσης δανεισμού, χρέους και ανεργίας επιβάλλει **την ριζική αντικατάσταση** του ευρωπαϊκού και ελληνικού προτύπου ανάπτυξης της ευελιξίας της εργασίας, της ενίσχυσης της προσφοράς και της ιδιωτικοποίησης και κεφαλαιοποίησης του κοινωνικού κράτους, από το νέο αναπτυξιακό πρότυπο της ρύθμισης της εργασίας, της ενίσχυσης της καινοτομικής και παραγωγικής ανάπτυξης, με την αύξηση των δημόσιων και ιδιωτικών επενδύσεων και της ενδυνάμωσης της αναδιανομής του εισοδήματος και της αναδιανεμητικότητας του κοινωνικού κράτους.

Εάν η **στρατηγική αυτή** δεν αποτελέσει την κατά προτεραιότητα επιλογή της δεκαετίας 2010-2020 στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση, τότε το σταθεροποιητικό μέλλον των προσδοκιών και της τόνωσης της προσφοράς, όπως συνέβη τα τελευταία είκοσι χρόνια,

παραμελώντας την τόνωση της ενεργού ζήτησης, διαγράφεται δυσοίωνο για την πλειοψηφία του ευρωπαϊκού και ελληνικού πληθυσμού.

Από την άποψη αυτή, απαιτείται να βρεθούν νέοι θύλακες κινητήριας δύναμης της ευρωπαϊκής και ελληνικής ανάκαμψης, προκειμένου να ανατραπούν οι χαμηλοί ρυθμοί ανάπτυξης που τροφοδοτούν υψηλά ποσοστά ανεργίας στην Ευρώπη και στην Ελλάδα. Ειδικότερα για την ευρωπαϊκή οικονομία αποτελεί επιλογή πρώτης προτεραιότητας η δημιουργία εσωτερικών προϋποθέσεων ανάκαμψης, αφού οι εξωτερικές προϋποθέσεις είναι αρκετά περιορισμένες.

Στο υπόβαθρο αυτής της αναπτυξιακής στρατηγικής απαιτείται να είναι η κερδοφορία και όχι η κερδοσκοπία το θεμελιώδες στοιχείο του επιχειρηματικού μας πολιτισμού. Παράλληλα, αξίζει να σημειωθεί ότι **το αναπτυξιακό πρόβλημα** της ελληνικής και ευρωπαϊκής οικονομίας δεν εξαντλείται στα έσοδα, τις δαπάνες, το δημόσιο έλλειμμα και το δημόσιο χρέος. Είναι πολύ βαθύτερο και σοβαρότερο και σχετίζεται κυρίως όχι με τον εμπειρικό και πρακτικό χαρακτήρα επίλυσής του, αλλά με την οπτική που αξιολογείται το οικονομικό και κοινωνικό πρόβλημα στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην χώρα μας.

Αντίθετα, εάν το πρόβλημα αξιολογείται με **αναδιανεμητικούς όρους**, ως αναπτυξιακό και κοινωνικό, με την έννοια της κατάρρευσης του αναπτυξιακού μοντέλου, στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση, τότε απαιτείται παραγωγική και καινοτομική ανασυγκρότηση με σεβασμό στην εργασιακή και ασφαλιστική νομιμότητα.

Στην κατεύθυνση αυτή, είναι **αναγκαίο** και δυνατό να στηριχθούν κλάδοι παραγωγικής δραστηριότητας που θα επιτύχουν υψηλές επιδόσεις σε ότι αφορά την ποιότητα, την ανταγωνιστικότητα και την απασχόληση. Πράγματι ποιος μπορεί να ισχυριστεί σοβαρά στην χώρα μας ότι η αγροτική παραγωγή, ή οι μεταποιητικοί κλάδοι όπως το ένδυμα, η υφαντουργία, τα ναυπηγεία, πολλά υλικά κατασκευών, και φυσικά ο τουρισμός και οι βιομηχανίες που τροφοδοτούν τις τουριστικές επιχειρήσεις, δεν θα μπορούσαν να είχαν ακολουθήσει μια περισσότερο δυναμική πορεία κατά τις τελευταίες δεκαετίες;

Η κυρίαρχη αντίληψη για την κερδοφορία με κάθε μέσο οδήγησε στην επικράτηση της γενικευμένης ευελιξίας με την ταυτόχρονη επιδείνωση της ασφάλειας, την επέκταση της αδήλωτης εργασίας, με την ανοχή των ελεγκτικών μηχανισμών, τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης στάθηκαν ανίκανα να συνδυαστούν με τις ανάγκες σημαντικών κλάδων της οικονομίας, ενώ οι κρατικές πολιτικές στους τομείς της υγείας και της κοινωνικής ασφάλισης διαμόρφωσαν τις συνθήκες μιας αργής αλλά αδυσώπητης φθοράς τους. Δεν μπορεί όμως να

υπάρξει **παραγωγική ανασυγκρότηση** χωρίς προστασία των εργαζομένων και των ανέργων, χωρίς σεβασμό της εργασιακής και ασφαλιστικής νομιμότητας, χωρίς κοινωνικό κράτος οικονομικά βιώσιμο και κοινωνικά αποτελεσματικό.

Η αποτυχία της εφαρμοζόμενης οικονομικής πολιτικής στην Ελλάδα να βελτιώσει το επίπεδο ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας διαμέσου της μείωσης του μοναδιαίου κόστους εργασίας, των ιδιωτικοποιήσεων, της ενίσχυσης της κερδοφορίας του επιχειρηματικού τομέα, της διεύρυνσης της ευελιξίας των εργασιακών σχέσεων, της δημοσιονομικής πειθαρχίας με κύριο μέσο την πραγματική μείωση των κοινωνικών δαπανών και την απορρύθμιση του συστήματος κοινωνικής προστασίας, θα έπρεπε να είχε οδηγήσει τις δημόσιες πολιτικές αλλά και τις εργοδοτικές οργανώσεις που υποστήριζαν αυτή την κατεύθυνση και αυτό το μείγμα της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής, σε **αναθεώρηση** των απόψεών τους και σε ριζοσπαστική αλλαγή των πολιτικών τους.

Από την άποψη αυτή είναι φανερό ότι, ιδιαίτερα από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, το προαναφερόμενο **μείγμα** αναπτυξιακής και οικονομικής πολιτικής, οδήγησε στην σταδιακή τεχνολογική, καινοτομική, οργανωτική και ποιοτική απαξίωση της παραγωγικής υποδομής στην μεταποίηση και στην γεωργία με **κυρίαρχη** πλέον επιλογή τον τουρισμό, τις κατασκευές και την ναυτιλία, αξιοποιώντας κυρίως ανειδίκευτη και όχι ειδικευμένη εργασία και εγκαταλείποντας την παραγωγή προϊόντων υψηλής ποιότητας και υψηλής προστιθέμενης αξίας με δυναμική διεξόδωση και διαρκή παρουσία στις διεθνείς αγορές. Ακριβώς αυτή η αναπτυξιακή στρατηγική συνεπικουρούμενη και από την εφαρμοζόμενη οικονομική πολιτική της «δανειστικής οικονομίας», οδήγησαν την ελληνική οικονομία και τους εργαζόμενους στην σημερινή δυσμενή κατάσταση, μετά από μια μακρά περίοδο (1994-2008) αύξησης του ΑΕΠ και ανισοκατανομής του εισοδήματος, κατά την οποία θα έπρεπε να μειωθούν τα δημόσια ελλείμματα και το δημόσιο χρέος, στην ελληνική οικονομία, ιδιαίτερα την τελευταία δεκαετία, να παρατηρείται μία μέση ετήσια αύξηση του δημοσίου ελλείμματος κατά 5 δις ευρώ και του δημόσιου χρέους κατά 6,2 δις ευρώ, χωρίς να έχει βελτιωθεί σημαντικά το βιοτικό επίπεδο των εργαζομένων, των συνταξιούχων και των ανέργων και να έχουν διευρυνθεί τα αναπτυξιακά αποθέματα της χώρας.

Επομένως, είναι εύλογο το **ερώτημα** πώς εξηγείται και πώς δικαιολογείται αυτή η ραγδαία επιδείνωση, ενώ η ελληνική οικονομία κατά την διάρκεια των ετών 1995-2008 παρουσίαζε συνεχή αύξηση του ΑΕΠ, της παραγωγικότητας της εργασίας και των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου (όχι μόνον στον κατασκευαστικό τομέα αλλά και σε μηχανολογικό εξοπλισμό). Τίθεται, επίσης το **ερώτημα**, σε ποιους λόγους οφείλεται αυτό το «**ελληνικό παράδοξο**» που

έχει οδηγήσει την οικονομία, ιδιαίτερα, μετά το 2007 σε μια τέτοια δυσμενή δημοσιονομική, κοινωνική και παραγωγική κατάσταση, στην προσφυγή σε δανεισμό της τάξης των 250 δις ευρώ, σε συνεχή αύξηση του δημόσιου χρέους (115% ΑΕΠ 2009, 125% ΑΕΠ 2010) και αύξηση του χρέους του ιδιωτικού τομέα (επιχειρήσεις, νοικοκυριά) (107% ΑΕΠ 2010 από 43,3% ΑΕΠ το 2000 και 76,4% ΑΕΠ το 2005).

Υποστηρίζεται ως ένας **σοβαρός λόγος** της παρούσας κρίσης, το χαμηλό επίπεδο της εθνικής αποταμίευσης κατά τα τελευταία δέκα έτη, δεδομένου ότι η ακαθάριστη εθνική αποταμίευση, δημόσια και ιδιωτική, μόλις υπερέβαινε το 7% του ΑΕΠ το 2008 και το 5% το 2009 εξαιτίας των υψηλών δημοσιονομικών ελλειμμάτων και της ταχείας αύξησης της ιδιωτικής κατανάλωσης. Το ύψος αυτό της εγχώριας αποταμίευσης ήταν ανεπαρκές για την χρηματοδότηση ακόμη και των τρεχουσών επενδύσεων. Το πρόβλημα οφείλεται κατά κύριο λόγο στην δανειακή μεγέθυνση της δημόσιας κατανάλωσης και της ιδιωτικής κατανάλωσης των ανώτερων εισοδημάτων, στις υπερτιμολογήσεις των κρατικών προμηθειών, στις φοροαπαλλαγές προς τις επιχειρήσεις που στέρησαν από έσοδα τον Κρατικό Προϋπολογισμό (7,7% του ΑΕΠ οι άμεσοι φόροι στην Ελλάδα, 13,1% του ΑΕΠ οι άμεσοι φόροι στην Ε.Ε.-27, συμμετοχή στην Ελλάδα των μισθωτών και συνταξιούχων κατά 81,5% στο δηλωθέν εισόδημα φυσικών προσώπων και κατά 78,7% στην φορολογία του εισοδήματος φυσικών προσώπων), στην ανισοκατανομή του εισοδήματος, στην απελευθέρωση της φοροδιαφυγής και στην κατάρρευση του μηχανισμού ελέγχου είσπραξης των εσόδων του κράτους, στην εισφοροδιαφυγή, την ευέλικτη, την αδήλωτη και ανασφάλιστη εργασία καθώς και στην συρρίκνωση του τεχνολογικού και καινοτομικού δυναμικού της χώρας.

Το **δυσάρεστο** σε αυτή την αναγκαιότητα είναι ότι η προσφυγή στον «μηχανισμό στήριξης» της ελληνικής οικονομίας από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, μονεταριστικής κατά κύριο λόγο έμπνευσης (βλ. Παράρτημα), κινείται στην κατεύθυνση της αυστηρής δημοσιονομικής πειθαρχίας για την μείωση των δημοσίων ελλειμμάτων, με αποτέλεσμα η παντελής έλλειψη αναδιανεμητικών και αναπτυξιακών στοιχείων να παρατείνει τις συνθήκες οικονομικής κρίσης και ύφεσης της ελληνικής οικονομίας κατά τα επόμενα χρόνια. Εάν δεν ανατραπούν τα σημερινά δεδομένα, που έχουν δημιουργήσει η οικονομική πολιτική, το ΔΝΤ, η ΕΚΤ και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, όπως αυτά συνοψίζονται στο μνημόνιο για την ενεργοποίηση του «μηχανισμού στήριξης της ελληνικής οικονομίας», η ύφεση που βρίσκεται σε πλήρη ανάπτυξη στην Ελλάδα, θα μετατραπεί σε πολύπλευρη κρίση που θα βυθίσει την χώρα σε παρατεταμένη περίοδο ύφεσης. Η ακολουθούμενη πολιτική, που πολλοί αποκαλούν «**εσωτερική υποτίμηση**» ή

«**ανταγωνιστικό αποπληθωρισμό**» είναι μια σωρευτική διαδικασία διαδοχικών κύκλων μείωσης των μισθών και των τιμών. Μέσω αυτών των μειώσεων, σύμφωνα με την κυρίαρχη οικονομική θεωρία, που καθοδηγεί τώρα τις αποφάσεις που λαμβάνονται για την προοπτική της ελληνικής οικονομίας, θα ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητα της χώρας και θα αυξηθούν οι καθαρές εξαγωγές. Έτσι, θα βελτιωθεί, **υποτίθεται**, το εξωτερικό έλλειμμα στο εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών, και η συνολική ζήτηση θα αρχίσει να ανακάμπτει. Στο τέλος της διαδικασίας, η οικονομία θα ισορροπήσει, **διατείνονται** οι υποστηρικτές αυτής της πολιτικής, σε ένα ποσοστό ανεργίας υψηλότερο και ένα επίπεδο παραγωγής χαμηλότερο από το σημερινό, πλην όμως, θα έχει επιτευχθεί σημαντική βελτίωση στο εμπορικό έλλειμμα αγαθών και υπηρεσιών εξαιτίας των χαμηλότερων τιμών των εγχωρίως παραγομένων προϊόντων.

Εξαιτίας αυτών των λόγων, η τριετής απόσυρση από τις χρηματιστικές αγορές αναμένεται να αποδειχθεί ανεπαρκής χωρίς παράλληλα να διαφαίνονται ουσιαστικές προοπτικές για την χρονική επιμήκυνση του μηχανισμού στήριξης της ελληνικής οικονομίας από τους ευρωπαϊκούς εταίρους μέχρι το τέλος της δεκαετίας 2010. Συντηρούνται έτσι σενάρια αναδιαπραγμάτευσης του χρέους. Ως εκ τούτου, είναι αναγκαίος ο αναπροσανατολισμός της ασκούμενης πολιτικής στην κατεύθυνση της πρωτογενούς αναδιανομής του εισοδήματος υπέρ των μισθωτών **με σκοπό την επίτευξη ανταγωνιστικού αποπληθωρισμού**, αλλά και της δευτερογενούς αναδιανομής με σκοπό την αντιμετώπιση των χρόνιων δημοσιονομικών προβλημάτων. Αξίζει να σημειωθεί ότι η αναλογία των εισοδημάτων ιδιοκτησίας προς τις αμοιβές εργασίας (λαμβάνοντας υπόψη και την αυτοαπασχόληση) στην Ελλάδα ανερχόταν, το 2009, σε 0,43, ενώ στις περισσότερες από τις άλλες χώρες της Ε.Ε των 15 βρισκόταν στην περιοχή 0,1-0,3 (μέσος όρος ζώνης του ευρώ 0,25).

Ένα ακόμη στοιχείο μιας τέτοιας **εναλλακτικής** κατεύθυνσης πολιτικής είναι η δραστική σύλληψη της παραοικονομίας και η ένταξη μεγάλου μέρους της στην επίσημη οικονομία, γιατί η αύξηση του ΑΕΠ που θα προκύψει έτσι, θα βελτιώσει το έλλειμμα και το χρέος και θα απομακρύνει τον κίνδυνο αδυναμίας αποπληρωμής του χρέους. Εάν υποθέσουμε πχ ότι το καταγραμμένο ΑΕΠ θα αυξάνεται λογιστικά, εξαιτίας της ένταξης ενός μεγάλου τμήματος της παραοικονομίας στην επίσημη οικονομία, κατά 7% ετησίως, ανάλογη θα είναι και η αύξηση της φορολογητέας ύλης και των εσόδων. Εάν το πραγματικό ΑΕΠ είναι -3% ανά έτος και ο πληθωρισμός 1%, τότε το ονομαστικό ΑΕΠ διορθωμένο με την σύλληψη της μαύρης οικονομίας, θα ανέρχεται σε $-3+1+7=5\%$, άρα θα είναι παραπλήσιο με το μέσο επιτόκιο εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους. Έτσι, οι πιθανότητες για την αδυναμία αποπληρωμής του χρέους μειώνονται σημαντικά. Εάν μάλιστα η σύλληψη της παραοικονομίας ανερχόταν σε

10% του ΑΕΠ ετησίως, τότε το ονομαστικό ΑΕΠ θα αυξανόταν με ρυθμό 8% και το δημόσιο χρέος θα μειωνόταν. Παρά ταύτα, η λογιστική αυτή αύξηση, που θα βελτίωνε το δημοσιονομικό έλλειμμα, δεν θα αναιρούσε σε τίποτα τις επιπτώσεις της ύφεσης ως προς την απασχόληση, τα εισοδήματα κλπ, εκτός από τα μάλλον μέτρια αποτελέσματα που θα προκαλούσε η μείωση των επιτοκίων. Με άλλα λόγια, η αποφυγή του κινδύνου αδυναμίας αποπληρωμής του χρέους, έστω και με αυτόν τον τρόπο, δεν συμβάλλει στην απομάκρυνση της φτωχοποίησης του κόσμου της μισθωτής εργασίας που συνεπάγονται η μείωση των μισθών και της αγοραστικής δύναμης των μισθωτών, η ανεργία και οι δραστικές περικοπές στις δημόσιες κοινωνικές δαπάνες και επενδύσεις. Θα μπορούσε να συμβάλλει, όμως, σε μια επιστροφή του ελληνικού δημοσίου στις αγορές για δανεισμό με χαμηλότερα επιτόκια. Θα απέδιδε δε τα μέγιστα, εάν εντασσόταν σε μια συνεπή πολιτική μείωσης των τιμών με διατήρηση του εισοδηματικού μεριδίου των μισθωτών στο ΑΕΠ.

Με αυτά τα δεδομένα χρειάζεται ριζικός αναπροσανατολισμός της πολιτικής για την ανάκαμψη και την αποτροπή της όξυνσης της κρίσης δανεισμού, χρέους και ανεργίας. Θα πρέπει να αντικατασταθεί η πολιτική που προωθεί την ευελιξία της εργασίας (μικρο-επίπεδο), την ενίσχυση της προσφοράς (μακρο-επίπεδο) και την ιδιωτικοποίηση και κεφαλαιοποίηση του κοινωνικού κράτους (κοινωνικό επίπεδο), από μία πολιτική που θα προωθεί το νέο αναπτυξιακό πρότυπο της ρύθμισης της εργασίας (μικρο-επίπεδο), της ενίσχυσης της ζήτησης και της καινοτομικής και παραγωγικής ανάπτυξης διαμέσου της αύξησης των δημόσιων και ιδιωτικών επενδύσεων (μακρο-επίπεδο) και της ενδυνάμωσης της αναδιανομής του εισοδήματος και της αναδιανεμητικότητας του κοινωνικού κράτους (κοινωνικό επίπεδο).

Από την άποψη αυτή, το πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας απαιτείται να αξιολογηθεί με όρους αναδιανεμητικούς, ως αναπτυξιακό και κοινωνικό, με την έννοια της κατάρρευσης του υπάρχοντος αναπτυξιακού μοντέλου. Απαιτείται, επομένως, παραγωγική και καινοτομική ανασυγκρότηση του ιδιωτικού τομέα για την **παραγωγή πρωτογενών πλεονασμάτων** με σεβασμό στην εργασιακή και ασφαλιστική νομιμότητα. Η μη αποδοχή του αναπτυξιακού και κοινωνικού κόστους του «προγράμματος στήριξης» που επιβάλλεται από τους διεθνείς οργανισμούς (Ε.Ε., ΕΚΤ, ΔΝΤ) στην ελληνική οικονομία, έγκειται ακριβώς στο γεγονός ότι η κατανόηση και τα περιοριστικά μέτρα πολιτικής εστιάζονται μόνο στο δημόσιο έλλειμμα και στο δημόσιο χρέος, δηλαδή μόνον στο χώρο του δημόσιου τομέα και διόλου στα ελλείμματα (τεχνολογικό, παραγωγικό, καινοτομικό) και χρέη του ιδιωτικού τομέα (επιχειρήσεις και νοικοκυριά).

Επομένως, είναι αναγκαίο και κατά προτεραιότητα, εκτός της επιλογής πολιτικών αντιμετώπισης του κοινωνικού κόστους του «προγράμματος στήριξης», να στηριχθούν **κλάδοι παραγωγικής δραστηριότητας** που θα μπορούσαν να είχαν επιτύχει πολύ καλύτερες επιδόσεις σε ότι αφορά **την ποιότητα, την παραγωγικότητα, την ανταγωνιστικότητα και την απασχόληση** με την έννοια της μετάβασης, μεταξύ των άλλων, από τον δυισμό της αγοράς εργασίας στην ποιότητα και στην κυριαρχία των μορφών σταθερής απασχόλησης.

Η συστηματική άρνηση του σχεδιασμού πολιτικών σε κλαδικό και περιφερειακό επίπεδο, η απουσία μιας ερευνητικής πολιτικής με επιλογές στρατηγικού χαρακτήρα οι οποίες να συνδέονται με την αναδιάρθρωση της οικονομίας, η έλλειψη εμπιστοσύνης σε δομές στήριξης των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, οι οποίες θα μπορούσαν να αποτελέσουν εργαλεία μεταφοράς νέων γνώσεων, για την τεχνολογία, την οργάνωση, τις αγορές και το ανθρώπινο δυναμικό, είναι προβλήματα τα οποία έχουν ιδιαίτερος επισημανθεί εδώ και πολλά χρόνια, ότι πρέπει να αντιμετωπιστούν εάν θέλουμε να ανατρέψουμε την καθοδική πορεία του παραγωγικού και τεχνολογικού υπόβαθρου της χώρας. Προκύπτει ως επιτακτική ανάγκη ο άμεσος αναπροσανατολισμός της αναπτυξιακής πολιτικής και προς την ενίσχυση των ολοκληρωμένων παραγωγικών συμπλεγμάτων.

Το **ερώτημα** που προκύπτει είναι, στο πλαίσιο του νέου αναπτυξιακού προτύπου, ποιο θα είναι το παραγωγικό και αναπτυξιακό μέλλον των περιφερειών και των νομών της χώρας, ιδιαίτερα μάλιστα σε συνθήκες οικονομικής κρίσης και ύφεσης του άμεσου (Ελλάδα) και ευρύτερου (Ευρωπαϊκή Ένωση - διεθνής οικονομία) κοινωνικο-οικονομικού περιβάλλοντος.

Στο ερώτημα αυτό η **απάντηση** που διατυπώνεται είναι ότι στο μεσοπρόθεσμο διάστημα ο σχεδιασμός δημόσιων πολιτικών και ο προγραμματισμός των δράσεων για την υλοποίησή τους πρέπει να συνδέεται με τη δομή και τη διάρθρωση του παραγωγικού συστήματος της κάθε περιφέρειας, προκειμένου μέσα από την βελτίωση του πλέγματος των αλληλεξαρτήσεων των κρίσιμων κλάδων (Γεωργία - Μεταποίηση - Τουρισμός - Υπηρεσίες - Κατασκευές) να δημιουργηθεί μία εσωτερική δυναμική βέλτιστης οικονομικά και κοινωνικά απόδοσης. Υιοθετώντας αυτή την στρατηγική (σύνδεση των δημόσιων πολιτικών με τον χαρακτήρα και τη διάρθρωση του παραγωγικού συστήματος της περιφέρειας, βελτίωση του πλέγματος των αλληλεξαρτήσεων των κρίσιμων κλάδων) θα εξασφαλισθούν οι συνθήκες μεταμόρφωσης του παραγωγικού συστήματος των αναπτυξιακών «μονοκαλλιιεργειών» (Τουρισμός - Γεωργία) με την ανάπτυξη ενός νέου ρόλου των δημόσιων πολιτικών στην κατεύθυνση προσανατολισμού της αποταμίευσης σε επενδύσεις του μέλλοντος, επενδύοντας τόσο οι φορείς άσκησης οικονομικής πολιτικής σε σύγχρονες αναπτυξιακές και κοινωνικές υποδομές, όσο και οι

επιχειρηματικοί φορείς σ' ένα πλαίσιο συνεργιών και συμπληρωματικότητας μεταξύ πολλών κλάδων παραγωγής προϊόντων και υπηρεσιών καθώς και με τη διεθνή αγορά. Έτσι δημιουργούνται οι προϋποθέσεις μιας νέας δυναμικής της ανάπτυξης με την νέου τύπου σύζευξη προϊόντων και υπηρεσιών, ικανοποιώντας, κατ' αυτόν τον τρόπο μία ευρύτερη λειτουργική ανάγκη απ' ό,τι αυτό κάθε αυτό το προϊόν. Παράλληλα η παραγωγική αυτή στρατηγική θα ανταποκρίνεται στις νέες συνθήκες, στην μετά την κρίση εποχή, της ποιοτικής κατανάλωσης με την βελτίωση της αγοραστικής δύναμης, αντί της ποσοτικής κατανάλωσης στις συνθήκες της δανειστικής οικονομίας.

Το αναπτυξιακό εργαλείο που θα υλοποιήσει αυτόν τον στόχο είναι τα clusters (ολοκληρωμένα συμπλέγματα δραστηριοτήτων) σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, **μεταμορφώνοντας την παραγωγική στασιμότητα σε δυναμικούς πόλους ανάπτυξης - καινοτομίας, απασχόλησης και διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας**. Η περιφέρεια σχεδιάζει (Αναπτυξιακός χαρακτήρας των περιφερειών) και οι τοπικές αρχές (Μεγάλοι Δήμοι) προγραμματίζουν και σε συνεργασία με τις επιχειρήσεις υλοποιούν τις συγκεκριμένες δράσεις των τοπικών παραγωγικών συστημάτων (κάθετες - οριζόντιες σχέσεις) και προωθούν την συνεργασία των επιχειρήσεων, την καινοτομική υποστήριξη με εργαστήρια έρευνας και εκπαίδευσης, την υποστήριξη της διεθνοποίησης της παραγωγής και την δημιουργία αναπτυξιακών υποδομών και δικτύων στην κατεύθυνση μίας ολοκληρωμένης προσέγγισης της περιφερειακής βιώσιμης ανάπτυξης και όχι μίας επιδοματικής επιχορήγησης των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην περιφέρεια.

Στις σημερινές συνθήκες της διεθνούς και ευρωπαϊκής ανταγωνιστικότητας η έλλειψη βάθους του τεχνολογικού και καινοτομικού υπόβαθρου της ελληνικής οικονομίας προσδίδει στην επιλογή ενός ολοκληρωμένου περιφερειακά και παραγωγικά νέου προσανατολισμού, κλαδική ευελιξία και αναπτυξιακή δυναμική.

Στο πλαίσιο αυτό η κεντρική επιδίωξη για την αντιμετώπιση του χρέους συνίσταται στην διερεύνηση των αιτιών της οικονομικής κρίσης και ύφεσης στην Ελλάδα, στις πολιτικές αντιμετώπισης της, με βάση το Μνημόνιο, στις προοπτικές παράτασης της ύφεσης και των επιπτώσεων της στην οικονομία, τα εισοδήματα, τις δημοσιονομικές εξελίξεις, τις κλιματικές αλλαγές, την αγορά εργασίας, τις εργασιακές σχέσεις και το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης, καθώς και στην ανάδειξη της αναγκαιότητας ενός εναλλακτικού μείγματος οικονομικής και κοινωνικής ανάσχεσης της οικονομικής κρίσης και ύφεσης καθώς και ενός νέου αναπτυξιακού προτύπου αναβάθμισης του τεχνολογικού και καινοτομικού υπόβαθρου της ελληνικής οικονομίας.

Η επιδίωξη αυτή για την ελληνική οικονομία και την απασχόληση σημαίνει την κατανόηση της διαφορετικότητας και την οργάνωση και τον σχεδιασμό της μετάβασης από την κυριαρχία της οικονομίας της αγοράς, στην οικονομία των δημόσιων πολιτικών, της παραγωγικής, της τεχνολογικής και ποιοτικής αναβάθμισης, της κλιματικής αλλαγής και της κοινωνικής αλληλεγγύης.

Έτσι, εάν δεν απαντηθούν αναπτυξιακά και κοινωνικά αποτελεσματικά οι προκλήσεις αυτές, οι δύσκολες προοπτικές που βρίσκονται μπροστά μας θα επιδεινωθούν με την διεύρυνση του αναπτυξιακού και κοινωνικού ελλείμματος. Η μόνη ικανή και αναγκαία συνθήκη αντιμετώπισης της συγκεκριμένης προοπτικής είναι η νέα ανάπτυξη, η αναδιανομή του εισοδήματος και η μείωση του χρόνου εργασίας χωρίς μείωση των αποδοχών. Οι νέοι πόροι θα χρηματοδοτήσουν την ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας γιατί **το πρόβλημα δεν είναι η έλλειψη αποταμίευσης αλλά η έλλειψη κατανάλωσης**, η οποία με την σειρά της θα κινητοποιήσει τις παραγωγικές δυνάμεις της χώρας. Έτσι μόνο θα δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας, θα παραχθεί και θα αναδιανεμηθεί δίκαια νέος πλούτος, θα εκσυγχρονιστεί τεχνολογικά η παραγωγή, θα απορροφηθεί σημαντικά η ανεργία, θα εξισορροπηθεί σημαντικά η λειτουργία της αγοράς εργασίας και θα εξαλειφθεί ο φαύλος κύκλος των δημοσιονομικών και αναπτυξιακών αδιεξόδων στην ελληνική οικονομία.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα απαιτείται να συνειδητοποιήσουν ότι η ουσιαστική ανάκαμψη της ευρωπαϊκής οικονομίας θα επέλθει με την άσκηση στα κράτη-μέλη δημόσιων πολιτικών αναδιανομής του εισοδήματος, ενίσχυσης της παραγωγικής δραστηριότητας των επιχειρήσεων, δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας και αύξησης του εισοδήματος των νοικοκυριών.

Πιο συγκεκριμένα, αποτελεί στόχο **επείγουσας προτεραιότητας**, η αντιμετώπιση των επιπτώσεων της διεθνούς οικονομικής κρίσης στην ελληνική οικονομία (νέο μείγμα οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής) και η δημιουργία συνθηκών δυναμικής προοπτικής της (νέο πρότυπο οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης), τα οποία λειτουργούν ως οργανική ενότητα θα μεταμορφώσουν (ολοκληρωμένα συμπλέγματα δραστηριοτήτων) την ελληνική οικονομία σ' ένα οικονομικό και κοινωνικό σχηματισμό καινοτομικής, γνωσιολογικής και αλληλέγγυας προοπτικής, ο οποίος θα εξασφαλίζει την διαρθρωτική ανταγωνιστικότητα, την ποιότητα των ελληνικών προϊόντων και υπηρεσιών καθώς και των εργασιακών και κοινωνικών συνθηκών παραγωγής τους, στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού και διεθνούς ανταγωνιστικού περιβάλλοντος.

Στο πλαίσιο αυτό, οι νέες παραγωγικές συνθήκες παραγωγής και δίκαιης αναδιανομής του παραγόμενου πλούτου, θα αποτελέσουν την κινητήρια δύναμη χρηματοδοτικής ενίσχυσης του κοινωνικού κράτους, προκειμένου να ανταποκριθεί αξιοπρεπώς στις μελλοντικές του υποχρεώσεις.

Τα μέτρα λιτότητας που γνωρίζουν οι μισθωτοί και οι συνταξιούχοι θα επιδεινώσουν τουλάχιστον το βιοτικό τους επίπεδο κατά 30% και θα μειώσουν σημαντικά το επίπεδο ζήτησης και κατανάλωσης. Παράλληλα, η μη διαμόρφωση και υλοποίηση ενός νέου αναπτυξιακού προτύπου σε εθνικό και περιφερειακό - τοπικό επίπεδο, ριζικά διαφορετικού απ' αυτό της απελευθέρωσης των αγορών και της ανισοκατανομής του εισοδήματος σε βάρος της μισθωτής εργασίας κατά την τελευταία εικοσαετία στην Ελλάδα, με κεντρικούς άξονες την επιχειρηματική αντί την επιδοτούμενη επιχειρηματικότητα, την εγκαθίδρυση ολοκληρωμένων συμπλεγμάτων δραστηριοτήτων (clusters), (βλ. Παράρτημα), και την διαρθρωτική ανταγωνιστικότητα, θα συμβάλλει στην ποιοτική αναβάθμιση της τεχνολογικής-παραγωγικής βάσης της χώρας και στην σημαντική αύξηση της απασχόλησης με την περαιτέρω ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και της κοινωνικής αλληλεγγύης.

Στο πλαίσιο αυτής της εναλλακτικής, αναπτυξιακά και κοινωνικο-οικονομικά, στρατηγικής, με την έννοια της ένταξης στο νέο πρότυπο ανάπτυξης των μέτρων άμεσης και μεσομακροπρόθεσμης απόδοσης, στην κατεύθυνση αντιμετώπισης της οικονομικής κρίσης και ύφεσης στην Ελλάδα, τα πιο **σημαντικά συμπεράσματα**, αναφέρονται στα εξής:

- 1. Τα κύρια χαρακτηριστικά** της οικονομικής κρίσης και ύφεσης στην Ελλάδα δεν είναι μόνο το δημόσιο έλλειμμα, το δημόσιο χρέος και το εξωτερικό έλλειμμα. Επιπλέον είναι η έντονη ανισοκατανομή του εισοδήματος, η υψηλή ανεργία, η τεχνολογική και καινοτομική υποβάθμιση της παραγωγικής βάσης της χώρας και η απαξίωση των γνώσεων και των δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού.
- 2. Το βασικό αίτιο** της παρούσας δημοσιονομικής και οικονομικής κρίσης και ύφεσης υποστηρίζεται ότι είναι το χαμηλό επίπεδο της εθνικής αποταμίευσης (7% του ΑΕΠ το 2008 και 5% του ΑΕΠ το 2009) εξαιτίας των υψηλών δημοσιονομικών ελλειμμάτων και της ταχείας αύξησης της ιδιωτικής κατανάλωσης. Η Έκθεση για την ελληνική οικονομία και την απασχόληση του έτους 2010 αναδεικνύει ότι τα βασικά **αίτια** ήταν η δανειακή μεγέθυνση της δημόσιας κατανάλωσης και της ιδιωτικής κατανάλωσης των υψηλών εισοδημάτων, οι υπερτιμολογήσεις των κρατικών προμηθειών, οι φοροαπαλλαγές προς τις επιχειρήσεις που στέρησαν από έσοδα τον Κρατικό Προϋπολογισμό, η

ανισοκατανομή του εισοδήματος, η απελευθέρωση της φοροδιαφυγής και η κατάρρευση του μηχανισμού ελέγχου είσπραξης των εσόδων του κράτους, η εισφοροδιαφυγή, η ευέλικτη, η αδήλωτη και ανασφάλιστη εργασία, η συρρίκνωση του τεχνολογικού και καινοτομικού δυναμικού της χώρας και η εγκατάλειψη της παραγωγής προϊόντων υψηλής ποιότητας και υψηλής προστιθέμενης αξίας με δυναμική διεξόδυση και διαρκή παρουσία στις διεθνείς αγορές.

3. Η πολιτική συρρίκνωσης της οικονομικής δραστηριότητας, των εισοδηματικών και κοινωνικών δικαιωμάτων που απορρέει από το Μνημόνιο (Κυβέρνηση, Δ.Ν.Τ., ΕΚΤ, Ευρωπαϊκή Επιτροπή) για την ενεργοποίηση του μηχανισμού στήριξης της ελληνικής οικονομίας, παρατείνει την ύφεση και δεν προβλέπεται να έχει αποτρεπτικά αποτελέσματα σε σχέση με την διαχείριση του δημόσιου χρέους και η εφαρμοζόμενη πολιτική για την δημοσιονομική προσαρμογή της ελληνικής οικονομίας έχει εισέλθει σε τροχιά αυτοϋπονόμευσης. Η απουσία προϋποθέσεων (ευνοϊκή διεθνής συγκυρία, μείωση επιτοκίων, αναδιανομή εισοδήματος, αύξηση δημοσίων εσόδων με την αποτελεσματική καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, αντιμετώπιση των υπερτιμολογήσεων στις κρατικές προμήθειες, αύξηση ζήτησης και κατανάλωσης, επενδύσεις, εναλλακτικό αναπτυξιακό σχέδιο, κλπ.) καθιστούν το πρόγραμμα προσαρμογής της ελληνικής οικονομίας αδύναμο ως προς την επίτευξη των στόχων του, είτε επειδή η προκαλούμενη ύφεση μειώνει σε μεγαλύτερο βαθμό τα φορολογικά έσοδα σε σύγκριση με τις περικοπές των δημοσίων δαπανών αυξάνοντας το δημόσιο έλλειμμα, είτε επειδή, σε μια καλύτερη εκδοχή, η μείωση του ελλείμματος αποδεικνύεται μια εξαιρετικά βραδεία διαδικασία με ιδιαίτερο αυξημένο κοινωνικό κόστος, χωρίς παράλληλα να επιτυγχάνεται ικανοποιητική μείωση του δημόσιου χρέους εξαιτίας της αναιμικής ανάπτυξης.

4. Το πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας απαιτείται να αξιολογηθεί με όρους αναδιανεμητικούς, ως αναπτυξιακό και κοινωνικό, με την έννοια της κατάρρευσης του υπάρχοντος αναπτυξιακού μοντέλου. Απαιτείται, επομένως, παραγωγική και καινοτομική ανασυγκρότηση του ιδιωτικού τομέα για την **παραγωγή πρωτογενών πλεονασμάτων** με σεβασμό στην εργασιακή και ασφαλιστική νομιμότητα. Η μη αποδοχή του αναπτυξιακού και κοινωνικού κόστους του «προγράμματος στήριξης» που επιβάλλεται από τους διεθνείς οργανισμούς στην ελληνική οικονομία και οι επιφυλάξεις που διατυπώνονται για την αποτελεσματικότητά του στην χώρα μας, έγκειται ακριβώς στο γεγονός ότι η κατανόηση και τα περιοριστικά μέτρα πολιτικής εστιάζονται μόνο στο δημόσιο έλλειμμα και στο δημόσιο χρέος, δηλαδή μόνο στον χώρο του δημόσιου τομέα και διόλου στα

ελλείμματα (τεχνολογικό, παραγωγικό, καινοτομικό) και χρέη του ιδιωτικού τομέα (επιχειρήσεις και νοικοκυριά).

5. Η **ανάκαμψη** της ελληνικής οικονομίας και η **αποτροπή** της όξυνσης της κρίσης δανεισμού, χρέους και ανεργίας **προϋποθέτει** τον ριζικό αναπροσανατολισμό της αναπτυξιακής και οικονομικής πολιτικής στην **κατεύθυνση** αντικατάστασης της πολιτικής που προωθεί την ευελιξία της εργασίας (μικρο-επίπεδο), την ενίσχυση της προσφοράς και την απελευθέρωση των αγορών (μακρο-επίπεδο).
6. Η **σημερινή περίοδος** της οικονομικής κρίσης και ύφεσης σε διεθνές επίπεδο χαρακτηρίζεται από την ταυτόχρονη παρουσία περισσότερων παραγόντων που ευνοούν την παράταση της, κάθε ένας ξεχωριστά και όλοι μαζί σε αλληλεξάρτηση. Το ποσοστό ανεργίας θα αυξηθεί, ο πληθωρισμός στις περισσότερες χώρες κινείται σε χαμηλά επίπεδα, τα δημόσια ελλείμματα θα μειωθούν δύσκολα και θα ευνοούν τα υψηλά επιτόκια, οι επενδύσεις παγίου κεφαλαίου δεν θα έχουν κανένα λόγο να αυξηθούν, η συνολική ζήτηση θα συνεχίζει την πτωτική της πορεία, οι επιχειρήσεις θα επιδιώκουν την μείωση των ονομαστικών αποδοχών η οποία θα επηρεάσει πτωτικά την ζήτηση και θα υποβαθμίζεται σταδιακά το παραγωγικό σύστημα και το εργατικό δυναμικό
7. Ο **ανταγωνιστικός αποπληθωρισμός** στην Ελλάδα θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί με απευθείας μείωση των τιμών χωρίς να θιγούν οι μισθοί, εξαιτίας του γεγονότος ότι τα περιθώρια κέρδους στην χώρα μας είναι αυξημένα έναντι των άλλων ανεπτυγμένων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Είναι δε τόσο **αυξημένα** ώστε η μείωση τους δεν θα έθιγε ούτε τις επενδύσεις, ούτε την απασχόληση, γιατί το εναλλακτικό όφελος θα παρέμενε μικρότερο της προσδοκώμενης κερδοφορίας από την επένδυση (κερδοφορία που θα παρέμενε υψηλή χάρη στην αύξηση της ζήτησης που θα προέκυπτε από την αγοραστική δύναμη των μισθών). Ο αποπληθωρισμός θα μπορούσε να χρηματοδοτηθεί από την προσαρμογή των περιθωρίων κέρδους στο επίπεδο των άλλων χωρών, δηλαδή διαμέσου μίας ανατροπής της προνομιακής διανομής του προϊόντος σε βάρος της μισθωτής εργασίας.
8. Η **ανάδειξη της νομισματικής πολιτικής** σε μοναδικό εργαλείο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο τείνει να δημιουργεί οικονομικό περιβάλλον ύφεσης, καθώς η όποια τάση αύξησης του πληθωρισμού ή υπερθέρμανσης της ζώνης του ευρώ αντιμετωπίζεται με την αύξηση του επιτοκίου. Το αποτέλεσμα αυτό ενισχύεται από την απουσία μίας ενεργητικής δημοσιονομικής πολιτικής και άλλων μηχανισμών (όπως η ενθάρρυνση της επένδυσης) τόνωσης της συνολικής ζήτησης. Λογική συνέπεια των

παραπάνω είναι το μικρό μέγεθος του ευρωπαϊκού προϋπολογισμού, ο οποίος δεν μπορεί να λειτουργήσει ως σταθεροποιητής ούτε να αναδιανείμει πόρους από τις πιο εύπορες στις λιγότερο εύπορες περιοχές της ζώνης του ευρώ. Το κυριότερο στοιχείο του Συμφώνου Σταθερότητας είναι ο περιορισμός ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα δεν πρέπει να υπερβαίνει το 3% του ΑΕΠ, και ότι, θα επιβάλλεται ποινή σε όσες χώρες δεν συμμορφώνονται με τον κανόνα αυτόν. Αξίζει να σημειωθεί ότι για να επιτευχθεί το όριο του 3% κάθε χώρα πρέπει στο σύνολο του κύκλου να διατηρεί μηδενικό έλλειμμα (ώστε στην διάρκεια των υφέσεων το έλλειμμα να μπορεί να διευρύνεται έως το 3%). Κατά συνέπεια, το Σύμφωνο Σταθερότητας αποδυναμώνει τους μηχανισμούς προσαρμογής μίας οικονομίας της ζώνης του ευρώ σε ενδεχόμενες διαταραχές μεταφέροντας ολόκληρο το βάρος της προσαρμογής στην αγορά εργασίας.

- 9. Η πτώση της παραγωγικότητας της εργασίας** (αθροιστικά -2% το 2009 - 2010 με πρόβλεψη αύξησης το 2011 κατά 0,3%) σχετίζεται, βραχυπρόθεσμα μεν, με την μείωση της ζήτησης και την συνακόλουθη μείωση του βαθμού χρησιμοποίησης του παραγωγικού δυναμικού, μεσο-μακροπρόθεσμα δε, με την αποδυνάμωση της επενδυτικής προσπάθειας σε μηχανολογικό εξοπλισμό και νέες τεχνολογικές μεθόδους παραγωγής.
- 10. Οι επενδύσεις παγίου κεφαλαίου**, σε σταθερές τιμές παρουσίασαν κάμψη κατά το 2008, η οποία συνεχίστηκε το 2009 - 2010 και επιδεινώνεται κατά 0,8% το 2011. Ειδικότερα, οι καθαρές συνολικές επενδύσεις υποχώρησαν το 2008 στο 8% του ΑΕΠ, δηλαδή κατά 4,5 εκατοστιαίες μονάδες έναντι του 2007, και κατέρρευσαν κατά το 2009 - 2010 στο 3% περίπου του ΑΕΠ. Ο όγκος των ακαθάριστων επενδύσεων σε μηχανολογικό εξοπλισμό υποχώρησε στην διετία 2009 - 2010 κατά 25%.
- 11. Οι ιδιωτικές επενδύσεις** πάγιο κεφαλαίου κατά το 2008 - 2010 μειώθηκαν, για πρώτη φορά από το 1990, ακόμη και σε τρέχουσες τιμές κατά 30% περίπου. Αυτή η μείωση αντανακλά την αναβολή της υλοποίησης των επενδυτικών σχεδίων του ιδιωτικού τομέα ενόψει της μείωσης της ζήτησης που χαρακτηρίζει την οικονομική κρίση. Σημαντική είναι η πτώση των καθαρών ιδιωτικών επενδύσεων παγίου κεφαλαίου που έχουν πλέον περιοριστεί στο 1/3 περίπου του ύψους των αντίστοιχων επενδύσεων των ετών 2002 - 2008.
- 12. Οι δημόσιες επενδύσεις**, ως ποσοστό του ΑΕΠ, διατηρούνται σχεδόν αμετάβλητες από το 2005 (ανέρχονται σε 3% του ΑΕΠ ετησίως). Η μεγάλη μείωση των επενδύσεων κατά το 2008 - 2010 και η αναμενόμενη πτώση του 2011 προέρχονται σε μεγάλο βαθμό από την μείωση των επενδύσεων σε κατοικίες, μείωση που ανάγεται στην σημαντική

επιβράδυνση του ρυθμού ανόδου του δανεισμού για στεγαστικά δάνεια και στις δυσμενείς προσδοκίες των νοικοκυριών σχετικά με τα μελλοντικά εισοδήματά τους.

13. Η ιδιωτική κατανάλωση (σε σταθερές τιμές) μετά από την αύξηση κατά 3,3% του 2007, παρουσίασε βαθμιαία επιβράδυνση στην διάρκεια του 2008 και αυξήθηκε έναντι του προηγούμενου έτους κατά 2,3%. Παρά την επιβράδυνση αυτή, παρέμενε ακόμα ο κυριότερος κινητήρας της οικονομικής μεγέθυνσης. Ένα μέρος της ιδιωτικής κατανάλωσης χρηματοδοτήθηκε πιθανότατα τότε από την μη απόδοση εκ μέρους των νοικοκυριών προκειμένου να ανταποκριθούν στην πληρωμή δαπανών κρίσιμων για την διαβίωσή τους. Κατά την διετία 2009 - 2010 ο όγκος της ιδιωτικής κατανάλωσης συρρικνώθηκε κατά 5,5% παρασύροντας σε ύφεση την ελληνική οικονομία. Η συρρίκνωση του όγκου της ιδιωτικής κατανάλωσης συνεχίζεται το 2011 κατά 2,4%. Έτσι, αθροιστικά στην τριετία 2009 - 2011 η συνολική μείωση ανέρχεται σε 8% έναντι του 2008 και το επίπεδο κατανάλωσης σε πραγματικούς όρους θα έχει επιστρέψει στο επίπεδο του πρώτου εξαμήνου του 2006.

14. Οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών μειώθηκαν αθροιστικά κατά 20% στην διετία 2009 - 2010 έναντι του 2008 και οι απώλειες αυτές περιορίζονται στο 13% αθροιστικά μέχρι το τέλος του 2011. Σε ό,τι αφορά τις εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών, η ύφεση της ελληνικής οικονομίας που χαρακτηρίζεται από μειώσεις της ζήτησης οδήγησε σε πτώση κατά 30% στην διετία 2009 - 2010, η οποία συνεχίζεται κατά το 2011, ενισχύοντας έτσι την πτώση που θα φθάσει αθροιστικά την τριετία 2009 - 2011 στο 35%. Αυτές οι μεταβολές εξηγούν την βελτίωση του ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών ως ποσοστό του ΑΕΠ από το 11% περίπου κατά την τριετία 2006 - 2008 σε 7% περίπου κατά το 2010. Η βελτίωση αυτή πρόκειται να συνεχιστεί έτσι ώστε στο τέλος του 2011 το έλλειμμα ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών να έχει περιοριστεί σε 5% του ΑΕΠ.

15. Η συμβολή της εγχώριας ζήτησης στην αύξηση του ΑΕΠ διατηρήθηκε υψηλή μέχρι το 2008 αλλά μειώθηκε σημαντικά κατά το 2009 και κατά το 2010. Η εγχώρια ζήτηση που αποτέλεσε τον κινητήρα της ελληνικής οικονομίας την περίοδο 1995 - 2009 μειώνεται στο τέλος του 2011 επιστρέφοντας στα επίπεδα του έτους 2000.

16. Η οικονομική κρίση και ύφεση και η σημαντική πτώση της οικονομικής δραστηριότητας έχουν, όπως αναμενόταν, δυσμενείς επιπτώσεις και στα δημόσια οικονομικά των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όμως, για την ελληνική οικονομία το «παράδοξο» συνίσταται στο γεγονός ότι ενώ κατά την διάρκεια των τελευταίων ετών διατηρούσε υψηλά επίπεδα αύξησης του ΑΕΠ και έντονη ανισοκατανομή του

εισοδήματος, ταυτόχρονα προσέφευγε σε δανεισμό, σε διεύρυνση του δημόσιου ελλείμματος και σε συνεχή αύξηση του δημόσιου χρέους και του χρέους του ιδιωτικού τομέα (νοικοκυριά και επιχειρήσεις). Η εξήγηση του «ελληνικού παράδοξου» μπορεί να δοθεί μόνο εάν εστιάσει κανείς την ανάλυσή του στο σύνολο της εφαρμοζόμενης οικονομικής και δημοσιονομικής πολιτικής στην χώρα. Στο επίπεδο των δημόσιων εσόδων, τα φορολογικά έσοδα εξαρτώνται από τα εισοδηματικά μερίδια και τους φορολογικούς συντελεστές που τους αντιστοιχούν. Η οικονομική πολιτική που ασκήθηκε στην Ελλάδα τα τελευταία είκοσι χρόνια, οδήγησε αφενός μεν στην πρωτογενή αναδιανομή του εισοδήματος σε βάρος των εργαζομένων, αφετέρου δε μείωσε τους φορολογικούς συντελεστές επί των κερδών και αύξησε του φορολογικούς συντελεστές επί των εισοδημάτων της εργασίας. Εφήρμοσε δηλαδή, μειωμένους φορολογικούς συντελεστές στο αυξανόμενο μερίδιο των κερδών (1990 - 2008) και αυξημένους συντελεστές στο μειούμενο κατά την ίδια περίοδο μερίδιο της εργασίας. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τα φορολογικά έσοδα να μειώνονται συνεχώς έναντι αυτών που θα υπήρχαν εάν οι αυξημένοι φορολογικοί συντελεστές εφαρμόζονταν επί του αυξημένου μεριδίου του ΑΕΠ (δηλαδή επί των κερδών, των τόκων και των προσόδων).

17. Η μεσο-μακροπρόθεσμη παράταση της ύφεσης στην ελληνική οικονομία με αρνητικούς ή χαμηλούς ρυθμούς μεταβολής του ΑΕΠ, εγκυμονεί κινδύνους αύξησης του δημόσιου χρέους και ως εκ τούτου επιβάλλεται όχι μόνο η μείωση των δημοσίων ελλειμμάτων αλλά η δημιουργία πρωτογενών πλεονασμάτων που σταδιακά θα σταθεροποιήσουν το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ. Είναι επομένως απαραίτητο να ακολουθηθούν πολιτικές που θα αυξάνουν τα φορολογικά έσοδα (σύλληψη της μεγάλης φοροδιαφυγής, αύξηση της φορολογίας σε υψηλά εισοδήματα και στην μεγάλη ακίνητη περιουσία) αλλά και μεταφορά πόρων από την δημόσια κατανάλωση προς την δημόσια και ιδιωτική επένδυση σε τομείς προτεραιότητας και πολλαπλασιαστικής ισχύος. Κυρίως όμως, είναι ανάγκη να σχεδιαστούν και να εφαρμοστούν νέες στρατηγικές οικονομικής ανάπτυξης με την υιοθέτηση ενός νέου αναπτυξιακού υποδείγματος που θα στρέφεται προς την τεχνολογία, την καινοτομία, την ποιότητα και θα δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας.

18. Οι μέσες πραγματικές αποδοχές ανά απασχολούμενο στην Ελλάδα αναμένεται να μειωθούν κατά 4,4% το 2010 μετά από αύξηση 4,2% κατά το 2009 και 1,1% το 2008. Η σωρευτική αύξηση των μέσων πραγματικών αποδοχών επί σειρά ετών είχε οδηγήσει την αγοραστική δύναμη των μέσων αποδοχών σε επίπεδα 20% περίπου ανώτερα σε σύγκριση

με το έτος 1999. Το ¼ αυτής της προόδου που είχε συντελεσθεί στην διάρκεια μίας δεκαετίας εκτιμάται ότι θα αναιρεθεί εντός της διετίας 2010 - 2011.

- 19. Η αύξηση των μέσων πραγματικών αποδοχών** ανά απασχολούμενο μέχρι το 2009, είχε ως αποτέλεσμα την σύγκλιση των αμοιβών στην Ελλάδα έναντι του αντίστοιχου μέσου όρου της E.E.-15 κατά 0,7% ετησίως. Έτσι, από 70% την δεκαετία του 1990 έφθασε στο 82,5% κατά το 2009. Κατά το 2010 - 2011, η ανοδική πορεία της σύγκλισης των αποδοχών θα ανακοπεί και ο δείκτης αναμένεται να μειωθεί από το 82,5% του μέσου όρου της E.E.-15 στο 78%, οπισθοχωρώντας κατά μία πενταετία και φθάνοντας στο επίπεδο των ετών 2004 - 2007.
- 20. Η παραγωγικότητα της εργασίας στην Ελλάδα** αυξήθηκε σημαντικά μετά το 1995 και μέχρι το 2009, είτε σε σχέση με άλλα μεγέθη της ελληνικής οικονομίας, είτε σε διεθνή σύγκριση. Υπολογισμένη ως ποσοστό του μέσου αντίστοιχου μεγέθους της E.E. των 15 είχε προσεγγίσει το 95% κατά το 2009. Από το 2010 αρχίζει η διαδικασία απόκλισης της παραγωγικότητας της ελληνικής οικονομίας έναντι της αντίστοιχης των 15 κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ο δείκτης έχει υποχωρήσει στο τέλος της διετίας 2010 - 2011 από το 95% στο 91%. Κατά την περίοδο 1995 - 2009 η σύγκλιση της παραγωγικότητας είχε ανέλθει σε 18 εκατοστιαίες μονάδες, ενώ η σύγκλιση των μέσων πραγματικών αποδοχών ανά απασχολούμενο είχε ανέλθει κατά 14 εκατοστιαίες μονάδες.
- 21. Το μερίδιο της εργασίας στο ΑΕΠ** (διορθωμένο για την επίπτωση της αυτοαπασχόλησης) που εκφράζει την πρωτογενή διανομή του προϊόντος, παρουσιάζει μακροχρόνια πτωτική τάση της οποίας το σημείο εκκίνησης τοποθετείται στο έτος 1983. Στο τέλος του 2011 θα έχει μειωθεί έναντι του μέσου όρου της πενταετίας 1995 - 2000 κατά περίπου 2 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ και 11 μονάδες έναντι του 1983.
- 22. Το κόστος εργασίας** ανά μονάδα προϊόντος στο σύνολο της ελληνικής οικονομίας κατά την περίοδο 1995 - 2009 συγκρινόμενο με το αντίστοιχο μέγεθος των 35 βιομηχανικών χωρών αυξήθηκε συνολικά κατά 1%, ενώ το επίπεδο ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας κατά την ίδια περίοδο επιδεινώθηκε κατά -26,8%. Έτσι, ο ισχυρισμός ότι η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας επιδεινώθηκε εξαιτίας των αυξήσεων των μισθών αποδεικνύεται παντελώς λανθασμένος. Αξίζει να σημειωθεί ότι κατά το 2009 το μηνιαίο κόστος εργασίας στην Ελλάδα ανέρχεται στο 83% του μέσου αντίστοιχου κόστους στην E.E. των 15 και η παραγωγικότητα της εργασίας ανερχόταν στο 95% της E.E. των 15.

- 23. Οι μέσες ετήσιες αποδοχές** του 2009 στην Ελλάδα ανέρχονταν σε 28.548 ευρώ έναντι 39.562 ευρώ κατά μέσο όρο στην Ε.Ε.των 15. Μόνο σε τρεις χώρες (Κύπρο, Σλοβενία, Πορτογαλία) οι αποδοχές ήταν μικρότερες από ό,τι στην Ελλάδα. Οι διάμεσες ακαθάριστες μηνιαίες αποδοχές στον ιδιωτικό τομέα και τις επιχειρήσει άνω των 10 ατόμων για τους εργαζόμενους που απασχολούνται με πλήρες ωράριο ανέρχονταν το 2009 σε 1.550 ευρώ. Έτσι, το 50% των πλήρως απασχολούμενων μισθωτών στην Ελλάδα αμείβονταν το 2009 με ακαθάριστες μηνιαίες αποδοχές μικρότερες των 1.550 ευρώ. **Η αγοραστική δύναμη** του μέσου ακαθάριστου μισθού στην Ελλάδα κατά το 2009 ανερχόταν στο 82,4% του μέσου όρου της Ε.Ε.των 15. Η αντίστοιχη αγοραστική δύναμη στην Πορτογαλία ήταν 65,7% της Ε.Ε.των 15, ενώ το επίπεδο της Ισπανίας ήταν 84,3% της Ε.Ε.των 15.
- 24. Ο κατώτατος μηνιαίος μισθός σε ευρώ στην Ελλάδα**, συνεχίζει να υστερεί έναντι των κατώτατων μισθών των πλουσιότερων χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στις οποίες ισχύει ο κατώτατος μισθός σε εθνικό επίπεδο) και ανέρχεται περίπου στο 60% του αντίστοιχου κατώτατου μισθού της πρώτης κατηγορίας χωρών (Αγγλία, Γαλλία, Βέλγιο, Ολλανδία, Ιρλανδία και Λουξεμβούργο), ενώ βρίσκεται σε ευνοϊκότερη θέση έναντι του αντίστοιχου κατώτατου μισθού των χωρών της δεύτερης κατηγορίας χωρών (Πορτογαλία, Σλοβενία, Μάλτα, Ισπανία).
- 25.** Το 2009, σύμφωνα με τα στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού (Β΄ Τρίμηνου), **το ποσοστό ανεργίας** διαμορφώθηκε από 7,6% (2008) στο 9,4% του εργατικού δυναμικού της χώρας και οι άνεργοι ανέρχονταν 442.000 άτομα, ενώ η αντίστοιχη αύξηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση διαμορφώθηκε από 7,1% (2008) στο 8,9%. Η αύξηση της ανεργίας κατά το 2009 προήλθε από την μείωση της απασχόλησης κατά 1,2% αλλά και από την αύξηση κατά 0,8% του εργατικού δυναμικού της χώρας. Έτσι, σύμφωνα την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην τριετία 2009-2011 έχουν χαθεί σωρευτικά 175.000 θέσεις εργασίας και ο αριθμός των απασχολούμενων έχει υποχωρήσει κατά μια πενταετία, δηλ. έχει επανέλθει στο επίπεδο του 2006.
- 26. Το κύριο βάρος** της οικονομικής κρίσης και ύφεσης επωμίζεται η μισθωτή εργασία και η απασχόληση των συμβοηθούντων και μη αμειβόμενων μελών. **Για πρώτη φορά μετά το 1991** μειώνεται η μισθωτή απασχόληση, μείωση που υπερβαίνει ακόμη και αυτή της συνολικής μείωσης της απασχόλησης. Η μείωση της μισθωτής απασχόλησης οφείλεται στην μείωση των **μόνιμα** απασχολούμενων οι οποίοι μειώνονται για πρώτη φορά από το 1968 καθώς ο αριθμός των προσωρινά, μερικά και ευέλικτα απασχολούμενων αυξάνεται.

Η απασχόληση στον δημόσιο τομέα της οικονομίας (1.005.000 άτομα) αναλογεί στο 12,2% του συνόλου των απασχολούμενων και στο 34,4% του συνόλου των μισθωτών. Επιπρόσθετα στον δημόσιο τομέα απασχολείται το 11% του συνολικού αριθμού των μερικώς απασχολούμενων και το 28% των προσωρινά απασχολούμενων (30.410 και 99.670 άτομα αντίστοιχα). Η μείωση που επήλθε στην απασχόληση της χώρας (2009) σε σχέση με τον προηγούμενο χρόνο (2008) κατά 50.215 άτομα, οφείλεται κατά τα 2/3 στην μείωση του ιδιωτικού τομέα της οικονομίας (33.515 άτομα, 66,8%). Επιπλέον, οι εξελίξεις αυτές της απασχόλησης, τόσο στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, όσο και στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας αναφέρονται στην μείωση θέσεων πλήρους απασχόλησης και αύξησης θέσεων μερικής απασχόλησης.

- 27.** Οι μεταβολές της απασχόλησης κατά **κλάδο οικονομικής δραστηριότητας** αναδεικνύουν ότι το κύριο βάρος της οικονομικής κρίσης και ύφεσης υφίστανται οι κλάδοι των κατασκευών και της μεταποίησης. Μεγάλη μείωση επίσης υφίστανται οι κλάδοι του εμπορίου και των επαγγελματικών, επιστημονικών, τεχνικών δραστηριοτήτων, ψυχαγωγίας και διασκέδασης και μείωση υφίστανται κλάδοι ηλεκτρισμού, νερού, χρηματο-οικονομικών και ασφαλιστικών δραστηριοτήτων, διοικητικών και υποστηρικτικών δραστηριοτήτων, ορυχείων και λατομείων. Οι μεταβολές της απασχόλησης στις **περιφέρειες της χώρας** επικεντρώνονται στην μείωση κυρίως της απασχόλησης στις περιφέρειες Αττική, Κεντρική Μακεδονία, Στερεά Ελλάδα, Ανατολική Μακεδονία- Θράκη και Κρήτη.
- 28.** Η **συμμετοχή των μεταναστών** στο εργατικό δυναμικό της χώρας καθόλη τη διάρκεια του 2009, είναι αυξητική, γεγονός που συνδυάζεται με την σταδιακή ένταξη των μεταναστών στον παραγωγικό ιστό της χώρας. Χαρακτηριστικό γνώρισμα των μεταβολών κατά το 2009 είναι όχι μόνο η διατήρηση του μεριδίου τους αλλά και η αύξηση της απασχόλησης τους σε αντίθεση με τη συνολικότερη φθίνουσα πορεία της απασχόλησης. Όμως, κατά το τελευταίο τρίμηνο του 2009 η αύξηση της απασχόλησης των μεταναστών υποχωρεί εξαιτίας της ύφεσης της κατασκευαστικής δραστηριότητας και της μεταποίησης, η ανεργία των οποίων οδηγεί επιλεκτικά ορισμένους απ' αυτούς στην επιλογή της παλιννόστησης. Παράλληλα, η συμμετοχή τους στην απασχόληση στους κλάδους της γεωργίας και του τουρισμού κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης και ύφεσης, οφείλεται στην αναζήτηση φτηνού εργατικού δυναμικού από την πλευρά των επιχειρήσεων των αντίστοιχων κλάδων.

2.2 ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ⁸

Η αποπληρωμή του χρέους προϋποθέτει αρχικά τη μείωση του ελλείμματος. Θα πρέπει σε αυτό το σημείο να θυμηθούμε ότι το έλλειμμα υπολογίζεται αφαιρώντας τα έσοδα μιας κυβέρνησης από τις δαπάνες της και ότι μία πηγή δαπανών είναι οι τόκοι που καταβάλλεται για το χρέος. Το μέρος του ελλείμματος που δεν περιλαμβάνει τις πληρωμές των τόκων ονομάζεται πρωτογενές έλλειμμα. Μηδενικό πρωτογενές έλλειμμα σημαίνει ότι η κυβέρνηση δεν προσθέτει καινούργιο χρέος σ' αυτό που της κληρονόμησαν παλαιότερες κυβερνήσεις. Πρωτογενές έλλειμμα με θετικό πρόσημο σημαίνει ότι η κυβέρνηση δημιουργεί νέο χρέος. Το 2009, το πρωτογενές έλλειμμα της Ελλάδας ανήλθε στο 8,5%. Είναι σαφές ότι με πρωτογενές έλλειμμα αυτού του μεγέθους η αποπληρωμή του χρέους είναι αδύνατη. Το χρέος μπορεί να αποπληρωθεί μόνο αν η κυβέρνηση παύσει να δημιουργεί πρωτογενές χρέος, δηλ. δεν δημιουργεί νέο χρέος κάθε χρόνο. Η κυβέρνηση πρέπει να δημιουργήσει πρωτογενές πλεόνασμα.

Πόσο μεγάλο πρωτογενές πλεόνασμα απαιτείται; Αν το πρωτογενές πλεόνασμα υπερβεί τις πληρωμές των τόκων του χρέους, το (συνολικό) έλλειμμα θα έχει αρνητικό πρόσημο και το χρέος θα μειωθεί. Αν το πρωτογενές πλεόνασμα ισούται με τις πληρωμές των τόκων του χρέους, το έλλειμμα μηδενίζεται και το χρέος θα παραμένει σταθερό.

Παρόλο που για τη μείωση του χρέους απαιτείται αρνητικό έλλειμμα, επιθυμητά αποτελέσματα μπορούν να επιτευχθούν ακόμη και με μηδενικό ή ελάχιστα θετικό έλλειμμα. Αυτό συμβαίνει διότι το σημαντικό μέγεθος δεν είναι το χρέος καθαυτό, αλλά το χρέος που αναλογεί στο ΑΕΠ. Αν το ΑΕΠ της Ελλάδας διπλασιαζόταν ξαφνικά χωρίς καμία αλλαγή στο δημόσιο χρέος, η Ελλάδα θα αντιμετώπιζε πολύ μικρότερο πρόβλημα χρέους. Πράγματι, η αποπληρωμή του χρέους μέσω, π.χ. της αύξησης της φορολογίας θα ήταν πολύ ευκολότερη. Ως εκ τούτου, ένα αρνητικό ή ελάχιστα θετικό έλλειμμα μπορεί να επαρκεί για τη μείωση του χρέους, αρκεί η Ελλάδα να καταφέρει να αυξήσει ταχύτατα το ΑΕΠ της την επόμενη δεκαετία.

Η Ελλάδα μπορεί να επιτύχει και να διατηρήσει υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης του ΑΕΠ, εφόσον αυξήσει την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας της. Η αύξηση της ανταγωνιστικότητας έχει ιδιαίτερα αυξημένη σημασία λόγω του μεγάλου εξωτερικού χρέους της Ελλάδας. Πράγματι, μία χώρα μπορεί να αποπληρώσει το εξωτερικό της χρέος πραγματοποιώντας περισσότερες εξαγωγές από εισαγωγές. Δεδομένου ότι η Ελλάδα εισάγει

⁸ Δημήτρης Βαγιανός, Νίκος Βέττας, Κώστας Μεγίρ, <<Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα: Μεταρρυθμίσεις και ευκαιρίες σε μία κρίσιμη συγκυρία>>, σελ. 9-32

αυτή τη στιγμή σε μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι εξάγει (Πίνακας 1.4) απαιτείται μεγάλη αύξηση της ανταγωνιστικότητας ώστε οι εξαγωγές να υπερκεράσουν τις εισαγωγές.

Το τρέχον πρόβλημα της Ελλάδας είναι ο συνδυασμός υψηλού χρέους, μεγάλου ελλείμματος και χαμηλής ανταγωνιστικότητας. Ο συνδυασμός αυτών των παραγόντων ευθύνεται για το γεγονός ότι η Ελλάδα μπορεί να δανειστεί μόνο με πολύ υψηλά επιτόκια στις χρηματοπιστωτικές αγορές. Οι αγορές δεν έχουν συνωμοτήσει κατά της Ελλάδας αλλά απλά αντανακλούν την οικονομική πραγματικότητα, προστατεύοντας παράλληλα και τα συμφέροντα όσων έχουν δανείσει τις αποταμιεύσεις τους στην Ελλάδα.

Για την αποπληρωμή του χρέους της, η Ελλάδα πρέπει να επιτύχει σε δύο μέτωπα. Πρώτον, τα δημόσια οικονομικά πρέπει να βελτιωθούν, και η κυβέρνηση να σημειώσει σημαντικό πρωτογενές πλεόνασμα. Δεύτερον, η οικονομία πρέπει να καταστεί περισσότερο ανταγωνιστική. Η επιτυχία σε κάθε μέτωπο προϋποθέτει σημαντικές μεταρρυθμίσεις. Οι μεταρρυθμίσεις με στόχο τα δημόσια οικονομικά περιλαμβάνουν μέτρα λιτότητας, όπως αύξηση της φορολογίας και περικοπές των συντάξεων και των μισθών των δημοσίων λειτουργών. Οι θυσίες που τέτοια μέτρα λιτότητας συνεπάγονται θα πιάσουν τόπο μόνο αν ακολουθήσουν πιο ριζικές μεταρρυθμίσεις με σκοπό την αύξηση της αποτελεσματικότητας του δημοσίου τομέα και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας.

Στόχος των μεταρρυθμίσεων στις οποίες συμφώνησε η Ελλάδα με τους δανειστές της (ΕΕ/ΔΝΤ) είναι η αποπληρωμή του χρέους της. Ορισμένες μεταρρυθμίσεις συμβάλλουν σε αυτόν τον στόχο βελτιώνοντας τα δημόσια οικονομικά ενώ άλλες στοχεύουν στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας και την ανάπτυξη. Πολλές από τις μεταρρυθμίσεις είναι απαραίτητες και θα έπρεπε να είχαν εφαρμοστεί εδώ και καιρό. Για αυτό το λόγο, πρέπει να υποστηρικτούν. Παράλληλα, έχει μεγάλη σημασία να διευρύνουμε τη συζήτηση περί μεταρρυθμίσεων και να εξετάσουμε γενικότερα τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να επιτευχθεί μακροχρόνια ανάπτυξη στην Ελλάδα και στα εισοδήματα των πολιτών της. Οι μεταρρυθμίσεις στις οποίες συμφώνησε η Ελλάδα με τους δανειστές της έχουν ένα σχετικά άμεσο ορίζοντα (0-4 χρόνων) μέσα στον οποίο πρέπει να αποδώσουν αποτελέσματα, π.χ. καμία από αυτές δεν αφορά την παιδεία ή τη βασική έρευνα, δύο τομείς οι οποίοι επηρεάζουν σημαντικά την μακροχρόνια ανάπτυξη μιας χώρας αλλά όπου τα αποτελέσματα είναι σε ορίζοντα δεκαετιών. Αυτό βέβαια είναι φυσικό: η εκ βάθρων μακροχρόνια μεταρρύθμιση της ελληνικής οικονομίας δεν αποτελεί αρμοδιότητα της ΕΕ/ΔΝΤ αλλά των ίδιων των Ελλήνων.

2.2.1 ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

2.2.1.1 Φοροδιαφυγή

Οι κυβερνητικές δαπάνες είναι συγκρίσιμες με τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά τα έσοδα βρίσκονται σε πολύ χαμηλότερο επίπεδο λόγω της φοροδιαφυγής. Υπό αυτήν την έννοια, η φοροδιαφυγή αποτελεί την κύρια αιτία του ελλείμματος στην Ελλάδα.

Εξαιτίας της φοροδιαφυγής, η κυβέρνηση αδυνατεί να παρέχει κρατικές υπηρεσίες υψηλής ποιότητας, το φορολογικό σύστημα χαρακτηρίζεται από ανισότητες ενώ ωφελούνται δραστηριότητες χαμηλής ανάπτυξης. Η φοροδιαφυγή είναι σύνηθες φαινόμενο στην Ελλάδα όχι διότι υπάρχει στα γονίδια των Ελλήνων αλλά επειδή δεν έχουν θεσμοθετηθεί αρκετά κίνητρα για την αποτροπή της.

Η αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής πρέπει να αποτελέσει ύψιστη προτεραιότητα για την κυβέρνηση. Πράγματι, αν οι παρελθούσες κυβερνήσεις είχαν καταφέρει να συλλέξουν φόρους από όλους τους πολίτες σύμφωνα με τα πραγματικά τους εισοδήματα, το έλλειμμα θα ήταν πολύ μικρότερο και η Ελλάδα δεν θα αντιμετώπιζε το σημερινό πρόβλημα χρέους.

Φυσικά, το έλλειμμα θα βρισκόταν σε χαμηλότερο επίπεδο ακόμη και παρά το φαινόμενο της φοροδιαφυγής, αρκεί η κυβέρνηση να μειώνει τις δαπάνες της. Ωστόσο, οι δαπάνες της ελληνικής κυβέρνησης δεν βρίσκονται σε πολύ υψηλά επίπεδα σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα, ενώ ζωτικοί τομείς, όπως η παιδεία και η υγεία, υποχρηματοδοτούνται. Εν ολίγοις, η πρώτη και κύρια επίπτωση της φοροδιαφυγής είναι ότι επιδεινώνει τα δημόσια οικονομικά και εμποδίζει την κυβέρνηση να παρέχει δημόσιες υπηρεσίες υψηλής ποιότητας.

Μία δεύτερη και εξίσου σημαντική επίπτωση της φοροδιαφυγής είναι η ανισότητα που προκαλεί στο φορολογικό σύστημα. Ένας βασικός στόχος του φορολογικού συστήματος είναι η αναδιανομή του εισοδήματος από τους πλούσιους και περισσότερο τυχερούς στους φτωχούς και λιγότερο τυχερούς. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της συλλογής υψηλοτέρων φόρων από τους πλούσιους και της χρησιμοποίησης των εσόδων για την παροχή δημόσιων υπηρεσιών που ευνοούν εξίσου τους πλούσιους όσο και τους φτωχούς. Η φοροδιαφυγή υπονομεύει αυτόν τον σκοπό διότι γίνεται κυρίως από τους πλούσιους: τα πλουσιότερα νοικοκυριά στην Ελλάδα φοροδιαφεύγουν περισσότερο από τα φτωχότερα, όχι μόνο σε απόλυτο μέγεθος αλλά και αναλογικά με το εισόδημά τους (Ματσαγγάνης, Μ. και Μ. Φλεβοτόμου). Η αδικία που εισάγει η φοροδιαφυγή στο φορολογικό σύστημα έχει μία σημαντική πολιτική συνέπεια: υπονομεύει την κοινωνική συνοχή και εμποδίζει την ικανότητα λήψης επώδυνων μεταρρυθμίσεων από την πλευρά της κυβέρνησης. Πράγματι, οι

μεταρρυθμίσεις εκλαμβάνονται ως ζημιογόνες για τα φτωχότερα νοικοκυριά, τα οποία θεωρούν ότι επωμίζονται δυσανάλογο μερίδιο του φορολογικού βάρους.

Η φοροδιαφυγή έχει μία επιπρόσθετη αρνητική επίπτωση, η οποία δεν αναφέρεται συχνά αλλά είναι εξίσου σημαντική με τις άλλες δύο: ενισχύει τη χαμηλή τεχνολογία και τις δραστηριότητες χαμηλής ανάπτυξης εις βάρος της υψηλής τεχνολογίας και των δραστηριοτήτων υψηλής ανάπτυξης. Πράγματι, οι χαμηλές τεχνολογίες απαιτούν, κατά κανόνα, περιορισμένες επενδύσεις και εκτελούνται σε μικρή κλίμακα, π.χ. από αυτοαπασχολούμενους ή πολύ μικρές επιχειρήσεις, όπου η φοροδιαφυγή εντοπίζεται δύσκολα. Αντίθετα, οι υψηλές τεχνολογίες προϋποθέτουν μεγάλες επενδύσεις και εκτελούνται από μεγαλύτερες επιχειρήσεις, όπου η φοροδιαφυγή εντοπίζεται ευκολότερα.

Η φοροδιαφυγή από αυτοαπασχολούμενους και πολύ μικρές επιχειρήσεις υποχρεώνει την κυβέρνηση να διατηρεί πολύ υψηλό φορολογικό συντελεστή, ούτως ώστε να συλλέγει τους φόρους από μεγαλύτερες επιχειρήσεις, οι οποίες δεν μπορούν να φοροδιαφύγουν εύκολα. Με αυτόν τον τρόπο εμποδίζεται η δημιουργία μεγάλων επιχειρήσεων και χάνονται το οφέλη που αυτές οι επιχειρήσεις μπορούν να αποφέρουν, όπως οι δραστηριότητες υψηλής ανάπτυξης και οι καλά αμειβόμενες θέσεις εργασίας.

Η φοροδιαφυγή έχει βαθιές ρίζες στην ελληνική οικονομία και δεν μπορεί να εξαλειφθεί εύκολα. Παράλληλα, ένας από τους κύριους λόγους για τους οποίους η φοροδιαφυγή είναι βαθιά ριζωμένη είναι η έλλειψη κινήτρων για την πληρωμή των φόρων από τους πολίτες. Η ενδυνάμωση αυτών των κινήτρων μπορεί να μειώσει σημαντικά τη φοροδιαφυγή. Προτείνουμε τα παρακάτω μέτρα:

- Τακτικοί έλεγχοι σε πρόσωπα και επιχειρήσεις, με βάση το προφίλ των φοροφυγάδων και τυχαία επιλογή. Η δημιουργία προφίλ θα επικεντρώνεται σε τύπους προσώπων και επιχειρήσεων που έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες φοροδιαφυγής. Η τυχαία επιλογή θα δημιουργήσει πιθανότητες ελέγχου ακόμη και ατόμων που δεν διαθέτουν το προφίλ φοροφυγάδων. Η σημαντικότερη δυσκολία ως προς την οργάνωση τέτοιων ελέγχων έγκειται στην αντιμετώπιση φαινομένων διαφθοράς. Ένας τρόπος με τον οποίο τέτοια φαινόμενα μπορούν να προληφθούν είναι η περάτωση του συνόλου της διαδικασίας μέσω αλληλογραφίας, όπου τα πρόσωπα και οι επιχειρήσεις υπό έλεγχο οφείλουν να παρέχουν τα απαιτούμενα στοιχεία χωρίς να συναντήσουν τους υπαλλήλους της εφορίας. Το προσωπικό που χειρίζεται την υπόθεση θα πρέπει να παραμένει ανώνυμο και το σύνολο της αλληλογραφίας θα πρέπει να υπογράφεται από άτομο που διαθέτει συνολική ευθύνη χωρίς άμεση εμπλοκή. Οι ποινές θα πρέπει να είναι αντίστοιχες με το αδίκημα και οι σοβαροί παραβάτες θα πρέπει να διώκονται στα ποινικά δικαστήρια. Οι παραβάτες με μικρότερα

αδικήματα θα πρέπει να τιμωρούνται με πρόστιμα, ανάλογα με το ύψος του φόρου που δεν έχουν πληρώσει.

- Η διαδικασία διασταύρωσης των αποδείξεων και των φορολογικών δηλώσεων πρέπει να πραγματοποιείται αυτόματα. Για παράδειγμα, όλες οι αποδείξεις που δηλώνονται και αφορούν ένα συγκεκριμένο γιατρό θα πρέπει να προστίθενται αυτόματα και να εξετάζεται αν αναφέρονται στη φορολογική δήλωση του γιατρού. Ακόμη καλύτερα: κάθε φορά που ένας γιατρός παρέχει μία απόδειξη, αυτή θα πρέπει να καταχωρείται αυτόματα στο φορολογικό του λογαριασμό, όπως συμβαίνει με τους απολαβές των μισθωτών υπαλλήλων. Επιπλέον, για να ενισχυθεί ο ρόλος των αποδείξεων στη βελτίωση των φορολογικών εσόδων, αξίζει να διερευνηθεί η πιθανότητα να αυξηθεί η έκπτωση φόρου για συγκεκριμένες δαπάνες, ακόμη και εις βάρος κάποιων φορολογικών εσόδων. Με αυτόν τον τρόπο, θα σημειωθεί μία μεταστροφή της νοοτροπίας και θα θεωρείται πλέον αυτονόητο να παρέχει κανείς αποδείξεις για υπηρεσίες και να δηλώνει τους φόρους του.
- Οι καταβολή χρημάτων για την κάλυψη πολλών ιατρικών υπηρεσιών θα πρέπει ναπραγματοποιείται όχι μεταξύ γιατρού και ασθενή αλλά απευθείας μέσω του ταμείου ή της εταιρείας ασφάλισης υγείας του ασθενή. Η δυνατότητα φοροδιαφυγής ελαττώνεται σημαντικά για πληρωμές που πραγματοποιούνται μέσω αυτού του διαύλου.

2.2.1.2 Δημόσιος Τομέας

Αναφέρεται συχνά ότι ο δημόσιος τομέας στην Ελλάδα είναι πολύ μεγάλος και καταναλώνει τεράστιο αριθμό πόρων. Το συνολικό μισθολογικό κόστος στον ελληνικό δημόσιο τομέα είναι πράγματι υψηλότερο από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο: για παράδειγμα, το 2007 η Ελλάδα δαπάνησε το 11,2% του ΑΕΠ της για την πληρωμή των δημοσίων υπαλλήλων, ενώ το αντίστοιχο ευρωπαϊκό ποσοστό ήταν 10,4%. Αυτή η διαφορά, ωστόσο, δεν είναι σημαντική όταν την τοποθετήσει κανείς σε ένα ευρύτερο πλαίσιο. Για παράδειγμα, η Σουηδία δαπάνησε το 15% του ΑΕΠ της για την πληρωμή των δημοσίων υπαλλήλων.

Η ουσιαστική ερώτηση δεν είναι αν το συνολικό μισθολογικό κόστος στον ελληνικό δημόσιο τομέα είναι ελαφρώς μεγαλύτερο ή μικρότερο από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο αλλά αν η παραγωγικότητα του δημοσίου τομέα είναι υψηλή ή χαμηλή. Δαπανώνται δηλαδή αποτελεσματικά οι πόροι που διοχετεύει η κυβέρνηση στο δημόσιο τομέα; Αν οι πόροι δαπανώνται αναποτελεσματικά, τότε η ποιότητα των δημοσίων υπηρεσιών μπορεί να βελτιωθεί και παράλληλα να εξοικονομηθούν χρήματα. Η παραγωγικότητα μετράται σε κάθε

ιδιωτική επιχείρηση και το ίδιο θα πρέπει να ισχύει και στον δημόσιο τομέα. Φυσικά, ο δημόσιος τομέας διαφέρει από τις ιδιωτικές επιχειρήσεις διότι στοχεύει όχι στην επίτευξη υψηλού κέρδους αλλά στην παροχή υπηρεσιών που ωφελούν την κοινωνία, όπως η παιδεία, η προστασία του περιβάλλοντος, η προστασία από την εγκληματικότητα και τις εξωτερικές απειλές, κτλ. Επιπλέον, η αξιολόγηση της ποιότητας των δημοσίων υπηρεσιών είναι πιο δύσκολη από τον υπολογισμό του κέρδους μιας ιδιωτικής επιχείρησης. Ωστόσο, δείκτες ποιότητας είναι εφικτό να υπολογιστούν, και οι δημόσιοι οργανισμοί θα πρέπει να αξιολογούνται με βάση την ποιότητα των υπηρεσιών που παρέχουν, ανάλογα με τους πόρους που τους διοχετεύονται. Γενικότερα, η άποψη ότι ο δημόσιος τομέας υπάρχει για να υπηρετεί την κοινωνία, και με οικονομικά αποδοτικό τρόπο, θα πρέπει να εμπεδωθεί στην Ελλάδα. Ο δημόσιος τομέας θα πρέπει να θεωρείται ως ένας αποτελεσματικός πάροχος υπηρεσιών και όχι ως ο εργοδότης ατόμων με πολιτικές διασυνδέσεις.

Ο υπολογισμός της παραγωγικότητας στον ελληνικό δημόσιο τομέα παρουσιάζει δυσκολίες διότι τα δεδομένα που αφορούν τους πόρους που δαπανώνται και την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών δεν είναι διαθέσιμα κατά κανόνα, σε αντίθεση με πολλές άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Για παράδειγμα, ακόμη και τα στοιχεία που αφορούν τον συνολικό αριθμό των δημοσίων λειτουργών είναι ελλιπή.

Ένας τομέας όπου υπάρχουν στοιχεία είναι η παιδεία. Επικεντρώνουμε την προσοχή μας στον συγκεκριμένο τομέα αποκλειστικά και μόνο λόγω της διαθεσιμότητας στοιχείων και όχι διότι θέλουμε να υπονοήσουμε πως η παραγωγικότητα στην παιδεία βρίσκεται σε χαμηλότερο επίπεδο από ό,τι σε άλλους τομείς του δημοσίου. Θα πρέπει επίσης να προσθέσουμε ότι οι δείκτες που χρησιμοποιούμε για να μετρήσουμε την παραγωγικότητα παρουσιάζουν ατέλειες και επιδέχονται σαφώς βελτίωση. Η κύρια επιδίωξή μας κατά τον υπολογισμό αυτών των δεικτών είναι να επισημάνουμε ότι μετρήσεις της παραγωγικότητας στο δημόσιο τομέα είναι εφικτές και θα πρέπει να πραγματοποιούνται πιο συστηματικά.

Ο Οργανισμός για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (ΟΟΣΑ) εκτιμά την ποιότητα της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης μέσω τυποποιημένων τεστ στην ανάγνωση, τα μαθηματικά και τις φυσικές επιστήμες (γνωστά και ως τεστ PISA), σε παιδιά 15 ετών. Ο Πίνακας 2.1 παρουσιάζει την επίδοση της Ελλάδας σε σύγκριση με τον μέσο όρο του ΟΟΣΑ στα πιο πρόσφατα τεστ, τα οποία διεξήχθησαν το 2005. Για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, λαμβάνουμε υπόψη μας δύο δείκτες υπολογισμού της ποιότητας, από τις οποίες ο πρώτος δίνει έμφαση στην έρευνα και ο δεύτερος στη διδασκαλία. Ο πρώτος δείκτης είναι η ετήσια παγκόσμια κατάταξη του πανεπιστημίου Shanghai Jiao Tong (SJT), βάσει της οποίας τα πανεπιστήμια κατατάσσονται με βάση την ποιότητα της έρευνας την οποία παράγουν. Ο

Πίνακας 2.1 παρουσιάζει τον αριθμό των ελληνικών πανεπιστημίων που περιλαμβάνονται στα 500 κορυφαία ιδρύματα, αντιπαραβάλλοντας τον με τον συνολικό αριθμό ευρωπαϊκών πανεπιστημίων στη λίστα και λαμβάνοντας υπόψη το σχετικό ΑΕΠ της Ελλάδας εντός της ΕΕ (πολλαπλασιάζοντας, δηλαδή, με το κλάσμα του ελληνικού ΑΕΠ σε σχέση με το συνολικό ΑΕΠ της ΕΕ). Ο δεύτερος δείκτης μέτρησης αφορά τα ποσοστά αποφοίτησης, τα οποία υπολογίζονται με βάση τον αριθμό των ατόμων ηλικίας 18 ετών που εισάγονται στην τριτοβάθμια εκπαίδευση σε ένα δεδομένο έτος και εν τέλει αποφοιτούν, σε σχέση με τον συνολικό αριθμό των 18χρονων στο συγκεκριμένο έτος. Ο Πίνακας 2.1 αναφέρει τα ποσοστά αποφοίτησης στην Ελλάδα σε σύγκριση με τον μέσο όρο του ΟΟΣΑ το 2007 (OECD (2009a), *Highlights from Education at a Glance*, Παρίσι.).

Πίνακας 2.1: Δείκτες παραγωγής στην παιδεία

	Σκορ PISA, ανάγνωση	Σκορ PISA, μαθηματικά	Σκορ PISA, φυσικές επιστήμες	Αριθμός πανεπιστημίων στα κορυφαία 500 του SJT	Ποσοστά αποφοίτων
Ελλάδα	460	459	473	2	29,8
Μέσος όρος ΕΕ27 ή ΟΟΣΑ	492	498	500	4	48,1

Πηγή: Δημήτρης Βαγιανός, Νίκος Βέττας, Κώστας Μεγύρ, 5 Αυγούστου 2010, <<Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα: Μεταρρυθμίσεις και ευκαιρίες σε μία κρίσιμη συγκυρία>>

Οι δείκτες μέτρησης ποιότητας σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης είναι σημαντικά χαμηλότεροι για την Ελλάδα. Ο μέσος όρος απόδοσης της Ελλάδας στα τεστ PISA είναι ο χαμηλότερος μεταξύ των 30 χωρών του ΟΟΣΑ, με εξαίρεση το Μεξικό και την Τουρκία. Και παρόλο που η Ελλάδα διαθέτει δύο πανεπιστήμια στη λίστα των 500 κορυφαίων ιδρυμάτων, ο αριθμός αυτός θα έπρεπε να είναι διπλάσιος, σύμφωνα με το ΑΕΠ της εντός της ΕΕ. Επιπλέον, κανένα από τα δύο πανεπιστήμια δεν περιλαμβάνεται στα 100 κορυφαία ιδρύματα, ενώ χώρες με συγκρίσιμο ΑΕΠ και/ή πληθυσμό με την Ελλάδα (Φινλανδία, Σουηδία, Δανία, Ολλανδία) έχουν ένα ή περισσότερα πανεπιστήμια στη λίστα των 100 κορυφαίων. Τέλος, τα ποσοστά αποφοίτησης στην Ελλάδα είναι πολύ χαμηλότερα από τον μέσο όρο του ΟΟΣΑ. Η χαμηλή απόδοση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος προκαλεί μεγάλη ανησυχία. Η εξασφάλιση ποιοτικής εκπαίδευσης για την επόμενη γενιά δεν αποτελεί απλά ηθική επιταγή

αλλά δημιουργεί και σημαντικά οικονομικά οφέλη: ένα μορφωμένο εργατικό δυναμικό συμβάλλει στην ανταγωνιστικότητα της οικονομίας.

Ο Πίνακας 2.2 συγκρίνει την Ελλάδα με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο όσον αφορά τις δαπάνες σε διαφορετικές εκπαιδευτικές βαθμίδες όπως επίσης και την αναλογία μαθητών και δασκάλων στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Τα στοιχεία που σχετίζονται με τις δαπάνες αφορούν το 2005 και αυτά που σχετίζονται με την αναλογία μαθητών/δασκάλων το 2006 (OECD (2009b), *OECD Economic Survey: Greece*, Παρίσι.).

Οι Πίνακες 2.1 και 2.2 υποδεικνύουν ότι οι δαπάνες στην τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι αναποτελεσματικές: Οι δαπάνες της Ελλάδας είναι συγκρίσιμες με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο αλλά η παραγωγή (κορυφαία πανεπιστήμια και ποσοστά αποφοίτησης) βρίσκεται σε πολύ χαμηλότερο επίπεδο. Η εικόνα στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση είναι λιγότερο ξεκάθαρη. Οι κρατικές δαπάνες της Ελλάδας για την παιδεία είναι πολύ χαμηλότερες σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, επομένως η χαμηλότερη παραγωγή (σκορ στα τεστ PISA) ενδεχομένως να οφείλονται στις περιορισμένες δαπάνες. Υπάρχει όμως μια ξεκάθαρη ένδειξη αναποτελεσματικότητας: η Ελλάδα σημειώνει χαμηλότερη παραγωγή απασχολώντας περισσότερους εκπαιδευτικούς ανά μαθητή σε σύγκριση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Θα πρέπει να σημειώσουμε ότι οι χαμηλότερες δαπάνες της Ελλάδας στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, παρά τον υψηλό αριθμό εκπαιδευτικών, δεν οφείλονται στο γεγονός ότι οι μισθοί των εκπαιδευτικών είναι πολύ χαμηλοί. Ο σημαντικότερος λόγος είναι ότι η Ελλάδα δαπανά ελάχιστα στις υποδομές της παιδείας (π.χ. κτίρια και εκπαιδευτικό εξοπλισμό) και στην προσχολική εκπαίδευση.

Πίνακας 2.2: Δείκτες δαπανών στην παιδεία

	Δαπάνες στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση ως % επί του ΑΕΠ	Δαπάνες στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση ως % επί του ΑΕΠ	Αναλογία μαθητών ως προς εκπαιδευτικούς στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση	Αναλογία μαθητών ως προς εκπαιδευτικούς στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση
Ελλάδα	2.7	1.5	10.6	8.2
Μέσος όρος της ΕΕ των 19	3.6	1.3	14.5	11.9

Πηγή: Δημήτρης Βαγιανός, Νίκος Βέττας, Κώστας Μεγύρ, 5 Αυγούστου 2010, <<Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα: Μεταρρυθμίσεις και ευκαιρίες σε μία κρίσιμη συγκυρία>>

Συνοψίζοντας, τα στοιχεία υποδεικνύουν ότι υπάρχουν μεγάλα περιθώρια αύξησης της παραγωγικότητας στην παιδεία: η ποιότητα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μπορεί να βελτιωθεί και παράλληλα να εξοικονομηθούν χρήματα, ενώ η ποιότητα της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης μπορεί να βελτιωθεί απασχολώντας λιγότερους εκπαιδευτικούς. Πρέπει να τονίσουμε ότι η χαμηλή παραγωγικότητα δεν είναι ευθύνη μόνο των εκπαιδευτικών. Αφορά το σύνολο του εκπαιδευτικού συστήματος, του οποίου ένα μόνο μέρος αντιπροσωπεύουν οι εκπαιδευτικοί.

Πως μπορεί να αυξηθεί η παραγωγικότητα στον δημόσιο τομέα; Οι εργαζόμενοι στον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα είναι περισσότερο παραγωγικοί, όταν τους παρέχονται κίνητρα ανάλογα με την απόδοσή τους, δηλ. οι πιο αποδοτικοί εργαζόμενοι επιβραβεύονται με υψηλότερους μισθούς και καλύτερες δυνατότητες προαγωγής σε σχέση με τους λιγότερο αποδοτικούς συναδέλφους τους. Ωστόσο, τέτοια κίνητρα κατά κανόνα απουσιάζουν από τον ελληνικό δημόσιο τομέα. Προϋπόθεση για την ύπαρξη κινήτρων αποτελεί η μέτρηση της ατομικής απόδοσης (με δίκαιο και ακριβή τρόπο), αλλά τέτοιες μετρήσεις είναι σπάνιες. Για να επιστρέψουμε στον τομέα της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, η προαγωγή ενός εκπαιδευτικού βασίζεται κατά κύριο λόγο στα χρόνια υπηρεσίας του και όχι στην απόδοσή του στη σχολική αίθουσα ούτε στο αν έχει παρακολουθήσει σεμινάρια επαγγελματικής κατάρτισης (OECD (2009b), *OECD Economic Survey: Greece*, Παρίσι.) Ο υπολογισμός και η επιβράβευση της ατομικής απόδοσης θα μπορούσε να οδηγήσει σε σημαντική αύξηση της παραγωγικότητας.

Τα κίνητρα με βάση την απόδοση θα πρέπει να αφορούν όχι μόνο μεμονωμένα άτομα αλλά και οργανωτικές μονάδες. Για παράδειγμα, η απόδοση κάθε σχολείου και πανεπιστημίου θα πρέπει να μετράται, και να χορηγούνται περισσότεροι πόροι στους οργανισμούς με την καλύτερη απόδοση. Σε συνδυασμό με την αυξημένη λογοδοσία, οι οργανωτικές μονάδες θα πρέπει να απολαμβάνουν και μεγαλύτερη αυτονομία. Για παράδειγμα, τα σχολεία και πανεπιστήμια θα πρέπει να έχουν μεγαλύτερη ελευθερία σχετικά με το ποιους δασκάλους και καθηγητές θα προσλαμβάνουν και με ποιο τρόπο θα κατανέμουν τον προϋπολογισμό τους.

Η αύξηση της παραγωγικότητας η οποία μπορεί να επιτευχθεί μέσω κινήτρων που βασίζονται στην απόδοση θα πρέπει να συμπληρωθεί και από μια σημαντική ανακατανομή πόρων. Για παράδειγμα, τα επίπεδα απασχόλησης στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση φαίνεται πως είναι αδικαιολόγητα υψηλά και πρέπει να μειωθούν. Αυτή η μείωση θα μπορεί εν μέρει να επιτευχθεί μέσω αλλαγής της επαγγελματικής ειδίκευσης και απασχόληση σε άλλες δραστηριότητες του δημοσίου τομέα. Η εξοικονόμηση πόρων από δραστηριότητες όπου οι δαπάνες είναι υψηλές και αναποτελεσματικές θα καταστήσει δυνατή τη

χρηματοδότηση δραστηριοτήτων ζωτικής σημασίας για την ανταγωνιστικότητα όπου οι δαπάνες προς το παρόν είναι ελάχιστες. Παραδείγματα τέτοιων δραστηριοτήτων είναι η υποδομές στην εκπαίδευση και τις μεταφορές, η προσχολική εκπαίδευση, η βασική έρευνα, τα προγράμματα για την αγορά εργασίας και την ενίσχυση των ανέργων, κτλ.

2.2.1.3 Διαφθορά

Το πρόβλημα της παραγωγικότητας στον δημόσιο τομέα συνδέεται με αυτό της διαφθοράς. Πράγματι, ένας λόγος για τον οποίο η παραγωγικότητα βρίσκεται σε χαμηλά επίπεδα είναι ότι κάποια από τα χρήματα που διοχετεύονται για παροχές από τον δημόσιο τομέα καταλήγουν στις τσέπες διεφθαρμένων δημοσίων λειτουργών. Η διαφθορά αποτελεί μείζον πρόβλημα στην Ελλάδα: το 2009, η οργάνωση Transparency International (Διεθνής Διαφάνεια) κατέταξε την Ελλάδα ως το πιο διεφθαρμένο μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 27, μαζί με τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία.

Η διαφθορά έχει σοβαρότατες επιπτώσεις. Εμποδίζει την κυβέρνηση από το να παρέχει δημόσιες υπηρεσίες υψηλής ποιότητας διότι κάποια από τα χρήματα που κατανέμονται για τέτοιες παροχές διοχετεύονται αλλού. Η κυβέρνηση υποχρεώνεται να επιβάλλει υψηλότερη φορολογία ώστε να ανακτήσει τα χαμένα χρήματα, με αποτέλεσμα να αποθαρρύνονται οι παραγωγικές δραστηριότητες. Επίσης, η διαφθορά επιβαρύνει άμεσα τους πολίτες και τις επιχειρήσεις επειδή πρέπει να δωροδοκήσουν διεφθαρμένους δημοσίους λειτουργούς ώστε να εξυπηρετηθούν από αυτούς. Τέλος, η διαφθορά οδηγεί σε απώλεια της εμπιστοσύνης των πολιτών προς την κυβέρνηση και τους νόμους, με συνέπεια οι πολίτες να σταματούν να υπακούουν και να σέβονται τους νόμους. Οι επιπτώσεις της διαφθοράς είναι σε μεγάλο βαθμό παρόμοιες με αυτές της φοροδιαφυγής: και στις δύο περιπτώσεις, τα χρήματα που θα έπρεπε να εισπράττονται από την κυβέρνηση και να δαπανώνται σε δημόσιες υπηρεσίες καταλήγουν αντ' αυτού στις τσέπες ιδιωτών. Για παράδειγμα τα έσοδα από τις ιδιωτικοποιήσεις, δηλαδή από την πώληση δημόσιας περιουσίας, αντί να αξιοποιούνται αποκλειστικά για τη μείωση του δημόσιου χρέους, κατευθύνονταν σε κάθε λογής ενισχύσεις και επιδοτήσεις. Τα συνολικά έσοδα από το 2000 έως τις 31.10.2009 ανήλθαν σε 17.427.665.484 ευρώ, ενώ την ίδια περίοδο οι πληρωμές για να καλυφθούν ανάγκες του Δημοσίου ήταν 16.953.394.531 ευρώ. Από αυτά, μόνο 2.999.362.773 ευρώ χρησιμοποιήθηκαν για αντίστοιχη μείωση δημόσιου χρέους.⁹ Η διαφθορά έχει βαθιές ρίζες

⁹ Κωνσταντίνος Κουτσοκόστας, Επιβλέπων Καθηγητής Παπαναστασίου Ιωάννης Καθηγητής Πανεπιστημίου Μακεδονίας,

στην ελληνική οικονομία και δεν είναι δυνατόν να εξαλειφθεί εύκολα. Αλλά ακριβώς όπως και στην περίπτωση της φοροδιαφυγής, ένας από τους κύριους λόγους για τους οποίους η διαφθορά είναι βαθιά ριζωμένη είναι ότι δεν παρέχονται επαρκή κίνητρα για την αποθαρρύνουν. Προτείνουμε τα παρακάτω μέτρα για την καταπολέμηση της διαφθοράς:

- Αυστηρότερες ποινές για κρούσματα διαφθοράς, και κατάργηση του νόμου που επιτρέπει παραγραφή αδικημάτων ύστερα από σύντομο χρονικό διάστημα. Οι διεφθαρμένοι δημόσιοι λειτουργοί πρέπει να τιμωρούνται με παρακράτηση της σύνταξής τους όπως επίσης και με φυλάκιση.
- Εκσυγχρονισμός των λογιστικών μεθόδων και συμμόρφωσή τους με τα σύγχρονα διεθνή πρότυπα. Οι δαπάνες των δημοσίων υπηρεσιών θα πρέπει να καταχωρούνται σε πραγματικό χρόνο σε ένα κεντρικό υπολογιστικό σύστημα με έδρα το Υπουργείο Οικονομικών. Οι υπερβάσεις δαπανών στους ετήσιους προϋπολογισμούς των υπηρεσιών θα πρέπει να ελέγχονται άμεσα. Με το παρόν σύστημα, ενδέχεται να μεσολαβήσουν χρόνια μέχρι να αποκαλυφθούν τέτοιες υπερβάσεις.
- Εισαγωγή κινήτρων με βάση την απόδοση. Το φαινόμενο της διαφθοράς οφείλεται εν μέρει στο γεγονός ότι οι δημόσιοι λειτουργοί δεν εργάζονται αν δεν δωροδοκηθούν. Κατάλληλα σχεδιασμένα κίνητρα που βασίζονται στην απόδοση θα ενθαρρύνουν τους δημοσίους λειτουργούς να εργάζονται σκληρότερα και με αυτόν τον τρόπο θα μειωθεί η ανάγκη δωροδοκίας.
- Το θεσμικό πλαίσιο που διέπει τη σχέση μεταξύ ατόμων και επιχειρήσεων από τη μία πλευρά και του κράτους από την άλλη, θα πρέπει να απλοποιηθεί και να καταστεί περισσότερο διαφανές. Τα πολύπλοκα γραφειοκρατικά εμπόδια προσφέρουν εύφορο έδαφος για τη διαφθορά καθώς παρέχουν κίνητρα σε άτομα και επιχειρήσεις να δωροδοκήσουν ώστε να παρακάμψουν τα εμπόδια.
- Η αλληλεπίδραση μεταξύ ιδιωτών και επιχειρήσεων από τη μία πλευρά και του κράτους από την άλλη θα πρέπει να λαμβάνει χώρα ανώνυμα σε μεγαλύτερη κλίμακα, όπως επισημάνθηκε ήδη για τους φορολογικούς ελέγχους. Η απλοποίηση των διαδικασιών και η διεξαγωγή τους ηλεκτρονικά και ταχυδρομικά αποτελεί ένα σημαντικό βήμα προς αυτήν την κατεύθυνση. Ένας τομέας στον οποίο η διαφθορά και η σπατάλη είναι ευρύτατα διαδεδομένες είναι η υγεία. Το περίφημο φακελάκι είναι γνωστό σε όλους και οδυνηρότερο για τους πιο ευάλωτους. Επιπρόσθετα, η ποιότητα της δημόσιας υγειονομικής περίθαλψης είναι σε γενικές γραμμές χαμηλή, και ένα μεγάλο ποσοστό όσων έχουν την οικονομική

δυνατότητα στρέφονται στην ιδιωτική περίθαλψη. Σε αυτόν τον τομέα απαιτείται ριζικός επανασχεδιασμός. Χρειαζόμαστε ένα σύστημα που να παρέχει την ίδια ποιότητα υγειονομικής περίθαλψης σε όλες τις εισοδηματικές ομάδες, αναγνωρίζοντας την ανάγκη στήριξης των λιγότερο εύπορων, ενώ παράλληλα θα χαρακτηρίζεται από αποτελεσματική διαχείριση. Το σύστημα που υποστηρίζουμε βασίζεται (α) στην πώληση των δημόσιων νοσοκομείων στον ιδιωτικό τομέα, (β) στη δημιουργία ενός ολοκληρωμένου συστήματος ασφάλισης υγείας με υποχρεωτικό χαρακτήρα, σύμφωνα με το οποίο όλοι οι πολίτες πρέπει να διαθέτουν ασφάλιση και οι ασφαλιστικές εταιρείες δεν επιτρέπεται να αποκλείουν κανένα και (γ) στην ενίσχυση των ασφαλιστρών για τα χαμηλά εισοδήματα από το κράτος (δηλαδή τους φορολογούμενους).

2.2.2 ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η ανταγωνιστικότητα επιτρέπει σε μία χώρα να απολαμβάνει ευημερία σε βιώσιμη βάση. Κατά τη δεκαετία του 2000, το μέσο εισόδημα των Ελλήνων πολιτών αυξήθηκε σημαντικά. Ωστόσο, αυτή η αύξηση δεν ήταν βιώσιμη διότι χρηματοδοτούνταν από εξωτερικό δανεισμό. Τώρα που η Ελλάδα δεν μπορεί πλέον να δανείζεται, υπάρχει κίνδυνος η διαδικασία να αναστραφεί και τα εισοδήματα να συρρικνωθούν. Ο μόνος τρόπος να αποτραπεί κάτι τέτοιο και να διασφαλιστεί ότι τα εισοδήματα θα αυξάνονται σε βιώσιμη βάση, είναι να ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας, η οποία αυτή τη στιγμή είναι η δεύτερη χαμηλότερη στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 27.

Η κυβέρνηση θα πρέπει να παρέχει ένα σταθερό θεσμικό πλαίσιο που να προάγει τον ανταγωνισμό, τις επενδύσεις και την επιχειρηματικότητα. Ένα τέτοιο πλαίσιο προϋποθέτει όχι τόσο τη δημιουργία νέων ρυθμίσεων αλλά την κατάργηση πολλών από τις ήδη υπάρχουσες. Μία ολοκληρωμένη μεταρρύθμιση του ρυθμιστικού πλαισίου μπορεί από μόνη της να αυξήσει την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας, και εν τέλει τα εισοδήματα των Ελλήνων πολιτών, σε ποσοστό μεγαλύτερο του 15%, αντιστρέφοντας έτσι τις περισσότερες αρνητικές επιπτώσεις της κρίσης στα εισοδήματα. Η κυβέρνηση μπορεί να ενισχύσει περαιτέρω την ανταγωνιστικότητα αυξάνοντας τις επενδύσεις της στην παιδεία και το ανθρώπινο κεφάλαιο.

Οι ρυθμίσεις που απαγορεύουν την είσοδο σε πολλούς βιομηχανικούς κλάδους και επαγγέλματα πρέπει να καταργηθούν. Η κατάργηση αυτών των ρυθμίσεων θα τονώσει τις επενδύσεις πολύ αποτελεσματικότερα από τυχόν κρατικές επιδοτήσεις. Επίσης οι

μονοπωλιακές πρακτικές θα πρέπει να αντιμετωπίζονται πιο αυστηρά και η Επιτροπή Ανταγωνισμού να ενισχυθεί. Προκειμένου οι Έλληνες πολίτες να έχουν πρόσβαση σε καλά αμειβόμενες θέσεις εργασίας και υψηλά εισοδήματα, και αυτό να συμβαίνει σε βιώσιμη βάση, η οικονομία πρέπει να είναι ανταγωνιστική. Αν η οικονομία δεν είναι ανταγωνιστική και τα εισοδήματα εξακολουθούν να είναι υψηλά, αυτό απαραίτητα σημαίνει ότι χρήματα εισρέουν από το εξωτερικό υπό μορφή μεταβιβάσεων (π.χ. από την ΕΕ) ή εξωτερικού δανεισμού. Και στις δύο περιπτώσεις, τα υψηλά εισοδήματα δεν είναι βιώσιμα: Οι μεταβιβάσεις της ΕΕ δεν θα υφίστανται για πάντα και ο εξωτερικός δανεισμός συνεπάγεται χαμηλά εισοδήματα στο μέλλον.

Πίνακας 2.3: Ανάπτυξη και ανταγωνιστικότητα κατά τη δεκαετία του 2000

	Μέση ανάπτυξη του πραγματικού ΑΕΠ, 2000-8	Αλλαγή του ποσοστού ανεργίας, 2000-8	Κατάταξη με βάση την ανταγωνιστικότητα μεταξύ των 27 χωρών της ΕΕ το 2002	Κατάταξη με βάση την ανταγωνιστικότητα μεταξύ των 27 χωρών της ΕΕ το 2008
Ελλάδα	3,9%	-4,0	17	26
Μέσος όρος των 27 χωρών της ΕΕ	2,0%	-2,2	14	14

Πηγή: Δημήτρης Βαγιανός, Νίκος Βέττας, Κώστας Μεγύρ, 5 Αυγούστου 2010, <<Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα: Μεταρρυθμίσεις και ευκαιρίες σε μία κρίσιμη συγκυρία>>

Οι επιδόσεις της Ελλάδας την τελευταία δεκαετία αποδεικνύουν τη σημασία της ανταγωνιστικότητας. Ο Πίνακας 2.3 παρουσιάζει τη μέση ανάπτυξη του πραγματικού ΑΕΠ την περίοδο 2000-2008, την αλλαγή του ποσοστού ανεργίας κατά την ίδια περίοδο, και την ανταγωνιστικότητα της Ελλάδας το 2002 και το 2008. Το πραγματικό ΑΕΠ προκύπτει από το ΑΕΠ λαμβάνοντας υπόψη τον πληθωρισμό, δηλ. υποθέτοντας ότι οι τιμές το 2008 ήταν οι ίδιες με το 2000. Η ανταγωνιστικότητα υπολογίζεται βάσει του αριθμού των 27 χωρών της ΕΕ (βλ. Παράρτημα) των οποίων ο δείκτης ανταγωνιστικότητας σύμφωνα με το Διεθνές Οικονομικό Φόρουμ υπερβαίνει αυτόν της Ελλάδας.

Κατά τη χρονική περίοδο 2000-2008, η Ελλάδα αύξησε το ΑΕΠ της με ρυθμό διπλάσιο του μέσου όρου των 27 χωρών της ΕΕ και μείωσε το ποσοστό της ανεργίας με επίσης διπλάσιο

ρυθμό. Η ταχεία αύξηση του ΑΕΠ αντικατοπτρίστηκε και στα εισοδήματα, τα οποία αυξήθηκαν ταχύτερα στην Ελλάδα από ό,τι στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες. Όπως όμως έγινε σαφές κατά την πρόσφατη κρίση, αυτός ο ρυθμός ανάπτυξης δεν ήταν βιώσιμος διότι δεν οφειλόταν σε βελτίωση της ανταγωνιστικότητας. Πράγματι, η ανταγωνιστικότητα της Ελλάδας, η οποία ήταν ήδη χαμηλή εντός της ΕΕ στην αρχή της τελευταίας δεκαετίας, μειώθηκε ακόμη περισσότερο. Για παράδειγμα, το 2002, οκτώ χώρες στην ΕΕ των 27 μελών ήταν λιγότερο ανταγωνιστικές από την Ελλάδα. Το 2008, υπήρχε μόνο μία (η Βουλγαρία).

Η ανάπτυξη και η δημιουργία θέσεων εργασίας την περίοδο 2000-2008 οφειλόταν κυρίως στα χρήματα που δανειζόταν οι κυβερνήσεις από το εξωτερικό και με τα οποία τροφοδοτούσαν την οικονομία. Για παράδειγμα, κάποια από τα χρήματα αυτά δαπανήθηκαν σε δημόσιες υποδομές, προκαλώντας έτσι αύξηση της δραστηριότητας και δημιουργία θέσεων εργασίας στον κατασκευαστικό κλάδο. Η ανάπτυξη και η δημιουργία θέσεων εργασίας μεταφέρθηκαν και σε άλλους τομείς της οικονομίας, καθώς όσοι απολάμβαναν αυξημένα εισοδήματα ξόδευαν περισσότερο σε άλλα αγαθά και υπηρεσίες. Για παράδειγμα, όσοι απασχολούνταν στον κατασκευαστικό κλάδο μπορούσαν να ξοδεύουν περισσότερα χρήματα σε διακοπές, αυξάνοντας έτσι τη δραστηριότητα και δημιουργώντας θέσεις εργασίας στον τουριστικό κλάδο, και ούτω καθεξής.

Ο εξωτερικός δανεισμός δεν αποτελεί πλέον επιλογή για την Ελλάδα. Η χώρα πρέπει να αποπληρώσει το χρέος της. Το γεγονός αυτό προκαλεί μεγάλη ανησυχία, δεδομένου ότι η διαδικασία που περιγράφηκε στην προηγούμενη παράγραφο μπορεί να αντιστραφεί, δηλ. να σημειωθεί συρρίκνωση των θέσεων εργασίας και των εισοδημάτων για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα. Η αρνητική ανάπτυξη έχει ξεκινήσει ήδη: για παράδειγμα, το πραγματικό ΑΕΠ συρρικνώθηκε το 2009.

Η μόνη λύση για την αποφυγή μιας παρατεταμένης κρίσης στην Ελλάδα και για την αύξηση των εισοδημάτων σε βιώσιμη βάση έγκειται στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας. Το μόνο πλεονέκτημα που προκύπτει από την απογοητευτικά χαμηλή ανταγωνιστικότητα της Ελλάδας είναι ότι υπάρχει μεγάλο περιθώριο βελτίωσης και ανάπτυξης.

Μία οικονομία είναι ανταγωνιστική όταν επιτρέπει στις επιχειρήσεις και στους εργαζόμενους να είναι παραγωγικοί. Όταν η παραγωγικότητα είναι υψηλή, οι επιχειρήσεις μπορούν να πληρώνουν υψηλούς μισθούς, και έτσι τα εισοδήματα είναι υψηλά. Επιπλέον, η οικονομία είναι σε θέση να προσελκύσει επενδύσεις από ξένες επιχειρήσεις, γεγονός που δημιουργεί περισσότερες θέσεις εργασίας και αυξάνει περαιτέρω τα εισοδήματα.

Ο κύριος παράγοντας που καθορίζει την ανταγωνιστικότητα είναι το σύνολο των κανόνων που διέπουν τη λειτουργία των αγορών. Αυτοί οι κανόνες πρέπει να προωθούν τον ανταγωνισμό, τις επενδύσεις και την επιχειρηματικότητα. Κανόνες που έχουν σχεδιαστεί καλά και εφαρμόζονται αυστηρά μπορούν να καταστήσουν μία χώρα ανταγωνιστική και εύπορη.

Η χαμηλή ανταγωνιστικότητα της Ελλάδας δεν οφείλεται στην έλλειψη κανόνων. Πράγματι, η Ελλάδα κατατάσσεται στις χώρες με το πιο περιοριστικό ρυθμιστικό πλαίσιο (δηλαδή ασφυκτικό έλεγχο των αγορών από το κράτος) στον ΟΟΣΑ: η αγορά προϊόντων (αγαθά και υπηρεσίες) είναι η αυστηρότερα ρυθμιζόμενη μεταξύ των 30 χωρών του ΟΟΣΑ ενώ η αγορά εργασίας βρίσκεται στην πέμπτη θέση (δείκτες ρύθμισης της αγοράς προϊόντων του ΟΟΣΑ το 2008, δείκτες προστασίας της απασχόλησης του ΟΟΣΑ το 2008). Πολλές από τις ρυθμίσεις δημιουργούν σοβαρά εμπόδια στον ανταγωνισμό, τις επενδύσεις και την επιχειρηματικότητα και πρέπει να καταργηθούν. Παράλληλα, οι λίγες ρυθμίσεις που προωθούν την εύρυθμη λειτουργία των αγορών δεν εφαρμόζονται όσο αυστηρά απαιτείται. Αυτό πρέπει επίσης να αλλάξει.

Δεδομένου ότι η ελληνική οικονομία διέπεται από αυστηρές και αναποτελεσματικές ρυθμίσεις, η μεταρρύθμιση του ρυθμιστικού πλαισίου θα επιφέρει μεγάλα οφέλη. Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ (Scarpetta, S. & T. Tresselt) μία εκ βάθρων μεταρρύθμιση μπορεί από μόνη της να αυξήσει την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας, και εν τέλει τα εισοδήματα των Ελλήνων πολιτών, σε ποσοστό μεγαλύτερο του 15%. Με αυτόν τον τρόπο μπορούν να αντιστραφούν πλήρως οι αρνητικές επιπτώσεις της κρίσης στα εισοδήματα.

Εφόσον η μεταρρύθμιση του ρυθμιστικού πλαισίου μπορεί να επιφέρει σημαντικά οφέλη, για ποιο λόγο δεν έχει υλοποιηθεί ακόμη σε σημαντικό βαθμό; Η απροθυμία λήψης μεταρρυθμίσεων οφείλεται εν μέρει σε πολιτικές πιέσεις από μειοψηφίες που θα ζημιωθούν από συγκεκριμένες μεταρρυθμίσεις. Για παράδειγμα, ρυθμίσεις που απαγορεύουν την είσοδο σε έναν βιομηχανικό κλάδο ή επάγγελμα και ως εκ τούτου εμποδίζουν τον ανταγωνισμό, ωφελούν τις επιχειρήσεις του συγκεκριμένου κλάδου ή τα μέλη αυτού του επαγγέλματος, διότι τους επιτρέπουν να χρεώνουν υψηλές τιμές. Επομένως, οι εκπρόσωποι του κλάδου ή του επαγγέλματος ακούν πολιτικές πιέσεις ώστε να διατηρηθεί το υπάρχον ρυθμιστικό πλαίσιο.

Ένας επιπρόσθετος λόγος για τον οποίο η μεταρρύθμιση του ρυθμιστικού πλαισίου δεν αποτελεί προτεραιότητα στην πολιτική ατζέντα είναι ότι το ευρύτερο κοινό δεν έχει κατανοήσει πλήρως τα πλεονεκτήματά της. Πράγματι, επικρατεί η αντίληψη ότι οι αγορές πρέπει να λειτουργούν κάτω από ένα πολύ περιοριστικό ρυθμιστικό πλαίσιο γιατί προκαλούν

ανεπιθύμητα αποτελέσματα όταν λειτουργούν πιο ελεύθερα. Αυτή η αντίληψη δικαιολογείται μερικώς από την εμπειρία που έχει αποκομίσει το κοινό: η απελευθέρωση των αγορών στην Ελλάδα έχει οδηγήσει πολλές φορές στην αύξηση των τιμών. Η αντίληψη, ωστόσο, είναι λανθασμένη διότι οι αγορές δεν απελευθερώθηκαν ουσιαστικά αλλά μόνο εικονικά: το ρυθμιστικό πλαίσιο που εμποδίζει την είσοδο σε νέες επιχειρήσεις διατηρήθηκε ενώ «απελευθερώθηκε» μόνο η ικανότητα των υπαρχουσών επιχειρήσεων να αυξήσουν τις τιμές. Όπως ήταν αναμενόμενο, η επακόλουθη άνοδος των τιμών ενίσχυσε την υποψία του κοινού προς τις ελεύθερες αγορές. Αν η είσοδος σε νέες επιχειρήσεις είχε απελευθερωθεί όπως και οι τιμές, το αποτέλεσμα θα ήταν η μείωση των τιμών και η απελευθέρωση της αγοράς θα ήταν προς πραγματικό όφελος του κοινού.

Σε συνδυασμό με τη θέσπιση σωστών κανόνων λειτουργίας των αγορών, απαραίτητο συστατικό για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας είναι ένα μορφωμένο εργατικό δυναμικό: με αυτόν τον τρόπο αυξάνεται η παραγωγικότητα των υπαρχουσών επιχειρήσεων και προσελκύονται νέες, ιδιαίτερα όσες απασχολούνται στον τομέα των προηγμένων τεχνολογιών και δραστηριοτήτων υψηλής ανάπτυξης. Η Ελλάδα πρέπει να βελτιώσει με δύο τρόπους την επίδοσή της στον τομέα της παιδείας: διαθέτοντας περισσότερους πόρους και διασφαλίζοντας ότι αυτοί οι πόροι χρησιμοποιούνται πιο παραγωγικά. Θα πρέπει επίσης να επενδύσει περισσότερο στον τομέα της έρευνας και ανάπτυξης (R&D), για τον οποίο διατίθενται προς το παρόν πολύ περιορισμένοι πόροι. Για παράδειγμα, η Ελλάδα επένδυσε μόνο το 0.6% του ΑΕΠ της στον τομέα της έρευνας και ανάπτυξης το 2007. Ο μέσος όρος στις 30 χώρες του ΟΟΣΑ ήταν 2%, και η Ελλάδα κατατάσσεται στην προτελευταία θέση.

Μία βελτίωση στην παιδεία θα αποφέρει καρπούς μόνο αν συνδυαστεί με μεταρρύθμιση του ρυθμιστικού πλαισίου που θα διευκολύνει τη λειτουργία επιχειρήσεων στην Ελλάδα.

Σε διαφορετική περίπτωση, οι επιχειρήσεις προηγμένων τεχνολογιών και υψηλής ανάπτυξης δεν θα δραστηριοποιηθούν στην Ελλάδα αλλά αντί αυτού πολλοί Έλληνες που θα εργάζονταν σε τέτοιες επιχειρήσεις θα μεταναστεύσουν στο εξωτερικό. Η προσέλκυση επιχειρήσεων (μέσω της μεταρρύθμισης του ρυθμιστικού πλαισίου) θα εμποδίσει τη μετανάστευση εξειδικευμένου δυναμικού από την Ελλάδα ενώ παράλληλα θα έχει ως αποτέλεσμα την επιστροφή μορφωμένων Ελλήνων που μετακινήθηκαν στο εξωτερικό αναζητώντας καλύτερες ευκαιρίες για την καριέρα τους.

Μία ζωτικής σημασίας μεταρρύθμιση είναι η δραστική μείωση των ρυθμίσεων που εμποδίζουν την είσοδο νέων παικτών σε πολλούς επιχειρηματικούς κλάδους και επαγγέλματα. Η μείωση των αποκαλούμενων «φραγμών εισόδου» ενισχύει την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας για δύο λόγους. Πρώτον, οι νέες επιχειρήσεις που

εισέρχονται στον κλάδο μπορεί να είναι περισσότερο παραγωγικές από τις υπάρχουσες, διότι διαθέτουν βελτιωμένη τεχνολογία και καλύτερες ιδέες. Έτσι αυξάνεται η παραγωγικότητα στο σύνολο του κλάδου. Δεύτερον, ακόμη και αν οι νέες επιχειρήσεις είναι εξίσου παραγωγικές με τις υπάρχουσες, ο ανταγωνισμός εντείνεται λόγω της αύξησης του συνολικού αριθμού των επιχειρήσεων. Οι τιμές συνεπώς μειώνονται και ωφελούνται επιχειρήσεις σε άλλους κλάδους, οι οποίες χρησιμοποιούν για την παραγωγή τους τα προϊόντα του συγκεκριμένου κλάδου. Η μείωση του κόστους αυτών των επιχειρήσεων οδηγεί σε αύξηση της παραγωγικότητάς τους.

Για να κάνουμε τα πράγματα πιο συγκεκριμένα, ας χρησιμοποιήσουμε ένα παράδειγμα που συζητείται πολύ τον τελευταίο καιρό: την απελευθέρωση των οδικών μεταφορών. Οι επιχειρήσεις που επιθυμούν να εισέλθουν στον κλάδο αυτό πρέπει να πληρώσουν για τη χορήγηση άδειας, η οποία μπορεί να κοστίζει έως και 200.000 ευρώ ανά φορτηγό. Η μείωση αυτού του φραγμού εισόδου θα επιτρέψει σε περισσότερες επιχειρήσεις να εισέλθουν στον κλάδο και θα οδηγήσει σε μείωση των τιμών. Οι χαμηλότερες τιμές, με τη σειρά τους, θα αυξήσουν την παραγωγικότητα επιχειρήσεων σε άλλους κλάδους οι οποίοι εξαρτώνται από τις οδικές μεταφορές, π.χ. γεωργία, κατασκευές, κλπ. Για παράδειγμα, αν οι αγρότες μπορούν να μεταφέρουν τα προϊόντα τους φτηνότερα και σε περισσότερους προορισμούς, θα τους δοθεί κίνητρο να αυξήσουν την παραγωγή τους και να επενδύσουν σε πιο αποτελεσματικές μεθόδους παραγωγής. Το όφελος από την αύξηση της παραγωγικότητας θα είναι μεγάλο: σύμφωνα με το IOBE (2007), η κατάργηση του τέλους άδειας και συνεπώς η απελευθέρωση των οδικών μεταφορών θα μειώσει τις τιμές μεταφοράς κατά 20% και θα αυξήσει το ΑΕΠ της Ελλάδας κατά 0,5%.

Η αύξηση του ΑΕΠ μέσω της απελευθέρωσης των οδικών μεταφορών σημαίνει υψηλότερο πραγματικό εισόδημα για τον μέσο πολίτη. Πράγματι, οι πολίτες θα πληρώνουν χαμηλότερες τιμές όταν μετακομίζουν και μεταφέρουν τα υπάρχοντά τους. Θα πληρώνουν επίσης χαμηλότερες τιμές για αγαθά που μεταφέρονται οδικώς, όπως τα αγροτικά προϊόντα. Τέλος, θα δημιουργηθούν θέσεις εργασίας και τα εισοδήματα θα αυξηθούν σε τομείς που βασίζονται στις οδικές μεταφορές. Φυσικά, δεν θα επωφεληθούν όλοι: οι κάτοχοι αδειών μεταφοράς θα ζημιωθούν. Αυτές οι απώλειες, ωστόσο, θα είναι σαφώς μικρότερες συγκριτικά με τα κέρδη για όλους τους υπόλοιπους και θα μπορούσαν να αντισταθμιστούν σε κάποιο βαθμό μέσω έκπτωσης φόρου για ένα περιορισμένο χρονικό διάστημα. Οι απώλειες θα αντισταθμιστούν επίσης από το γεγονός ότι οι κάτοχοι αδειών μεταφοράς θα επωφεληθούν, ως καταναλωτές, από τις χαμηλότερες τιμές που θα επέλθουν από την μείωση των φραγμών εισόδου σε άλλους

κλάδους. Τα εμπόδια που δημιουργεί το ρυθμιστικό πλαίσιο μπορούν να έχουν πολλές μορφές.

Κάποια οφείλονται σε ρυθμίσεις που περιορίζουν ρητά την είσοδο, όπως στην περίπτωση των οδικών μεταφορών. Ορισμένες από αυτές τις ρυθμίσεις καταργήθηκαν την προηγούμενη δεκαετία σε συγκεκριμένους τομείς, εν μέρει λόγω πίεσης από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Όσες εξακολουθούν να υφίστανται θα πρέπει επίσης να καταργηθούν.

Κάποιοι άλλοι φραγμοί εισόδου οφείλονται σε γραφειοκρατικά εμπόδια που επιβάλλει η κυβέρνηση στις επιχειρήσεις και τους πολίτες. Για παράδειγμα, μία νέα επιχείρηση που επιθυμεί να κατασκευάσει ένα εργοστάσιο πρέπει να αποκτήσει μία σειρά αδειών από πολλές διαφορετικές υπηρεσίες, οι οποίες απαιτούν την εκπλήρωση πολύπλοκων νομικών προϋποθέσεων. Αυτό παρέχει πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξη της διαφθοράς.

Πράγματι, μία εταιρεία έχει κίνητρο να δωροδοκήσει διεφθαρμένους κρατικούς λειτουργούς, ώστε να παρακάμψει τα γραφειοκρατικά εμπόδια και να εισέλθει στον κλάδο. Παράλληλα, οι υπάρχουσες εταιρείες του κλάδου έχουν κίνητρο να δωροδοκήσουν, ούτως ώστε να αποτραπεί η είσοδος σε νέες επιχειρήσεις.

Για τη μείωση των γραφειοκρατικών εμποδίων εισόδου απαιτείται απλοποίηση και αποσαφήνιση του θεσμικού πλαισίου που διέπει τη σύσταση και τη λειτουργία των επιχειρήσεων. Για παράδειγμα, η απουσία χωροταξικών νόμων καθιστά την απόκτηση πολεοδομικής άδειας μία πολύπλοκη και διφορούμενη διαδικασία, η οποία προωθεί τη διαφθορά. Αυτό πρέπει να αλλάξει. Ένα απλό και διαφανές θεσμικό πλαίσιο όχι μόνο θα ενθαρρύνει την είσοδο και τις επενδύσεις αλλά ταυτόχρονα θα μειώσει τη διαφθορά στον δημόσιο τομέα. Επιπλέον, οι επενδύσεις θα τονωθούν πολύ πιο αποτελεσματικά από τη μείωση της γραφειοκρατίας παρά από τυχόν κρατικές επιδοτήσεις, οι οποίες συνήθως χαρακτηρίζονται από ευνοιοκρατία και φαινόμενα διαφθοράς. Τα γραφειοκρατικά εμπόδια εισόδου είναι ιδιαίτερα σημαντικά για τις ξένες επιχειρήσεις, οι οποίες δεν είναι οικείες με την ελληνική νομοθεσία και κουλτούρα. Πράγματι, οι άμεσες ξένες επενδύσεις στην Ελλάδα είναι εξαιρετικά περιορισμένες: μεταξύ του 2003 και του 2008 αντιπροσώπευαν μόνο το 1% του ΑΕΠ. Ο μέσος όρος στις 30 χώρες του ΟΟΣΑ ήταν 4,1%, και η Ελλάδα κατατάσσεται στην τέταρτη θέση από το τέλος.

Ακόμη και χωρίς ρυθμιστικά εμπόδια εισόδου, κάποιοι κλάδοι μπορούν να υποστηρίξουν μόνο ένα μικρό αριθμό επιχειρήσεων, διότι το μέγεθος της αγοράς είναι μικρό αναλογικά με την κλίμακα στην οποία οι επιχειρήσεις μπορούν να λειτουργούν σημειώνοντας κέρδος.

Για παράδειγμα, υπάρχουν λιγότερες αεροπορικές εταιρείες από ό,τι επιχειρήσεις οδικών μεταφορών διότι οι πρώτες πρέπει να λειτουργούν σε μεγάλη κλίμακα για να σημειώσουν

κέρδος. Ένας επιχειρηματικός κλάδος που μπορεί να υποστηρίξει μόνο ένα μικρό αριθμό επιχειρήσεων είναι επιρρεπής σε μονοπωλιακές πρακτικές, π.χ. οι επιχειρήσεις δημιουργούν ένα καρτέλ και χρεώνουν υψηλές τιμές στους καταναλωτές. Η ρύθμιση σε τέτοιους κλάδους πρέπει να στοχεύει στον εντοπισμό και τη δίωξη μονοπωλιακών πρακτικών. Στην Ελλάδα, αρμόδια για αυτή τη δραστηριότητα είναι η **Επιτροπή Ανταγωνισμού (ΕΑ)**. Παρόλο που η ΕΑ έχει κάνει κάποια βήματα προόδου την τελευταία δεκαετία, υστερεί σε αποτελεσματικότητα συγκριτικά με αντίστοιχους οργανισμούς σε άλλες χώρες του ΟΟΣΑ. Οι επιχειρήσεις που ακολουθούν μονοπωλιακές πρακτικές συχνά δεν διώκονται ενώ επιχειρήσεις που δεν εμπλέκονται σε τέτοιες πρακτικές βρίσκονται κάποιες φορές στο στόχαστρο λόγω πολιτικών ή άλλων λόγων. Η ΕΑ πρέπει να επιδιώκει την εφαρμογή της νομοθεσίας με διαφάνεια και συνέπεια, τηρώντας τις βέλτιστες πρακτικές της ΕΕ. Τα οφέλη αυτής της στρατηγικής θα είναι σημαντικά: οι τιμές θα μειωθούν σε πολλούς κλάδους ενώ θα αυξηθεί η απασχόληση και η παραγωγικότητα στο σύνολο της οικονομίας. Η ΕΑ πρέπει να ενδυναμωθεί μέσω ανθρωπίνων πόρων, να καταστεί ανεξάρτητη από την κυβέρνηση και να λογοδοτεί για τις αποφάσεις της.

Επίσης σαν απαραίτητοι συντελεστές για την ανάπτυξη μιας χώρας θεωρούνται η καλή διαχείριση και αξιοποίηση των φυσικών πόρων και των πρώτων υλών, η ανάπτυξη και αξιοποίηση του ανθρώπινου παράγοντα, και η αξιοποίηση των κεφαλαιουχικών και τεχνολογικών αγαθών (δηλαδή κεφαλαίου και τεχνολογίας). ο Πίνακας 2.4 παρουσιάζει την S.W.O.T. ανάλυση για την Ελληνική οικονομία. Η ανάλυση S.W.O.T. είναι μία τεχνική προσωρινού προγραμματισμού που αξιολογεί τις δυνατότητες, τις αδυναμίες, τις ευκαιρίες και τις απειλές μιας οικονομίας με τη βοήθεια δεδομένων που συλλέγονται και με βάση την καλή διαχείριση και διοίκηση.

Πίνακας 2.4: S.W.O.T. (Strengths Weaknesses Opportunities Threats) Ανάλυση για την Ελληνική Οικονομία

Δυνατότητες (Strength)	Αδυναμίες (Weaknesses)
<ul style="list-style-type: none"> • Αξιοποίηση διαθέσιμων πρώτων υλών & φυσικών πόρων • Αξιοποίηση εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού • Αξιοποίηση κατάλληλου φυσικού περιβάλλοντος • Αξιοποίηση πολιτιστική κληρονομιά & παράδοσης • Εκμετάλλευση πρωτογενούς τομέα • Αξιοποίηση ναυτιλίας • Ανάπτυξη τουρισμού • Ανάπτυξη εμπορίου 	<ul style="list-style-type: none"> • Έλλειψη σαφών & ξεκάθαρων στόχων • Έλλειμμα διαχείρισης • Έλλειμμα διοίκησης & οργάνωσης • Κρατισμός, μεγάλος δημόσιος τομέας • Γραφειοκρατία • Έλλειψη συντονισμού • Έλλειψη υγιούς ανταγωνισμού • Έλλειψη συνεργασίας
Ευκαιρίες (Opportunities)	Απειλές (Threats)
<ul style="list-style-type: none"> • Ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού • Αναβάθμιση τρεχουσών υποδομών • Ανάπτυξη φυσικού πλούτου & πρώτων υλών • Αξιοποίηση πρωτογενούς τομέα • Αξιοποίηση πολιτιστικής παράδοσης • Αξιοποίηση ναυτιλίας • Ανάπτυξη τουρισμού και ναυτιλίας • Αξιοποίηση των δυνατοτήτων ΕΕ και ζώνης Ευρώ 	<ul style="list-style-type: none"> • Μεγάλα ελλείμματα • Μεγάλο εξωτερικό δημόσιο χρέος • Υψηλή Ανεργία • Υψηλά επιτόκια δανεισμού • Υψηλά επίπεδα πληθωρισμού • Μη κινητικότητα εργασίας • Μη κινητικότητα πόρων • Ομάδες συμφερόντων, υψηλή φοροδιαφυγή

Πηγή: Δημήτρης Βαγιανός, Νίκος Βέττας, Κώστας Μεγίρ, 5 Αυγούστου 2010, <<Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα: Μεταρρυθμίσεις και ευκαιρίες σε μία κρίσιμη συγκυρία>>

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η Ελλάδα βρίσκεται στις υψηλότερες θέσεις μεταξύ των στατιστικών στοιχείων και των δεικτών που στο δημόσιο έλλειμμα και στο εξωτερικό δημόσιο χρέος και μετρούν την φτώχεια και ανισότητες στα Ευρωπαϊκά κράτη μέλη. Το πρόβλημα της φτώχειας στην Ελλάδα είναι αρκετά σοβαρό και επηρεάζει περίπου το ένα τέταρτο του πληθυσμού. Ιδιαίτερα πρέπει να αντιμετωπισθούν και ορισμένες κατηγορίες ατόμων με χαμηλά εισοδήματα και οικονομικούς πόρους και οι οποίοι δεν δύναται να εργασθούν για να αυξήσουν τα εισοδήματά τους (συνταξιούχοι, κλπ). Το πρόβλημα της φτώχειας πρέπει να αντιμετωπισθεί συνολικά τόσο από κοινωνική, όσο και από οικονομική άποψη. Δηλαδή, πρέπει να κατανοήσουμε ότι μιλώντας για οικονομική και περιφερειακή ανάπτυξη και περαιτέρω για κοινωνική ευημερία, θα πρέπει κατ' αρχάς να μειωθούν οι υπάρχουσες ανισότητες μεταξύ των διαφόρων ομάδων. Ιδιαίτερα, κρίνεται αναγκαίο το Κράτος να ακολουθήσει περισσότερο πρακτικές και πιο αποτελεσματικές πολιτικές για να μπορέσει να βοηθήσει και να στηρίξει τα άτομα τόσο των χαμηλών όσο και των μεσαίων εισοδημάτων που αποτελούν τον μοχλό του εργατικού δυναμικού της χώρας και περαιτέρω για να μπορέσει να προωθήσει την περιφερειακή και οικονομική ανάπτυξη του τόπου¹⁰.

Παράλληλα με τα φαινόμενα της διανομής του εισοδήματος, της ισοκατανομής και της φτώχειας συνδέεται και βρίσκεται το φαινόμενο της παραοικονομίας. Μία από τις βασικότερες αιτίες πίσω από τα μεγάλα ελλείμματα του κυβερνητικού προϋπολογισμού της Ελλάδας είναι το φαινόμενο της παραοικονομίας. Εάν οι κυβερνήσεις μειώσουν αρκετά το φαινόμενο της παραοικονομίας, και ιδιαίτερα το φαινόμενο της φοροδιαφυγής, θα βελτιώσουν κατά πολύ τα δημοσιονομικά προβλήματα και το δημόσιο χρέος. Το μέγεθος της παραοικονομίας στην Ελλάδα αποτελεί ένα διαρθρωτικό φαινόμενο που η έκταση του προσδιορίζεται από τον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα. Σημαντικοί κλάδοι, όπως για παράδειγμα το εμπόριο και οι υπηρεσίες στηρίζονταν για πολλά χρόνια στο φαινόμενο της παραοικονομίας (ιδιαίτερα της φοροδιαφυγής). Ο πιο σημαντικός παράγοντας για τον περιορισμό του μεγέθους της παραοικονομίας θεωρείται η βελτίωση του φορολογικού συστήματος, η φορολογική δικαιοσύνη και να μπορέσει το φορολογικό βάρος να ανταποκριθεί στα πραγματικά δεδομένα της οικονομίας, καθώς επίσης και η βελτίωση των στατιστικών στοιχείων και η κατάρτιση των εθνικών λογαριασμών καθώς επίσης και η εναρμόνιση τους με το Ευρωπαϊκό σύστημα ολοκληρωμένων οικονομικών λογαριασμών.

¹⁰ Βαβούρας Ι., Καραβίτης Ν. Η. και Σσούχλου Α. Κ., σελ. 90-99

Η καλή διαχείριση και ο σωστός οικονομικός και κοινωνικός προγραμματισμός στοχεύει στον καθορισμό της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής της χώρας. Κύριος στόχος του οικονομικού είτε κοινωνικού προγραμματισμού είναι η υποστήριξη και η προώθηση της αναπτυξιακής προσπάθειας της χώρας. Το μέγεθος και οι σημαντικές επιδράσεις που ασκεί στα κρίσιμα μεγέθη της οικονομίας το τμήμα του Δημοσίου τομέα που αφορά τη διαχείριση των διαφόρων κρατικών δραστηριοτήτων, εξηγεί την έμφαση που δίνεται για την υιοθέτηση μέτρων που οδηγούν στη σταθεροποίηση της οικονομίας. Είναι λοιπόν κοινά αποδεκτό η κρισιμότητα της δημοσιονομικής μας καταστάσεως λόγω των ελλειμμάτων που έχουν συσσωρευτεί, όσο και η ανάγκη άμεσης και αποτελεσματικής αντιμετώπισης. Ένας βασικός λόγος που επιβάλλει αντιμετώπιση του προβλήματος τούτου είναι και οι υποχρεώσεις που έχει η χώρα μας-όπως έχουμε αναφέρει-μετά τη συμφωνία του Μάαστριχτ.

Η έμφαση σωστά πρέπει να δοθεί στις δημόσιες δαπάνες που δείχνουν μέχρι την τώρα πορεία τους μία αδικαιολόγητη ανελαστικότητα. Το μέρος των Δημοσίων Δαπανών που αφορά το δημόσιο χρέος, πρέπει να υπάρξει κάποια μείωση των επιτοκίων, που συναρτάται από την αποκλιμάκωση του πληθωρισμού. Είναι επομένως σαφές ότι πρέπει να εφαρμοστεί μία πολιτική μείωσης των δαπανών και αύξηση των φορολογικών εσόδων μέσω της πάταξης της φοροδιαφυγής. Δηλαδή η εφαρμογή ενός πλεονασματικού προϋπολογισμού. Η πολιτική αυτή και η πάταξη της φοροδιαφυγής χρειάζονται αρκετό χρονικό διάστημα-κοινωνική αποδοχή, κατάλληλη υποδομή πράγμα που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι πρέπει να αναζητηθούν νέες πηγές απόδοσης οι οποίες θα έχουν άμεση αποτελεσματικότητα στην επίτευξη της σταθεροποίησης.

Τα επιπλέον φορολογικά μέτρα θα επιβαρύνουν την οικονομία από τη μία μέσω της αύξησης του πληθωρισμού που προσπαθούμε να ελαττώσουμε και από την άλλη δημιουργώντας κοινωνικό κόστος-υπέρμετρη πίεση χαμηλότερων εισοδηματικών τάξεων-το οποίο έχει σοβαρές οικονομικές συνέπειες όπως οικονομική αβεβαιότητα που ενισχύουν τις πληθωριστικές προσδοκίες και αποθαρρύνουν την επενδυτική δραστηριότητα. Συμπερασματικά κατά την διαδικασία σταθεροποίησης, τα μέτρα που θα ληφθούν κάθε φορά θα πρέπει να είναι αποτέλεσμα ρεαλισμού φαντασίας και σε μικρό χρονικό διάστημα να επιτυγχάνεται το άριστο αποτέλεσμα με τις ελάχιστες δυνατές παρενέργειες.

- Στον παραγωγικό τομέα νέοι προσανατολισμοί αφορούν τον ελλαδικό χώρο στο σύνολό του. Πρέπει να δοθεί έμφαση στην αξιοποίηση συγκριτικών πλεονεκτημάτων, στη βελτίωση της οργάνωσης, στην αξιοποίηση της σύγχρονης τεχνολογίας, στην κλαδική εξειδίκευση και στην παρακολούθηση των διεθνών αγορών. Αυτά είναι

στοιχεία που συνιστούν γενικότερη κατεύθυνση της αναπτυξιακής πολιτικής για την έξοδο της χώρας από την κρίση.

- Αναφορικά με τις δαπάνες για υπηρεσίες υγείας και εκπαίδευσης είναι αναγκαία όχι μόνο η παροχή των υπηρεσιών αυτών, αλλά βασικά η ποιοτική βελτίωση τους, πού μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσα από ένα ενιαίο μακροπρόθεσμο σχεδιασμό και φυσικά την αύξηση των σχετικών κοινωνικών δαπανών τόσο για την υγεία όσο και για την παιδεία.
- Στην ανάγκη να ληφθούν άμεσα μέτρα αποκέντρωσης της κρατικής εξουσίας και δημιουργίας του υποβάθρου για τη διάχυση των οικονομικών δραστηριοτήτων και την ορθολογικότερη χωροταξική κατανομή των δημόσιων επενδύσεων.
- Στην δυνατότητα διόρθωσης των περιφερειακών και εισοδηματικών ανισορροπιών που προκλήθηκαν από την ένταξη της χώρας στην «μνημονιακή πολιτική» με την εφαρμογή εξισορρόπησης του δημόσιου χρέους και των δημόσιων ελλειμμάτων.
- Στην συμβολή του επιστημονικού κόσμου της χώρας στα διεπιστημονικά προβλήματα περιφερειακής ανάπτυξης, όπως είναι η ταξινόμηση των περιφερειών, η στρατηγική της περιφερειακής πολιτικής, ο χωροταξικός προγραμματισμός, η υιοθέτηση νέων μεθόδων ανάλυσης και προγραμματισμού και η επιλογή των μέσων πολιτικής

Τέλος, ο εξωτερικός δανεισμός του δημοσίου δημιουργεί έναν φαύλο κύκλο καθώς τα υψηλά επιτόκια με τα οποία εκδίδουμε ομόλογα δυσκολεύουν την αποπληρωμή τους βραχυπρόθεσμα με αποτέλεσμα να χρειαζόμαστε περαιτέρω εξωτερικό δανεισμό για την εξόφληση του εξωτερικού χρέους μόνο κάτι που σημαίνει πως το εσωτερικό χρέος όχι μόνο δεν μειώνεται αλλά απαιτούνται πρόσθετα μέτρα και φορολόγηση τα οποία μειώνουν τους μισθούς και τις συντάξεις με αποτέλεσμα να μειώνεται η κατανάλωση και η αποταμίευση και επομένως η ζήτηση και η παραγωγή, κάνοντας πολλές παραγωγικές μονάδες και επιχειρήσεις να κλείνουν αυξάνοντας την ανεργία και δημιουργώντας μεγαλύτερο πρόβλημα στην αγορά που αν δεν έχει την βοήθεια των τραπεζών και του κράτους δεν μπορεί να έχει ανάπτυξη καθώς δεν υπάρχουν κεφάλαια. Σ' αυτό συμβάλλει βέβαια και ο υπέρμετρος δανεισμός των πολιτών και των επιχειρήσεων από τις τράπεζες με συνέπεια να μην μπορούν να αποπληρωθούν τα τοκοχρεωλύσια και έτσι η ρευστότητα να μειώνεται δυσκολεύοντας την απαραίτητη για την άνθιση της οικονομίας ανάπτυξη. Μια λύση θα είναι να προσελκύσει η χώρα ξένες επενδύσεις που θα επιτρέψουν τη εισροή κεφαλαίων, κάτι που για να επιτευχθεί, χρειάζεται σαν χώρα να έχεις αξιοπιστία στις διεθνείς αγορές αλλά με τα πολιτικά σκάνδαλα και την διαφθορά μάλλον η φήμη της υποβαθμίζεται.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ¹¹

ΕΥΡΩΠΗ ΤΩΝ 15/ΕΥΡΩΠΗ ΤΩΝ 27

Στις 23 Ιουλίου 1952 έξι ευρωπαϊκά κράτη ίδρυσαν *την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα* και την 1^η Ιανουαρίου του 1958 τα ίδια συμμετείχαν στην δημιουργία της *Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας* και της *Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας*, οι οποίες αποτέλεσαν τα πρώτα στάδια εξέλιξης της σημερινής ΕΕ. Από τότε 21 χώρες προσχώρησαν σε διαδοχικά κύματα διεύρυνσης.

Έτος	Ιστορία της Διεύρυνσης	Σύνολο
1952/1958	 Βέλγιο Γερμανία ¹ Γαλλία Ιταλία Λουξεμβούργο Ολλανδία	6
1973 ²	 Δανία ³ Ιρλανδία Ηνωμένο Βασίλειο	9
1981	 Ελλάδα	10
1986	 Ισπανία Πορτογαλία	12
1995 ²	 Αυστρία Φινλανδία Σουηδία	15
2004	 Τσεχία Εσθονία Κύπρος Λετονία Λιθουανία Ουγγαρία Μάλτα Πολωνία Σλοβενία Σλοβακία	25
2007	 Βουλγαρία Ρουμανία	27

CLUSTERS

Σύμφωνα με τον ορισμό που έχει διατυπωθεί από την Ε.Ε, τα *Clusters* είναι ομάδες ανεξάρτητων επιχειρήσεων και σχετιζόμενων φορέων οι οποίες:

- α Συνεργάζονται και ανταγωνίζονται
- α Είναι γεωγραφικά συγκεντρωμένες σε μία ή περισσότερες περιφέρειες, αν και είναι πιθανό το cluster να έχει και διεθνείς διαστάσεις
- α Είναι εξειδικευμένες σε ένα συγκεκριμένο τομέα – κλάδο επιχειρηματικής δραστηριότητας και συνδέονται μεταξύ τους με κοινές τεχνολογίες και ικανότητες

¹¹ Πηγή: Βικιπαίδεια

- α Το αντικείμενό τους μπορεί να είναι στηριγμένο σε **επιστημονική έρευνα** π.χ επιστημονική έρευνα και ανάπτυξη η οποία συμβάλλει στην δημιουργία νέων προϊόντων, παραγωγικών διαδικασιών και στηρίζεται σε μεικτά σχήματα συνεργασιών μεταξύ επιχειρήσεων και ιδρυμάτων παραγωγής γνώσης (όπως τα πανεπιστήμια και τα ερευνητικά κέντρα) ή να είναι **συμβατικού χαρακτήρα** όπου αναπτύσσονται «κοινές» δράσεις συνεργασίας σε θέματα προβολής και προώθησης, εφοδιασμού, ανάπτυξης και αξιοποίησης παραγωγικών υποδομών κ.λ.π (Science based versus traditional)
- α Τα Clusters μπορούν να έχουν τυπική μορφή (δηλαδή να αποκτήσουν και θεσμικό χαρακτήρα) και άτυπη μορφή.

ΜΟΝΕΤΑΡΙΣΜΟΣ-ΔΝΤ

Η προσέγγιση του ΔΝΤ έχει δεχτεί πολλές επικρίσεις. Σύμφωνα με πολλούς υποστηρικτές του ΔΝΤ, κάποιες από αυτές τις επικρίσεις είναι αποτέλεσμα του ότι οι περισσότεροι άνθρωποι δεν γνωρίζουν καλά τις λειτουργίες και τους στόχους του ΔΝΤ, και αυτό οφείλεται στην έλλειψη διαφάνειας εντός του ΔΝΤ, καθώς και στην περίπλοκη φύση του διεθνούς οικονομικού συστήματος γενικότερα. Οι εισηγήσεις για βελτίωση αυτής της κατάστασης περιλαμβάνουν τη μείωση των οικονομολόγων, οι οποίοι - πολλοί φοβούνται - ότι χρησιμοποιούν τις χώρες του αναπτυσσόμενου κόσμου ως πειραματόζωα. Από την άλλη, κάποιος φοβούνται ότι οι αλλαγές αυτές που προτείνονται εισάγουν θέματα που είναι περισσότερο πολιτικά παρά οικονομικά και τα οποία έχουν ήδη οδηγήσει σε οικονομικές κρίσεις. Σύμφωνα με τον [Ούλριχ Μπεκ](#), το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο έχει ως πρωταρχικό στόχο την αποτροπή μια παγκόσμιας οικονομικής κρίσης.

Ο ρόλος των δύο οργανισμών του [Μπρέτον Γουντς](#) έχει αμφισβητηθεί από μερικούς από τα τέλη της [ψυχροπολεμικής](#) περιόδου. Οι επικριτές ισχυρίζονται ότι αυτοί που κατευθύνουν την πολιτική του ΔΝΤ εσκεμμένα στήριζαν καπιταλιστικές στρατιωτικές [δικτατορίες](#) που πρόσκεινταν φιλικά σε αμερικανικές και ευρωπαϊκές εταιρείες. Οι επικριτές ισχυρίζονται επίσης ότι το ΔΝΤ είναι σε γενικές γραμμές *απαθές* ή και *εχθρικό* στις απόψεις τους για [δημοκρατία](#), [ανθρώπινα δικαιώματα](#) και [εργατικά δικαιώματα](#). Η αντιπαράθεση αυτή έχει συμβάλει στη δημιουργία του [κινήματος ενάντια στην παγκοσμιοποίηση](#). Άλλοι ισχυρίζονται ότι το ΔΝΤ δεν έχει αρκετή ισχύ για να δημοκρατικοποιήσει κυρίαρχα κράτη, αν και αυτό δεν εντάσσεται ούτως ή άλλως στους δεδηλωμένους στόχους του, οι οποίοι είναι να συμβουλευεί

και να προωθεί την οικονομική σταθερότητα. Το επιχείρημα υπέρ του ΔΝΤ είναι ότι η οικονομική σταθερότητα αποτελεί πρόδρομο της δημοκρατίας.

Δύο επικρίσεις από οικονομολόγους είναι ότι η οικονομική βοήθεια δίδεται πάντοτε υπό διάφορες προϋποθέσεις (conditionalities), περιλαμβανομένων των Προγραμμάτων Διαρθρωτικής Προσαρμογής (Structural Adjustment Programs). Οι προϋποθέσεις, υποστηρίζεται, παρεμποδίζουν την κοινωνική σταθερότητα και επομένως και τους δεδηλωμένους στόχους του ΔΝΤ, ενώ τα Προγράμματα Διαρθρωτικής Προσαρμογής οδηγούν σε αύξηση της φτώχειας στις χώρες που δέχονται τη βοήθεια.

Κατά κανόνα, το ΔΝΤ και οι υποστηρικτές του είναι υπέρμαχοι της μονεταριστικής προσέγγισης. Αυτό έχει ως συνέπεια ότι εκείνοι που ανήκουν στη σχολή σκέψης της προσφοράς (supply-side economics) διαφωνούν ανοικτά με το ΔΝΤ. Το ΔΝΤ υποστηρίζει συχνά την υποτίμηση νομισμάτων, την οποία η σχολή της προσφοράς θεωρεί ότι αυξάνει τον πληθωρισμό. Επίσης, συνδέουν την υψηλή φορολογία των προγραμμάτων λιτότητας με συρρίκνωση της οικονομίας.

Η υποτίμηση του νομίσματος συνιστάται από το ΔΝΤ σε κυβερνήσεις χωρών των οποίων η οικονομία βρίσκεται σε κακή κατάσταση. Οι οικονομολόγοι που δίνουν έμφαση στην προσφορά ισχυρίζονται ότι οι κεϋνσιανές πολιτικές του ΔΝΤ είναι καταστροφικές για την οικονομική ευημερία.

Από την άλλη, το ΔΝΤ μερικές φορές υποστηρίζει "προγράμματα λιτότητας", τα οποία συνεπάγονται αύξηση των φόρων ακόμη και όταν η οικονομία είναι αδύνατη, με στόχο να παρέχουν έσοδα στην κυβέρνηση για να αντιμετωπίσει το έλλειμμα προϋπολογισμού, κάτι που είναι αντίθετο με την κεϋνσιανή πολιτική. Αυτές οι πολιτικές επικρίθηκαν από τον Τζόζεφ Ε. Στίγκλιτς, πρώην οικονομολόγο και αντιπρόεδρο της Παγκόσμιας Τράπεζας, στο βιβλίο του *Globalization and Its Discontents*. Ο Στίγκλιτς υποστήριξε ότι, στρεφόμενο σε μια πιο νομισματική προσέγγιση, το ΔΝΤ δεν έχει πλέον έγκυρο στόχο, αφού σχηματίστηκε για να παρέχει κονδύλια σε χώρες για να υλοποιήσουν κεϋνσιανή αποκατάσταση των πληθωριστικών μεγεθών.

ΣΥΝΘΗΚΗ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ

Κάθε χώρα που επιθυμούσε να υιοθετήσει το νέο νόμισμα έπρεπε να πληροί τα λεγόμενα «Κριτήρια Σύγκλισης» που προέβλεπε η Συνθήκη του Μάαστριχτ. Τα κριτήρια συμπεριλαμβάναν τέσσερις προϋποθέσεις:

1. Οι ισοτιμίες του νομίσματος της κάθε χώρας πρέπει να παραμείνουν μέσα στη ζώνη που ορίζει ο Μηχανισμός Συναλλαγματικών Ισοτιμιών (ΜΣΙ) για δύο τουλάχιστον χρόνια.
2. Τα μακροπρόθεσμα επιτόκια δεν μπορούν να ξεπερνάνε κατά περισσότερες από δύο ποσοστιαίες μονάδες τα επιτόκια των τριών πιο αποδοτικών κρατών μελών.
3. Ο πληθωρισμός πρέπει να είναι κάτω από μια τιμή αναφοράς (μέσα σε 3 χρόνια οι τιμές δεν πρέπει να ξεπερνάνε κατά περισσότερο από 1,5% τις αντίστοιχες του πιο αποδοτικού κράτους μέλους).
4. Το δημόσιο χρέος πρέπει να είναι μικρότερο από το 60% του ΑΕΠ ή να βαίνει προς αυτόν το στόχο (δηλαδή μπορεί να είναι μεγαλύτερο το ποσοστό, αλλά να έχει πτωτική τάση και να τείνει προς αυτό) και τα ελλείμματα του προϋπολογισμού μικρότερα από 3% του ΑΕΠ (σύμφωνα σταθερότητας).

Τα κριτήρια αυτά τέθηκαν με απώτερο σκοπό την ομαλή ενοποίηση-σύγκλιση των κρατών μελών. Πριν τη συνθήκη είναι λογικό η κάθε χώρα να είχε τη δική της ανεξάρτητη οικονομία, ανάλογα με το [Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν](#) (ΑΕΠ), το Μέσο Εισόδημα και το καταναλωτικό προφίλ. Έτσι κρίθηκε απαραίτητο να τεθούν ορισμένα κριτήρια τα οποία θα εξασφάλιζαν την ομοιογένεια των χωρών.

SWAPS

Swap ή Σύμβαση Ανταλλαγής αποτελεί μια συμφωνία μεταξύ δύο συμβαλλομένων για ανταλλαγή μελλοντικών χρηματοροών (legs) με τρόπο που έχουν προκαθορίσει μεταξύ τους. Τα χρηματικά ποσά που ανταλλάσσονται μπορεί να αναφέρονται σε διαφορετικά νομίσματα και σταθερά ποσά. Αλλιώς μπορεί ένα σταθερό ποσό να ανταλλάσσεται με ένα μεταβαλλόμενο, αβέβαιο ποσό ή το ποσό πληρωμής στο ένα νόμισμα να είναι σταθερό ενώ στο άλλο μεταβαλλόμενο. Υπάρχουν 4 διαφορετικές κατηγορίες swap οι οποίες είναι οι εξής:

- § Συμβάσεις Ανταλλαγής Επιτοκίων (interest rates swap)
- § Συμβάσεις Ανταλλαγής Νομισμάτων (currency swap)
- § Συμβάσεις Ανταλλαγής Εμπορευμάτων (commodities swap)
- § Συμβάσεις Ανταλλαγής Μετοχών (equity swap)

GOLDMAN SACHS

Η Γκόλντμαν Σακς (Goldman Sachs) είναι μια από τις μεγαλύτερες στον κόσμο διεθνείς τράπεζες επενδύσεων τραπεζικών τίτλων, ομολόγων, κινητών αξιών, διαχείρισης επενδυτικών χαρτοφυλακίων ή άλλων περιουσιακών στοιχείων, οικονομικών συμβούλων και εκτιμητών εξαγορών - συγχωνεύσεων και μ' ένα πλήθος άλλων χρηματοοικονομικών υπηρεσιών. Πελάτες της εταιρείας αυτής είναι κυρίως μεγάλες εταιρείες, κρατικές και ιδιωτικές, κυβερνήσεις χωρών αλλά και ιδιώτες. Πρόκειται για τον μεγαλύτερο οικονομικό παράγοντα στο χώρο της οικονομικής διαχείρισης των ΗΠΑ.

ΑΕΠ¹²

Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν είναι η συνολική αξία σε χρηματικές μονάδες όλων των τελικών αγαθών και υπηρεσιών που παράγει μια οικονομία σε μια ορισμένη χρονική περίοδο, συνήθως ένα έτος. Η συνολική παραγωγή όλων των αγαθών και υπηρεσιών που παράγει μία οικονομία σε συναρτηση με τον πληθυσμο της σε μία συγκεκριμένη χρονική περίοδο, αποτελεί ένα μέτρο της οικονομικής της δραστηριότητας και ευημερίας που μόνο κατα προσέγγιση μπορεί να χρησιμοποιηθεί.. Επειδή τα αγαθά και οι υπηρεσίες που παράγονται είναι ποικιλόμορφα η παραγωγή των επιμέρους αγαθών και υπηρεσιών εκφράζονται σε συνολική χρηματική αξία.

¹² ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ Θ., ΛΙΑΝΟΥ Θ., ΜΠΕΝΟΥ Θ., ΤΣΕΚΟΥΡΑ Γ. ΧΑΤΖΗΠΡΟΚΟΠΙΟΥ Μ., ΧΡΗΣΤΟΥ Γ., <<Εισαγωγή στην Πολιτική Οικονομία>>, σελ.276-277

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. ΕΛΛΗΝΙΚΗ

1. Βαβούρας Ι., Καραβίτης Ν. Η. και Σσούγλου Α. Κ., 1990, «*Οι επιπτώσεις της οικονομικής δραστηριότητας του δημόσιου τομέα στην ανάπτυξη της παραοικονομίας: η περίπτωση της Ελλάδας*», Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Μελέτες προς τιμή του Αθ. Κανελλόπουλου, τόμος Α, Πειραιάς.
2. **Βικιπαίδεια**, <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1>
3. ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ Θ., ΛΙΑΝΟΥ Θ., ΜΠΕΝΟΥ Θ., ΤΣΕΚΟΥΡΑ Γ. ΧΑΤΖΗΠΡΟΚΟΠΙΟΥ Μ., ΧΡΗΣΤΟΥ Γ., Αθήνα 2007, <<*Εισαγωγή στην Πολιτική Οικονομία*>>, Έκδοση Ζ', Εκδόσεις Γ. ΜΠΕΝΟΥ
4. Γεώργιος Κορρές, Αικατερίνη Κοκκίνου, Γεώργιος Τσομπάνογλου, Μάιος 2010, <<*Ελληνική Οικονομία: Δομή-Διάρθρωση, Δημόσιο Χρέος και Προοπτικές Ανάπτυξης*>>, http://www.prd.uth.gr/sites/GS_RSAI/CONFERENCE_MAY2011_SITE/PAPERS_MAY2011_PDF_CD/KORRES_G_TSOBANOGLOU_G_KOKKINOU_E_29.pdf
5. Δημήτρης Βαγιανός, Νίκος Βέττας, Κώστας Μεγύρ, 5 Αυγούστου 2010, <<*Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα: Μεταρρυθμίσεις και ευκαιρίες σε μία κρίσιμη συγκυρία*>>, www.greekeconomistsforreform.com, http://greekeconomistsforreform.com/wp-content/uploads/Reform_GR.pdf
6. Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Αύγουστος 2010, <<*Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση*>>, Ετήσια Έκθεση 2010, 12 ΕΚΘΕΣΕΙΣ, ΚΑΜΠΥΛΗ Advertising, Αθήνα, http://www.inegsee.gr/sitefiles/studies/EKTHESH_12.pdf
7. Κωνσταντίνος Κουτσοκόστας, Επιβλέπων Καθηγητής Παπαναστασίου Ιωάννης Καθηγητής Πανεπιστημίου Μακεδονίας, Σεπτέμβριος 2010, Διπλωματική Εργασία με θέμα <<*Δημόσιο Χρέος και Εθνικές Εκλογές: Η Περίπτωση της Ελλάδας*>>, Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στη Διοίκηση Επιχειρήσεων,

<http://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/14049/1/Διπλωματική+Κουτσοκώστας+Κωνσταντίνος.pdf>

8. Πηγή Δημοσίευσης: Έντυπα / Καθημερινή
Ημ. Δημοσίευσης: 16-10-2011
<http://www.3comma14.gr/pi/?survey=9988>

B. ΞΕΝΗ

1. Cabral, R. (2010), 8 Μαΐου, “The PIGS’ External Debt Problem”, *VoxEU.org*
2. OECD (2009a), *Highlights from Education at a Glance*, Παρίσι.
3. OECD (2009b), *OECD Economic Survey: Greece*, Παρίσι.
4. Scarpetta, S. και T. Tressel (2002), <<*Productivity and Convergence in a Panel of OECD Industries: Do Regulations and Institutions Matter?*>> *OECD Economics Department Working Paper No 342*.
5. Ματσαγγάνης, Μ. και Μ. Φλεβοτόμου (2010), <<*Distributional Implications of Tax Evasion in Greece*>>, *LSE Hellenic Observatory Working Paper*.